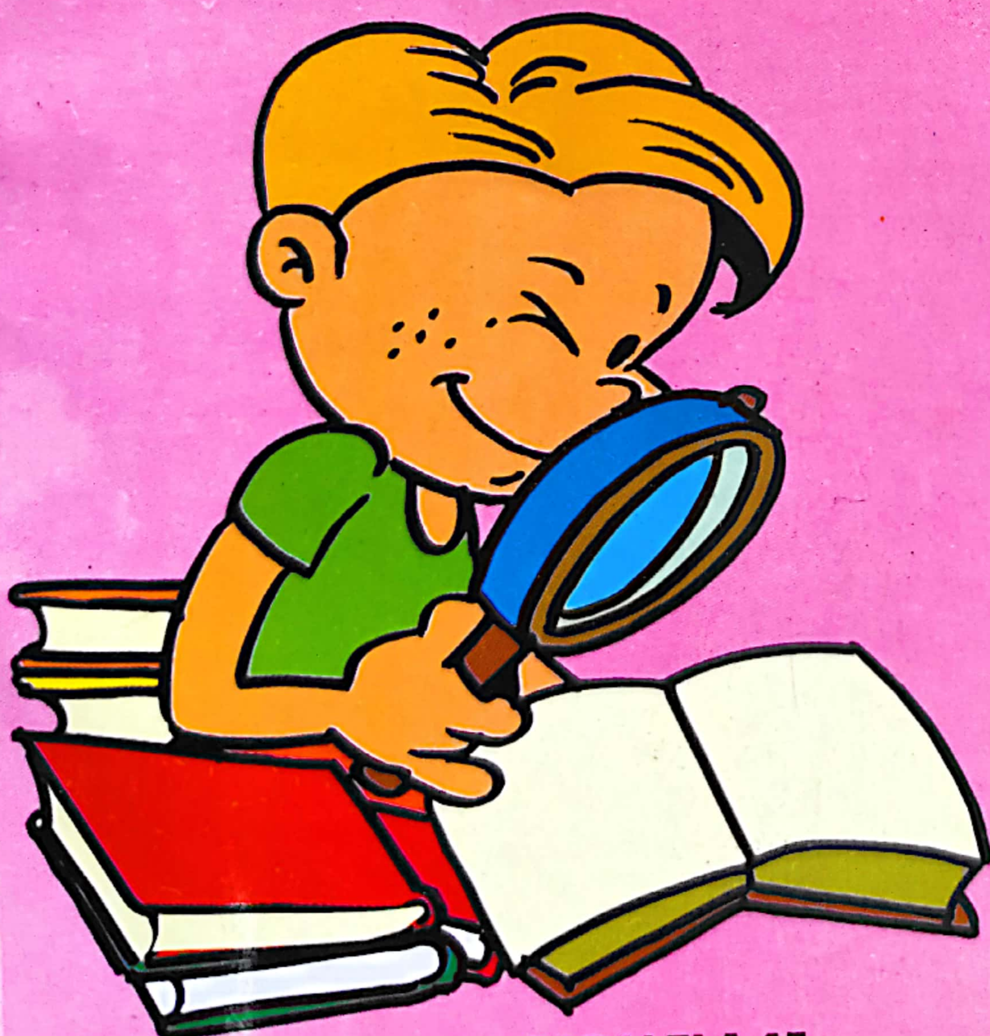
foarte bine

LITERATURĂ

exerciții practice pentru studiul textului

Gh. Mitrache (coord.)
Matei Cerkez (coord.)
Victoria Pădureanu

PARALELA 45

Colecție coordonată de Matei Cerkez şi Maria Bizdună

Editor: Călin Vlasie

Referenți: Florin Anastasiu, Victor Craus,
Viorel Mortu, Luiza Butnaru,
Cristina Bălănescu, Nazare Ghiță, Costică Neagu,
Violeta Ştefanian, Ion Predescu, Mihai Mustățea

Redactor: Ruxandra Mihăilă
Corectură: Florin Voinea, Cornelia Constantinescu
Tehnoredactare: Cristina Mihart, Răzvan Nicolescu
Coperta colecției: Andrei Mănescu
Ilustrația copertei: Valentin Cristescu
Prepress: Viorel Mihart

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Literatură : exerciții practice pentru studiul textului : clasa a V-a / coord.: Matei Cerkez, Gheorghe Mitrache. - Piteşti: Paralela 45, 2005
ISBN 973-697-353-0

I. Cerkez, Matei (coord.)
II. Mitrache, Gheorghe (coord.)

821.135.1.09(075.33)

coord. GHEORGHE MITRACHE   coord. MATEI CERKEZ

VICTORIA PĂDUREANU

Literatură

Exerciții practice pentru studiul textului

Clasa a V-a

PRECIZĂRI

privind modul de pregătire propus de autori, în vederea asigurării unui program de învățare sistematic, în concordanță cu prevederile programei de limba și literatura română pentru clasa a V-a.

I. Conținuturile prevăzute în programă:

1. Lectura

1.1. *Cartea – obiect cultural.* Titlul. Autorul. Tabla de materii. Așezarea în pagină. Volumul. Biblioteca.

1.2. *Teoria literară*

1.2.1. *Ce anume comunică literatura?* Raportul dintre realitate și literatură.

1.2.2. *Textul și opera.* Opera literară.

1.2.3. *Structura operei literare.* Structura textului narativ. *Narațiunea* (ce și cum se povestește, autorul, naratorul), *Descrierea. Dialogul.* Personajul: caracterizarea sumară – portretul fizic și portretul moral.

1.2.4. *Figurile de stil.* Personificarea. Comparația. Enumerația. Repetiția. Epitetul.

1.2.5. *Versificația.* Strofa și versul. Rima.

1.3. *Textul*

1.3.1. *Textele literare* – populare și culte – aparținând diverselor genuri și specii.

1.3.2. *Texte nonliterare „utilitare"* (articolul de dicționar, reclama etc.); *distractive* (cuvinte încrucișate, jocuri distractive etc.).

Texte sugerate

Se vor selecta 8-10 texte literare de bază, destinate studiului aprofundat. Între acestea vor fi incluse în mod obligatoriu și fragmente din operele scriitorilor clasici ai literaturii române. Ele pot fi însoțite de scurte texte auxiliare (literare sau nonliterare, inclusiv contemporane). Se sugerează ca textul de bază să nu depășească, de regulă, o pagină. Din textele mai lungi pot fi oferite fragmente semnificative, lectura integrală urmând a constitui obiect al lecturii personale a elevilor. Lista următoare oferă sugestii orientative autorilor de manuale și profesorilor. Aceștia pot alege

și alte titluri care să respecte următoarele criterii: valoric-estetic, stilistic, formativ. Opțiunile trebuie să vizeze texte în măsură să evidențieze noțiunile cuprinse la punctele 1.2.1 – 1.2.5 și 1.3.1 – 1.3.2.

▪ Basme populare: *Greuceanu, Sarea în bucate, Prâslea cel Voinic și merele de aur* (colecția Petre Ispirescu) etc.

▪ Basme culte: *Zâna-zorilor* (Ioan Slavici), *Capra cu trei iezi* (Ion Creangă), *Neghiniță* (Barbu Delavrancea) etc.

▪ Basme din literatura universală: *Hänsel și Gretel, Cenușăreasa* (Frații Grimm), *Peștișorul de aur* (basme rusești), *Piele de măgar* (Charles Perrault), *1001 de nopți (Sindbad marinarul), Soldatul de plumb* (Hans Christian Andersen), *Prințul fericit* (Oscar Wilde) etc.

▪ Legende populare: *Descălecatul, Legenda lui Traian și a Dochiei* etc.

▪ Legende culte: *Legende istorice* (Dimitrie Bolintineanu), *Legenda rândunicăi* (Vasile Alecsandri) etc.

▪ Legende din literatura universală: fragmente din *Legendele Olimpului* (Alexandru Mitru).

▪ Parabole biblice: *Fiul rătăcitor* sau altele.

▪ Snoave: *De-ale lui Păcală, Povestea vorbii* (Anton Pann) sau altele.

▪ Schițe din literatura română: *Bubico, Vizită..., Un pedagog de școală nouă* (Ion Luca Caragiale), *Bunicul, Bunica* (Barbu Delavrancea), *Sărăcuțul, Gândăcelul* (Emil Gârleanu), din *Cartea cu jucării* (Tudor Arghezi) etc.

▪ Schițe din literatura universală: *Broasca săltăreață din ținutul Calaveras* (Mark Twain), *Cele două fețe ale unei țestoase* (Herman Melville) etc.

▪ Povestiri și nuvele din literatura română: *Amintiri din copilărie* (Ion Creangă), *Budulea taichii* (Ioan Slavici), *Domnul Vucea* (Barbu Delavrancea), *Dumbrava minunată, Domnu Trandafir* (Mihail Sadoveanu), *Puiul* (Ioan Alexandru Brătescu-Voinești), *Prăvale Baba* (Ionel Teodoreanu), *Ciobănilă* (Vasile Voiculescu) etc.

▪ Povestiri și nuvele din literatura universală: *Tatăl lui Simon* (Guy de Maupassant), *Biriuk* (Ivan Sergheevici Turgheniev) etc.

▪ Texte din folclorul copiilor: Numărători. Poezii ceremoniale. Colinde. Plugușorul. Sorcova. Capra etc.

▪ Poezii: *Oaspeții primăverii, Noaptea, Deșteptarea României* (Vasile Alecsandri), *La mijloc de codru..., Povestea codrului, Freamăt de codru* (Mihai Eminescu), *Poveste, Mama, Noapte de vară* (George Coșbuc), *Toamna* (Octavian Goga), *Bănuțul, Creion (Fă-te suflete copil), Inscripție pe steag, O furnică* (Tudor Arghezi), *Părinții, Cărăbușul de aramă* (Lucian Blaga), *Ai noștri sunt acești munți, Horea* (Aron Cotruș), *În vie* (Ion Pillat),

și alte titluri care să respecte următoarele criterii: valoric-estetic, stilistic, formativ. Opțiunile trebuie să vizeze texte în măsură să evidențieze noțiunile cuprinse la punctele 1.2.1 – 1.2.5 și 1.3.1 – 1.3.2.

■ Basme populare: *Greuceanu, Sarea în bucate, Prâslea cel Voinic și merele de aur* (colecția Petre Ispirescu) etc.

■ Basme culte: *Zâna-zorilor* (Ioan Slavici), *Capra cu trei iezi* (Ion Creangă), *Neghiniță* (Barbu Delavrancea) etc.

■ Basme din literatura universală: *Hänsel și Gretel, Cenușăreasa* (Frații Grimm), *Peștișorul de aur* (basme rusești), *Piele de măgar* (Charles Perrault), *1001 de nopți (Sindbad marinarul), Soldatul de plumb* (Hans Christian Andersen), *Prințul fericit* (Oscar Wilde) etc.

■ Legende populare: *Descălecatul, Legenda lui Traian și a Dochiei* etc.

■ Legende culte: *Legende istorice* (Dimitrie Bolintineanu), *Legenda rândunicăi* (Vasile Alecsandri) etc.

■ Legende din literatura universală: fragmente din *Legendele Olimpului* (Alexandru Mitru).

■ Parabole biblice: *Fiul rătăcitor* sau altele.

■ Snoave: *De-ale lui Păcală, Povestea vorbii* (Anton Pann) sau altele.

■ Schițe din literatura română: *Bubico, Vizită..., Un pedagog de școală nouă* (Ion Luca Caragiale), *Bunicul, Bunica* (Barbu Delavrancea), *Sărăcuțul, Gândăcelul* (Emil Gârleanu), din *Cartea cu jucării* (Tudor Arghezi) etc.

■ Schițe din literatura universală: *Broasca săltăreață din ținutul Calaveras* (Mark Twain), *Cele două fețe ale unei țestoase* (Herman Melville) etc.

■ Povestiri și nuvele din literatura română: *Amintiri din copilărie* (Ion Creangă), *Budulea taichii* (Ioan Slavici), *Domnul Vucea* (Barbu Delavrancea), *Dumbrava minunată, Domnu Trandafir* (Mihail Sadoveanu), *Puiul* (Ioan Alexandru Brătescu-Voinești), *Prăvale Baba* (Ionel Teodoreanu), *Ciobănilă* (Vasile Voiculescu) etc.

■ Povestiri și nuvele din literatura universală: *Tatăl lui Simon* (Guy de Maupassant), *Biriuk* (Ivan Sergheevici Turgheniev) etc.

■ Texte din folclorul copiilor: Numărători. Poezii ceremoniale. Colinde. Plugușorul. Sorcova. Capra etc.

■ Poezii: *Oaspeții primăverii, Noaptea, Deșteptarea României* (Vasile Alecsandri), *La mijloc de codru..., Povestea codrului, Freamăt de codru* (Mihai Eminescu), *Poveste, Mama, Noapte de vară* (George Coșbuc), *Toamna* (Octavian Goga), *Bănuțul, Creion (Fă-te suflete copil), Inscripție pe steag, O furnică* (Tudor Arghezi), *Părinții, Cărăbușul de aramă* (Lucian Blaga), *Ai noștri sunt acești munți, Horea* (Aron Cotruș), *În vie* (Ion Pillat),

Strofe de primăvară (Adrian Maniu), *Acceleratul* (George Topârceanu), *Scrisoare mamei* (Nicolae Labiș), *Plopul* (Nichita Stănescu) etc.

II. Specificul învățării la literatură în viziunea actualului curriculum

În activitatea de înțelegere și de studiu aprofundat al textului literar sau nonliterar atât în lecțiile de lectură, cât și prin studiu individual, lucrarea de față asigură respectarea *viziunii comunicativ-pragmatice* a programei în vigoare, care aduce precizări clare vizând „abordarea funcțională și aplicativă a cunoștințelor" de teorie literară, în permanentă legătură cu acelea vizând comunicarea orală și scrisă, precum și cu elementele de construcție a comunicării (lexic, fonetică, morfosintaxă, sintaxa propoziției și a frazei).

Concepția pe care se întemeiază actualul curriculum este aceea că în școală, procesul de învățare trebuie să urmărească „limba în funcțiune", în variantele ei orală și scrisă, normată și literară. De aceea, în lucrarea de față, studiul textului literar, evidențierea valorilor stilistice ale acestuia, oferă posibilități multiple de exersare a celor patru capacități – receptarea textului oral, comunicarea orală, receptarea textului scris, comunicarea scrisă – care conduc la formarea și perfecționarea continuă a comportamentului comunicativ al elevului.

III. Metoda de abordare a însușirii cunoștințelor de teorie literară prevăzute în programă

Lucrarea de față propune activități de învățare a noțiunilor de teorie literară în concordanță cu programa, atât în ceea ce privește însușirea conținuturilor obligatorii ale programei, cât și a viziunii comunicative a acesteia. Scopul acestei lucrări nu este de a determina elevul să memoreze mecanic cunoștințele mai sus menționate sau comentarii gata fabricate, ci să-l deprindă cu modalități și tehnici de abordare funcțională și aplicativă a acestora, contribuind astfel, alături de lucrările acelorași autori adresate însușirii de limbă și comunicare, la formarea comportamentului comunicativ al elevului și la dezvoltarea spiritului său critic față de expunerile proprii în legătură cu textul literar sau nonliterar.

În acest sens, așa cum recomandă programa școlară de limbă și literatură română, autorii propun elevilor dispuși să-și asigure o pregătire temeinică o multitudine de exerciții **de tip analitic** asupra textelor literare din manualele alternative (de recunoaștere, de grupare, de motivare, de descriere, de diferențiere) și **de tip sintetic** (de modificare, de completare,

de exemplificare, de construcție) exerciții asemănătoare acelora cu care elevii se vor confrunta la testele de evaluare periodice, care se vor aplica la nivel național.

Multe exerciții se referă la aspecte ținând de: ortografie, punctuație și ortoepie, lexic, fonetică și morfo-sintaxă, de evidențiere a valorii stilistice a acestora în operele literare studiate. Astfel, pe parcursul pregătirii sistematice pentru lecțiile de literatură, elevii își asigură consolidarea permanentă a noțiunilor de limba română.

Exersarea și dezvoltarea capacității de comunicare orală în legătură cu textul literar sau nonliterar se realizează în această lucrare prin activitățile axate pe cooperare și comunicare în grupe sau în perechi, activitate ale cărei cerințe vizează atât abordarea conținuturilor de teorie literară, cât și dezvoltarea capacităților de receptare a mesajului oral și de exprimare orală menționate în obiectivele de referință ale programei (*să identifice informațiile esențiale sau de detaliu dintr-un fragment de text ascultat; să identifice secvențele narative, descriptive și/sau dialogate dintr-un fragment ascultat; să sesizeze unități lexicale necunoscute într-un fragment de text ascultat, să identifice după auz corectitudinea/incorectitudinea gramaticală a unor enunțuri extrase din texte sau din lucrările elevilor, să structureze elemente de lexic adecvate unor discuții legate de textul abordat; să construiască propoziții și fraze corecte în legătură cu textul literar/nonliterar studiat; să se exprime clar, corect și concis în legătură cu: formularea ideilor principale și secundare, utilizarea în rezumatul oral/vorbirea orală a mărcilor și a conectorilor textuali* („mai întâi", „apoi", „în primul rând", „în al doilea rând", „în acest timp", „de asemenea", „pentru că", „deci" etc.); *să-și adapteze vorbirea la parteneri și la situația de comunicare* (Exemple: conștientizarea și corectarea eventualelor pronunții regionale sau incorecte ale partenerului de dialog, joc de rol – de interpretare a unor texte dialogate, exerciții de recitare expresivă a unor poezii, exprimarea de opinii personale asupra textelor studiate, argumentarea opiniilor proprii cu mijloace aferente de text, exprimarea acordului și a dezacordului față de fapte sau personaje literare, a afirmației, a negației, a interogației etc.). În activitățile de cooperare, elevii, folosindu-și deprinderile de exprimare orale dobândite, sunt solicitați să exerseze în legătură cu fiecare text literar studiat actele de vorbire precizate ca obligatorii în programa de limba și literatura română, ca de exemplu:

- identificarea unor personaje/grupuri de personaje (din opere narative), a unor obiecte/grupuri de obiecte (din textele descriptive);
- adresarea către o persoană (în jocuri de rol);

- punerea unor întrebări referitoare la situații din textul citit; răspunsul la o întrebare care solicită informații, răspunsul de confirmare sau infirmare (afirmativ/negativ) la o întrebare;
- inițierea (în perechi, în grupe sau cu întreaga clasă) a unui schimb verbal în legătură cu textul studiat;
- precizarea locului și a timpului;
- susținerea unei discuții directe sau telefonice în legătură cu tema dată la literatură;
- cererea sau oferirea de informații despre identitatea, starea, ocupația, calitatea socială a unui personaj;
- cererea sau oferirea de informații în legătură cu forma, calitatea, importanța utilitatea unor obiecte descrise într-un text literar/nonliterar;
- situarea unor personaje, întâmplări în spațiu/în timp;
- exprimarea acordului sau dezacordului, a gusturilor, a punctelor de vedere în legătură cu personajele, faptele acestora, tipul de text citit/preferat etc.;
- descrierea unui obiect sau a unui ansamblu de obiecte prin analogie cu textul descriptiv citit;
- prezentarea unei înlănțuiri de acțiuni din texte citite;
- compararea a două sau a mai multor obiecte, persoane, idei, fapte, întâmplări etc.

În ceea ce privește ***dezvoltarea capacității de receptare a mesajului scris*** (a textului literar/nonliterar), lucrarea cuprinde tipuri de exerciții variate ce conduc la realizarea fiecărui obiectiv de referință din programa școlară de limba și literatura română pentru clasa a V-a [*să identifice ideile principale după citirea globală a unui text* (întrebări asupra textului cu răspunsuri la alegere, formularea ideilor principale și secundare ale unor fragmente/texte date); *să recunoască modurile de expunere utilizate în texte epice date* (exerciții de identificare/delimitare a părților textului: introducere, cuprins, încheiere, a modurilor de expunere, discutarea textelor citite în funcție de personaje; plasarea acțiunii în timp și în spațiu, modul de desfășurare a acțiunii, elemente ale stilului autorului etc.); *să identifice expresii și cuvinte noi în textul citit* (utilizarea contextului, a dicționarelor sau glosarelor, exerciții de sinonime și de antonime, de identificare a cuvintelor ce aparțin aceluiași câmp lexical, aceleiași familii lexicale ș.a.); *să sesizeze corectitudinea utilizării categoriilor gramaticale învățate* (identificarea unor categorii morfologice cu rol expresiv, sesizarea rolului stilistic al unor relații

sintactice, stabilirea rolului stilistic al unor arhaisme, regionalisme etc. întâlnite în textele studiate și realizarea corespondenței acestora cu termeni lexicali din limba literară actuală etc.)].

Alte tipuri de exerciții vizează realizarea unor obiective de referință, precum: *să sesizeze corectitudinea utilizării categoriilor gramaticale învățate; să se adapteze la situația concretă de lectură; să manifeste curiozitate și interes față de activitatea de lectură.*

Dezvoltarea capacității de exprimare scrisă se realizează prin intermediul exercițiilor de scriere despre textul literar, scurte compuneri ce pot evidenția gradul de însușire a cunoștințelor de teorie literară și de realizare a competențelor vizate de următoarele obiective de referință din programa școlară. Autorii au cuprins în lucrarea de față toate tipurile de activități recomandate de programă, care au drept scop îndeplinirea acestor obiective:

- exerciții de identificare și ordonare a secvențelor narative din texte date;
- exerciții de formulare cu sens a ideilor principale dintr-un text narativ;
- exerciții de redactare a planului simplu și a planului dezvoltat de idei;
- exerciții de transformare a textului dialogat în text narativ;
- exerciții de identificare și de caracterizare sumară a personajelor corespunzătoare textelor literare narative studiate;
- exerciții de relatare la persoana a III-a a unor fragmente narative exprimate la persoana I;
- exerciții de redactare a rezumatului unor texte narative și științifice;
- exerciții de redactare a povestirii unui fragment dat dintr-o operă literară narativă;
- exerciții de interpretare proprie a ideilor și a sentimentelor comunicate de textul studiat;
- exerciții de redactare a unor compuneri prin care se fac aprecieri sumare despre textele lirice și epice studiate.

Pentru fiecare nou tip de exerciții, în carte apar exemple sau modele care vin în sprijinul elevilor, acordându-le tuturor șanse egale în învățare.

De asemenea, sunt actualizate permanent conținuturile de învățare de care elevii au nevoie în rezolvarea cerințelor date.

Autorii prezentei lucrări, cu experiență în realizarea unor importante lucrări didactice (manuale, ghiduri metodice de aplicare a programelor școlare, ghiduri de evaluare, auxiliare didactice, manuale de pregătire

pentru testările naționale de la clasa a VIII-a, dicționare ș.a.) oferă, prin această lucrare, elevilor și îndrumătorilor acestora un instrument de lucru formativ.

Rezolvând cerințele propuse în cadrul lecțiilor și prin studiul independent, elevii vor reuși să-și însușească temeinic conținutul programei de limba și literatura română pentru clasa a V-a și să-și dezvolte competențe trainice de lectură, de înțelegere a textului citit, de comunicare orală și scrisă a ideilor și a punctelor de vedere personale referitoare la textele citite.

Cele dintâi lecturi*

de Mircea Eliade

În 1912 tata a fost mutat cu garnizoana la Cernavodă. Am rămas acolo doi ani. În amintirile mele, timpul acela se desfăşoară, în plin soare, între Dunăre şi dealurile cărămizii calcinate, pe care creşteau măceşi şi flori mărunte, cu petale palide, uscate.

Învățasem deja alfabetul, dar încă nu-mi dădeam seama la ce ar putea folosi. Nu mi se părea atât de interesant când am ajuns să silabisesc o-u, ou, bo-u, bou, – nici chiar când am reuşit să citesc, fără să mai silabisesc, „Țara noastră se numeşte România". Dar odată am dat peste cartea de citire a fratelui meu şi, după prima pagină, n-am mai putut s-o las din mână. Eram fermecat, parcă aş fi descoperit un joc nou. Căci, din fiecare rând citit, aflam lucruri necunoscute şi nebănuite. Am învățat numele județelor, ale râurilor şi ale oraşelor şi am aflat despre Daniil Sihastru şi Mânăstirea Neamțului şi câte alte lucruri care mă uluiau, mă copleşeau prin vastitatea şi misterele lor. Dar, după o săptămână, când am terminat cartea lui Nicu, am descoperit deodată că lucrurile nu erau atât de simple pe cât le bănuisem eu. Căci nu mai aveam la îndemână o a doua carte pe care s-o pot începe imediat. Tata avea vreo sută – două de volume frumos legate în piele, dar erau încuiate într-o bibliotecă cu geamuri. Nu puteam citi decât titlurile, şi nici pe ele nu le înțelegeam întotdeauna. Erau volume care se intitulau „Roman" şi a fost o lungă discuție între părinți dacă trebuie sau nu să-mi explice acest cuvânt. Pentru încă mulți ani, tata mi-a interzis să citesc „romane". Nici măcar nuvele nu-mi îngăduia să citesc. Singurele cărți admise de el erau cele care purtau titlul sau subtitlul de *Povestiri*.

Mi se îngăduise să citesc *Basmele* lui Ispirescu, amintirile şi povestirile lui Creangă, când a intervenit un episod care mi-a întristat toată copilăria. Intrasem în clasa I primară şi tata

---

* Textul se găseşte în manualul Editurii Humanitas.

poftise odată pe învăţător, ca să se consulte asupra cărţilor pe care le-aş putea citi. Eram toţi trei în faţa bibliotecii. Învăţătorul părea entuziasmat de cărţi şi, mai ales, de legăturile lor de piele. Răsfoind un volum de N. Iorga – îl văd şi acum, era *Pe drumuri depărtate* – a spus, arătându-mă: „Dar să nu-l lăsaţi să citească prea mult, căci îşi oboseşte ochii. Şi deja nu are ochi prea buni. L-am pus în banca întâi, şi totuşi nu vede totdeauna ce scriu pe tablă." „Văd, dacă fac ochii mici", l-am întrerupt eu. „Asta înseamnă că ai ochi slabi, că ai să fii miop", a adăugat învăţătorul.

Descoperirea aceasta a însemnat o adevărată catastrofă. Tata a hotărât că nu trebuie să-mi mai obosesc ochii cu alte cărţi în afară de cele de şcoală. Nu mai aveam voie deci să citesc în timpul liber. De altfel, sursa lecturilor extraşcolare îmi fusese secată. Tata nu mai deschidea biblioteca cu geamuri şi nu mă mai lăsa să răsfoiesc volumele legate. Mai târziu, mi-am dat seama că anii aceia au fost pierduţi. Setea mea de lectură o potoleam la întâmplare. Citeam ce-mi cădea în mână, romane în fascicole, Sherlock Holmes, *Psaltirea*, *Cheia visurilor*, şi citeam pe ascuns, în fundul grădinii, în pod, în pivniţă.

Memorii

I TEXTUL, TITLUL, AUTORUL

Citește și reține:

- **Mircea Eliade** (1907 – 1986) – este istoric al religiilor de valoare internațională, scriitor, memorialist (autor de scrieri în care își aduce aminte de întâmplări trăite în trecut) și publicist (autor de studii și articole);
- Fragmentul reprodus face parte din volumul *Memorii* (1980);
- Titlul *Cele dintâi lecturi* reprezintă rezumatul concentrat al faptelor relatate;
- Textul este scris pe alineate (paragrafe). Enunțurile unui paragraf sunt grupate, de regulă, în jurul ideii principale.

II STUDIUL TEXTULUI

Caracteristici ale textului

1. În fragmentul dat, autorul evocă întâmplări din vremea copilăriei. Faptele petrecute sunt povestite la persoana I, având în vedere relația de identitate dintre autorul relatării și personajul ei.
   • Extrage din text pronumele personale și verbele la persoana I.

2. Între momentul rememorării amintirii întâmplărilor și trăirea propriu-zisă a acestora de către autor există o distanță în timp. De aceea, autorul utilizează verbe la timpul trecut când se referă la întâmplările din copilărie;
   • Transcrie din text douăzeci de verbe la timpul trecut.

3. Transcrie enunțurile în care verbele sunt folosite la timpul prezent. Scrie, între paranteze, la sfârșitul enunțului, timpul la care se referă aceste verbe: prezentul rememorării de către autor; prezentul întâmplării evocate, folosit în vorbirea persoanelor care participă la întâmplare.

Conținutul textului

4. În primul paragraf al textului, scriitorul prezintă cu precizie spațiul larg și timpul în care se desfășoară întâmplările rememorate, precum și durata acestuia.
   • Transcrie din text structurile din acest paragraf care se referă la: spațiu; timp; durata timpului în care s-au petrecut întâmplările rămase vii în amintirea autorului.

5. Pe parcursul povestirii, spațiul în care se desfășoară unele întâmplări este restrâns: în casa părintească, în fața bibliotecii, în fundul grădinii, în pod.
   • Scrie enunțurile în care apar aceste mențiuni despre spațiul în care au loc diferitele întâmplări rememorate.

6. Povestește un episod din întâmplările relatate, în ordinea în care sunt prezentate în fragment:
   a) învățarea cititului cu ajutorul abecedarului;
   b) descoperirea plăcerii lecturii;
   c) dezamăgirea copilului în fața cărților încuiate în bibliotecă;
   d) atitudinea tatălui în îndrumarea lecturii elevului;

e) întâmplarea care a întristat copilăria școlarului;
f) atitudinea copilului însetat de lectură față de restricțiile impuse.

7. Transcrie, din paragraful al doilea, enunțurile care exprimă trăirile la descoperirea prin lecturi interesante (bucuria, entuziasmul, fascinația).

8. Numește persoanele evocate în fragment care iau parte la întâmplarea rememorată. Ce poți spune despre fiecare? (trăsături, preocupări, acțiuni).

9. Prezintă relațiile care există: între școlarul mic și tatăl lui; între școlar și învățător; între învățător și părinți.

Sensuri și semnificații

10. a) Explică sensul următoarelor cuvinte: *a copleși; entuziasmat; fascicol; miop; sursă; vastitate.*
b) Alcătuiește enunțuri în care să cuprinzi cuvintele explicate.

11. Explică semnificația fiecărei îmbinări neobișnuite de cuvinte de mai jos:
- *dealurile cărămizii, calcinate;*
- *petale palide;*
- *parcă aș fi descoperit un joc nou;*
- *sursa lecturii fusese secată;*
- *setea mea de lectură;*
- *descoperirea aceasta a însemnat o... catastrofă.*

12. Alcătuiește enunțuri în care cuvintele: *palid, secat, sete, catastrofă* să aibă sensuri diferite față de cele din text.

13. Răspunde la întrebări:
a) De ce lectura cărții de citire a fratelui i se pare copilului din clasa I „un joc nou"?
b) Ce informații nebănuite îi oferă această carte?
c) Ce sentimente îl cuprind pe micul școlar când pătrunde în lumea fascinantă a cărții?
d) Ce cărți din bibliotecă îi erau interzise copilului de tatăl său?
e) Ce cărți îi erau admise? De ce?
f) Ce eveniment marchează copilăria acestui băiat însetat de lectură?

g) De ce consideră autorul memoriilor că anii în care părinții i-au interzis lectura *au fost pierduți*?

h) Cum se poate explica reacția copilului față de interdicția tatălui?

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

14. Transcrie fragmentul următor, înlocuind semnele citării cu linia de dialog:

„Răsfoind un volum de N. Iorga [...] a spus, arătându-mă: «Dar să nu-l lăsați să citească prea mult, căci își obosește ochii. Și deja nu are ochi prea buni. L-am pus în banca întâi, și totuși nu vede întotdeauna ce scriu pe tablă.» «Văd, dacă fac ochii mici», l-am întrerupt eu. «Asta înseamnă că ai ochi slabi, că ai să fii miop», a adăugat învățătorul."

15. Rescrie întregul fragment de mai sus, transformând dialogul în narațiune.

Anii de ucenicie* *(fragment)*

de Mihail Sadoveanu

Fiecare pagină a abecedarului lui Ion Creangă era pentru mine un aspect nou, ca o turturică ori ca un colț de peisaj, şi mi se fixa cu înlesnire în memorie. Lângă imagini se asociau sunetele corespunzătoare. Aşa că debitam pe de rost lecțiile legându-le de chipuri şi sunete, fără a înțelege rostul acestui exercițiu. Era şi asta o ispravă ca oricare alta. Era însă o ispravă sub care se ascundea un lucru pe care îl bănuiam fără să răzbesc pentru că în anumite cărți – altele – ştiam că se cuprind istorisiri şi poveşti. Eram aşa de mare amator şi de unele şi de altele, încât socoteam ca un mare noroc al vieții să ajung şi eu în stăpânirea acestui mister.

N-aş putea spune cum şi când anume s-a produs lovitura magică a înțelegerii. Dar ea s-a produs brusc, într-o clipită. Relația cuvânt – sunete şi litere mi-a apărut fără intervenția nimănui; şi în ceasul care a urmat am cetit restul abecedarului, iar a doua zi am atacat „Ursul pâcâlit de vulpe", bucata de lectură a lui Ion Creangă. Îndată am cerut colegului meu Darie Petru din clasa a doua ori a treia să-mi împrumute „Ion Tunsu, căpitan de haiduci". Darie Petru nu s-a mirat; îmi mai împrumutase cartea ca să-i admir ilustrațiile. De data asta am cetit-o şi i-am înapoiat-o cerându-i altceva. Se întâmplase ca tatăl lui Darie, măcelar de profesie, să fie amator de basme şi haiduci. Avea un raft de vreo douăzeci de broşuri. Le-am istovit pe toate în cursul vacanței întâia şi în clasa a doua.

După această serie de cărți am început a avea pretenții. De la o vreme primeam mai cu plăcere proza lui N.D. Popescu decât a imitatorului său Panait Macri. Aceşti autori erau în acel timp furnizorii editorilor populari în materie de haiduci şi de bandiți [...].

Negreşit, tatăl meu nu era deloc încântat de asemenea lectură. Îndemnul la cărțile care le avea el în bibliotecă nu l-am

---

* Textul se găseşte în manualul Editurii All.

urmat, însă, decât după câțiva ani, când gustul şi înțelegerea mi s-au mai subțiat. Între cărțile tatălui meu am găsit o ediție complectă a prozei şi versurilor lui Grigore Alexandrescu. Am cetit memorialul de călătorie şi m-au amuzat unele fabule. Am mai găsit câteva volume de Alecsandri. Mi-am dat silința să pătrund într-un lung roman tradus şi tipărit cu chirilice al cărui autor nu ştiu cine era. [...] În sfârşit, am găsit, între cărțile tatei, o tipăritură de la mijlocul decadei a noua a secolului trecut, privitoare la comemorarea revoluției lui Horia. Istoria tragediei acesteia a Ardealului se deschidea cu un catren pe care nu l-am uitat:

Dragă frate de departe,
Trimite-mi o țâr' de carte;
Fie scrisă cât de rău,
Numai s-o pot ceti eu...

Tatăl meu era bun cunoscător al istoriei moderne şi contimporane. În anii de şcoală primară am început a şti de la el ceva despre revoluția franceză şi cine a fost Napoleon. Cu ce aflam de la dânsul despre unele epoci glorioase ale istoriei noastre, am avut câteva succese față de învățător şi colegii mei. Am povestit odată cu entuziasm bătălia de la Războieni, încât domnul Busuioc mi-a spus:

— Brava, domnule.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Observă deopotrivă textul și așezarea lui în pagină, apoi răspunde pe rând la întrebări:
   a) Pe ce pagină apare scris textul?
   b) Unde și cum este scris titlul?
   c) Ce informație oferă cuvântul scris sub titlu?
   d) Unde este scris numele autorului?
   e) Câte alineate/paragrafe cuprinde textul? (Citește pe rând fiecare paragraf, apoi numerotează-l.)

2. Caută și scrie cuvintele care nu corespund normelor de scriere/ de pronunțare ale limbii române actuale. Scrie, în dreptul fiecăruia, forma corectă actuală.

Exemplu: *am cetit* – am citit

3. Consultă un dicționar explicativ. Scrie pe o fișă sensul cuvintelor date mai jos, apoi alcătuiește propoziții în care să cuprinzi aceste cuvinte. Prezintă rezultatul activității în fața clasei.

   amator, broșură, contemporan, editor, entuziasm, fabulă, furnizor, haiduc, imitator, magic, mister, peisaj, volum

4. a) Explică sensul cuvântului *bibliotecă* din fiecare propoziție de mai jos.
   b) Identifică funcția acestui cuvânt în propozițiile menționate.
   - *Biblioteca* lui Mihăiță are patru rafturi pline cu cărți.
   - Pe ușa *bibliotecii* școlii este afișat programul pentru elevi.
   - Am fost împreună cu tatăl meu la *Biblioteca Academiei Române.*
   - Am împrumutat **Cartea junglei** de Rudyard Kipling de la *biblioteca* școlii.
   - Andrei are toată seria de cărți din *Biblioteca școlarului.*

5. Explică sensul cuvintelor subliniate, făcând apel la sensul celorlalte cuvinte din secvențele reproduse mai jos.
   a) *... așa că **debitam** pe de rost lecțiile...*
   b) *... se ascundea un lucru pe care îl bănuiam fără să-l **răzbesc**.*
   c) *... a doua zi **am atacat*** Ursul păcălit de vulpe.
   d) *... avea un raft de vreo douăzeci de broșuri. Le-am **isprăvit** pe toate în cursul vacanței.*

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul fragmentului

6. a) Citește, pe rând, paragrafele textului.
   b) Răspunde oral, apoi în scris, la întrebările următoare:
   - Ce carte i-a servit micului școlar pentru învățarea cititului?

- Ce dorință îl determină pe elevul din clasa I să considere că deprinderea de a citi este *un mare noroc al vieții?*
- Cum a descoperit el taina citirii?
- Care au fost primele lecturi ale copilului? (Enumerați-le în ordinea în care sunt prezentate în fragmentul dat.)
- De ce tatăl viitorului scriitor era nemulțumit de primele lecturi ale fiului său?
- Din ce cauză copilul nu putea să citească încă volumele din biblioteca tatălui său?
- Ce cărți din bibliotecă a citit el mai târziu?
- Ce alte îndrumări din partea tatălui său l-au impresionat pe elevul dornic de cunoaștere?

7. a) Recitește fragmentele delimitate și numerotate pe text.
   b) Scrie în dreptul fiecărui fragment ideea principală în jurul căreia se grupează enunțurile ce alcătuiesc fragmentul.

Sensuri și semnificații

8. Stabilește împreună semnificația dată de autor următoarelor îmbinări neobișnuite de cuvinte:
   - *fiecare pagină era... ca un aspect nou, ca o turturică ori ca un colț de peisaj;*
   - *să ajung... în stăpânirea acestui mister;*
   - *lovitura magică a înțelegerii;*
   - *gustul și înțelegerea mi s-au mai subțiat;*
   - *epoci glorioase ale istoriei noastre.*
9. Explică, în trei-patru enunțuri, semnificația titlului operei din care s-a extras fragmentul dat.
10. Compară textul *Anii de ucenicie* de Mihail Sadoveanu, cu textul *Cele dintâi lecturi* de Mircea Eliade.
    a) Identifică trei caracteristici comune celor două texte, referitoare la modul în care sunt relatate întâmplările rememorate;
    b) Identifică deosebirile privind:
       - evocarea trăirilor sufletești ale micului școlar;
       - atitudinea părinților față de pasiunea pentru lectură a copiilor;
       - atitudinea învățătorului față de elevi.

Descoperind râul*

de Fănuș Neagu

Vară. Amiaza juca în câmpie un joc ciudat, leneș, încâlcit. Râpele din malul râului, coapte de căldură, scânteiau gălbui.

În vad la râu, bunica Paraschiva spăla rufe. Lângă ea, Bănică se prăjea în nisip. Avea un cap ca de ied, cu păr blond, nepieptănat și tălpile murdare.

Întinse picioarele și răcoarea apei îi pătrunse plăcut trupul.

Cel mai mult i-ar fi plăcut să pună mâna pe vreo ochișoară cu guler de solzi albăstrii.

N-avu noroc. Șezu neclintit, lângă izvor, timp de un sfert de oră, dar nu-i pică nimic. Peștii, obosiți pesemne, dormeau, tăvăliți în nămol ca purceii.

Deodată, râul începu să se lățească și luă forma unui lac pe care pluteau cârduri de gâște. Albe, de parcă ar fi purtat între aripi un val de viscol, păsările înotau gălăgioase între malurile joase. În fund, un perete de pământ bătut cu tăvălugul oprea curgerea râului. „Țara poveștilor“, își spuse Bănică și, văzând că albia lui nu mai înainta, bătu apa cu palmele, ținând brațele țepene, și lunecă spre malul acoperit cu căsuțe de lemn și ocoale încercuite cu plase de sârmă.

O fată, care mânca la umbra unui salcâm, zărindu-l pe băiat, se apropie de marginea lacului cu un ștergar în mâini și strigă uimită:

— Bănică!

Băiatul nu se miră că fata-i cunoaște numele – în locul unde ajunsese se putea întâmpla orice – și strigă la rândul lui:

— Spune-i, te rog, gânsacului acela mare și gras să meargă în spatele albiei și să mă împingă la mal.

Fata păși în apă, udându-și poalele rochiei, îl înfășură pe Bănică în ștergar și-l ridică pe umeri.

— De unde vii? îl întrebă, punându-l jos în iarbă.

* Textul se găsește în manualul Editurii All.

— Ehei, făcu băiatul, vin tare de departe. Umblu de mult şi am obosit. Unde sunt aici?

— La crescătoria de păsări. Bunica Paraschiva ştie că ai plecat cu albia?

— Eu n-am vrut să plec, m-a furat râul.

— Bine, zise fata, o să te duc eu acasă.

— N-ai cum, fiindcă nu ştii unde stăm noi. Şi nici eu nu mai ştiu, spuse el şi înlemni pentru că văzuse un berbec ieşind dintre porumburi. [...]

— Te-ai speriat? întrebă fata. Vorbeşte-i liniştit şi n-o să-ți facă nimic.

— Păi nu înțelege, răspunse băiatul. Cum să vorbesc cu el dacă nu-i om?

— Încearcă, zise din nou fata. Ascultă, berbecule, urmă ea spre berbec, Bănică vrea să se joace cu mieii tăi, îl laşi?

Berbecul se opri, proptindu-se zdravăn pe picioare. Băiatul râse strâmb.

— Apucă-l de coarne, îl îndemnă fata. El crede că ai venit să-i furi mieii.

— Nu-i fur, berbecule, zise băiatul. [...] Tu, urmă el din ce în ce mai îndrăzneț, îmi eşti drag, să ştii. Dacă vrei, îți dăruiesc clopoțelul de la sania mea. E galben şi are limba subțire, cu o bobiță de plumb în vârf. Mâine ți-l aduc. Sau, poate, vii tu la noi şi-l iei. În malul de sub casa noastră curge un izvor cu apă rece. Acolo, aflã tu, o să prind eu odată o ochişoară pe care să mi-o prăjească bunica Paraschiva.

Berbecul înclină capul a mulțumire adâncă şi se retrase, tăcut. Bănică îl aşteptă să se depărteze, apoi desprinse trei curele de la şorțul fetei, sub salcâm, şi începu să-şi împletească un bici.

În amurg, fata porni cu băiatul spre sat. Istovit de nemaipomenita lui călătorie, Bănică adormi în brațele fetei şi visă că goneşte într-o trăsură la care sunt înhămați patru iepuri.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Marchează cu ☑ varianta pe care o consideri corectă:
Descoperind râul este o operă literară pentru că:
   - ☐ autorul prezintă fapte și întâmplări reale în mod obiectiv (fără să-și exprime impresiile și sentimentele proprii);
   - ☐ autorul creează o lume imaginară, cu personaje și întâmplări care impresionează cititorul, față de care își exprimă înțelegerea și simpatia.

2. Transcrie și completează:
   - Textul reprodus este o ***narațiune***, pentru că...
   - Naratorul (povestitorul) este cel care...
   - Naratorul povestește la persoana...

   Exemple de ***verbe*** și de ***pronume*** la această persoană, din primele trei alineate: ...

3. În acest fragment autorul îmbină ***narațiunea*** cu ***descrierea*** și cu ***dialogul***.
   - Citează din fragmentul dat:
     – enunțurile prin care este descrisă amiaza de vară;
     – chipul lui Bănică;
     – lacul din „Țara poveștilor".
   - Interpretează dialogul dintre Bănică și fată.
   - Transcrie o secvență de dialog în care fiecare personaj să intervină de câte două ori.

4. REȚINE!

> *Narațiunea, descrierea și dialogul sunt moduri de expunere.* ***Modurile de expunere*** sunt modalități folosite de autor într-o operă literară pentru a face cunoscute cititorului fapte, întâmplări, spațiul și timpul în care acestea se petrec, relațiile dintre personaje, situațiile în care acestea se aplică etc.

- Explică în ce scop folosește autorul narațiunea, descrierea (enunțurile citate la exercițiul 3) și dialogul.

Conținutul și structura

5. Ce temă reflectă autorul în această narațiune?
   - tema naturii?
   - tema copilăriei?
   - tema satului românesc?

6. Textul dat are structura unei narațiuni. Delimitează fragmentul în care autorul prezintă cadrul în care se petrece acțiunea (locul, timpul, personajele).
   ATENȚIE! Acest fragment cuprinde *situația inițială* în care se află personajele!

7. Alege răspunsul pe care îl consideri corect:
   - Care este cauza care modifică situația inițială, caracterizată prin liniștea unei zile arzătoare de vară, și determină marea aventură care urmează?
     – spălatul rufelor de către bunica lui Bănică;
     – încercarea lui Bănică de a prinde pește;
     – plictiseala și dezamăgirea copilului care nu prindea nici un pește.
   - Delimitează în text fragmentul corespunzător.

8. După ce se prezintă cauza care determină șirul întâmplărilor urmează *acțiunea* (toate faptele și întâmplările povestite sunt relatate într-o ordine temporală, ordinea în care s-au petrecut).
   – Delimitează în text fragmentele în care sunt relatate întâmplările următoare:
   - descrierea de către Bănică a „Țării poveștilor";
   - întâlnirea băiatului cu fata de la ferma de păsări;
   - scoaterea lui Bănică din apa râului;
   - întâlnirea copilului cu berbecul.

9. Cum se sfârșește povestirea?
   – Delimitează în text fragmentul în care este prezentată situația *finală* în care se află Bănică.

10. Formulează ideile principale desprinse din fragmentele delimitate, sub formă de enunțuri.
    Citiți împreună fiecare idee formulată și observați dacă ați cuprins în ea *același conținut*, chiar dacă forma enunțului este diferită.

– Se poate afirma că Bănică trăiește în lumea poveștilor în care se poate întâmpla orice?

– Prezintă câteva argumente care să susțină această idee.

11. Contactul cu pământul reprezintă, pentru băiat, părăsirea lumii din basm („Țării poveștilor”) și revenirea la realitate. De aceea el „înlemnește” când vede berbecul și realizează că nu poate vorbi cu el.

    – Ce fapte dovedesc că Bănică se reîntoarce în poveste, atât în preajma fetei, cât și în vis?

12. Care sunt personajele acestei narațiuni? Numește-le în ordinea în care apar în text.

13. Care este personajul principal (care apare pe tot parcursul povestirii)?

14. Alege câteva însușiri – dintre cele de mai jos – care crezi că i se potrivesc lui Bănică:

    rău, neascultător, dornic de cunoaștere, laș, curajos, plin de imaginație, nefiresc, pasionat de poveste, naiv, rău la suflet, bun la suflet.

15. Bănică este înzestrat de autor cu trăsături sufletești deosebite, care ne impresionează cu atât mai mult, cu cât însușirile fizice ale copilului nu lasă să se bănuiască, la început, aceste trăsături.

    – Cum este prezentată înfățișarea fizică a băiatului? Citează enunțul din text.

16. Povestește oral narațiunea, urmărind momentele acesteia;

    1) situația inițială (timpul, locul, personajele);
    2) cauza care duce la modificarea situației inițiale și determină întâmplările ce vor urma;
    3) acțiunea;
        – descoperirea „Țării poveștilor”;
        – întâlnirea cu fata de la ferma de păsări;
        – întâlnirea cu berbecul;
    4) situația finală, diferită de cea inițială (timpul, locul, visul).

Sensuri și semnificații

17. *Descoperind râul* este o operă literară. De aceea, autorul își exprimă impresiile proprii prin îmbinări de cuvinte neobișnuite în limba curentă, care ne impresionează.

– Explică semnificația următoarelor îmbinări surprinzătoare de cuvinte:

a) *Amiaza juca în câmpie un joc ciudat, leneș, încâlcit;*
b) râpele malului... coapte de căldură, scânteiau gălbui;
c) se prăjea în nisip;
d) ochișoară cu guler și ochi albaștri;
e) albe, de parcă ar fi purtat între aripi un val de viscol;
f) în amurg.

18. Întâmplarea lui Bănică poate fi considerată o aventură a cunoașterii? Explică răspunsul dat.

19. Ce atitudine a autorului față de copil se desprinde din această operă literară?

20. Explică semnificația titlului povestirii.

Căprioara*

de Emil Gârleanu

Pe muşchiul gros, cald ca o blană a pământului, căprioara stă jos, lângă iedul ei. Acesta şi-a întins capul cu botul mic, catifelat şi umed pe spatele mamei lui şi, cu ochii închişi, se lasă dezmierdat. Căprioara îl linge şi limba ei subţire culcă uşor blana moale, mătăsoasă a iedului. Mama îl priveşte şi-n sufletul ei de fugarnică încolţeşte un simţământ de milă pentru fiinţa fragedă căreia i-a dat viaţă, pe care a hrănit-o cu laptele ei, dar de care trebuia să se despartă chiar azi, căci vremea înţărcatului venise de mult încă. Şi cum se uită aşa, cu ochi îndureraţi, din pieptul căprioarei scapă ca un muget înăbuşit de durere; iedul deschide ochii.

Căprioara se îmbărbătează, sare în picioare şi porneşte spre ţancurile de stâncă din zare, printre care vrea să-l lase rătăcit. Acolo, sus, e păzit şi de duşmănia lupului şi de iscusinţa vânătorului, căci pe muchiile prăpastiilor acelora numai ele, caprele, puteau a se încumeta. Acolo l-ar fi ştiut ca lângă dânsa. Dar până la ele erau de străbătut locuri pline de primejdii. Căprioara îşi azvârle picioarele în fugă fulgerătoare, în salturi îndrăzneţe, să încerce puterile iedului. Şi iedul i se ţine voiniceşte de urmă; doar la săriturile ameţitoare se opreşte o clipă, ca şi cum ar mirosi genuna; apoi se avântă ca o săgeată şi, behăind vesel, zburdă de bucurie pe picioarele subţiri ca nişte lujere.

Dar trebuie să scoboare, să străbată o pădure, ca să urce din nou spre ţancuri. Căprioara conteneşte fuga; păşeşte încet, prevăzătoare. Trece din poiană în poiană, intră apoi sub bolţi de frunze, pe urmă prin hrube adânci de verdeaţă, până ce pătrunde în inima întunecată, ca un iad, a pădurii.

Şi-au mers mult aşa, până ce au dat în sfârşit de luminiş. Iedul, bucuros, o ia înainte, sărind. Dar în aceeaşi clipă căprioara se opreşte, ca de-o presimţire, adulmecând. În faţa ei, de

* Textul se găseşte în manualul Editurii Humanitas.

supt o cetină, ochii lupului străluceau lacomi. Un salt, şi iedul ar fi fost sfâşiat. Atunci căprioara dă un zbieret adânc, sfâşietor, cum nu mai scosese încă, şi, dintr-un salt, cade în mijlocul luminişului. Lupul, văzând prada mai mare, uită iedul şi se repede la ea...

Prăbuşită în sânge, la pământ, supt colţii fiarei, căprioara rămâne cu capul întors spre iedul ei. Şi numai când acesta, înspăimântat, se topeşte în adâncul pădurii, căprioara simte durerea, iar ochii i se turbură de apa morţii.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Răspunde la întrebări:
   a) Textul reprodus este o operă literară? Justifică răspunsul dat.
   b) Cine este ***autorul*** care a creat această operă literară?
   c) Cum se numește „vocea" prin care se povestesc (narează) faptele și întâmplările imaginate de autor?
   d) În ce ordine sunt prezentate faptele și întâmplările narate?
   e) Textul literar *Căprioara* are o ***acțiune***. Ce cuprinde această acțiune?
   f) Care sunt ***personajele*** care participă la acțiune?
   g) În acest text literar sunt prezente toate elementele caracteristice ale *narațiunii*. Care sunt acestea?
   h) Acest tip de operă literară este numit și ***povestire***. De ce?
      - În povestirea *Căprioara* se parcurg câteva etape, bine delimitate în text: *situația inițială, cauza* care modifică situația inițială și determină acțiunea, *desfășurarea acțiunii, depășirea situației dificile* și *situația finală*.
      - Ce deosebiri importante există între situația inițială și cea finală a căprioarei și a puiului său?
2. Citește și reține:
   a) Întreaga povestire înfățișează o idee profund omenească: dragostea mamei și puterea ei de sacrificiu pentru copii.
   – În toate etapele narațiunii se simte o intensă participare afectivă a autorului, exprimată prin modul în care sunt prezentate cele trei viețăți ale pădurii: căprioara, iedul și lupul, cât

și atmosfera creată în diferitele etape ale narațiunii: de duioșie, de liniște și pace, de îngrijorare, de spaimă, de durere.

b) Vocabularul folosit este variat și sugestiv. Apar și unele cuvinte care nu mai corespund limbii literare actuale.
Descoperă aceste cuvinte și scrie formele literare actuale ale acestora.

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

5. Citește ideile principale reproduse din manual:
   - Căprioara își dezmiardă iedul cu dragoste.
   - Fiindcă a venit vremea înțărcatului, căprioara trebuie să se despartă de puiul ei.
   - Căprioara se îmbărbătează și pornește împreună cu iedul spre țancuri.
   - Căprioara și iedul ajung în pădurea întunecată.
   - Când pătrund în luminiș, apare lupul.
   - Căprioara se jertfește pentru puiul ei.
   - Iedul își continuă drumul, iar viața căprioarei se stinge.

   a) Delimitează în textul reprodus fragmentele corespunzătoare ideilor principale.
   b) Scrie fiecare idee principală în dreptul fiecărei etape a narațiunii, după modelul următor:

Etapele narațiunii	*Ideile principale*
• Situația inițială • Cauza care modifică situația inițială • Desfășurarea acțiunii • ...	Căprioara își dezmiardă iedul cu dragoste ....

4. a) Desprinde ideile secundare din fiecare fragment care sunt înglobate în ideea principală (amănuntele care se subordonează ideii principale).
   b) Completează apoi un tabel după modelul de mai jos și prezintă-l în fața clasei.

Ideile principale	*Ideile secundare*
1. Fiindcă a venit vremea înțărcatului, căprioara trebuie să se despartă de puiul ei.	– căprioara îl privește pe ied; – în sufletul ei încolțește un sentiment de milă pentru puiul ei; – în curând va trebui să se despartă de ied, fiindcă venise vremea înțărcatului; – la mugetul căprioarei, iedul deschide ochii.

5. Povestește oral narațiunea *Căprioara*, urmărind planul ideilor principale și secundare desprinse din text.

6. Elementele de expresivitate artistică permit exprimarea trăirilor autorului și îl fac părtaș la aceste trăiri și pe cititorul povestirii. Identifică, prin citate din text, epitetele și comparațiile.

Exemplu

Epitete	*Comparații*
• ***ființă fragedă*** • ***bot catifelat și fraged*** • …	• ***se oprește ca și cum ar mirosi genunea*** • …

7. Împletirea dintre narațiune și descriere este atât de strânsă, încât nu există pasaje destinate special descrierii. Această întrepătrundere a celor două moduri de expunere contribuie la realizarea dinamismului acțiunii (succesiune rapidă a situațiilor înfățișate).
   - Exemplifică secvențe de descriere din text.

8. Șirul întâmplărilor narate pare a se desfășura în fața cititorului prin aducerea acestora la prezent.
   - Exemplifică verbele la timpul prezent care exprimă acțiunile personajelor.

9. Personajul principal, căprioara, este *umanizată*. Ea apare ca o mamă iubitoare, grijulie, ocrotitoare.
   - Selectează citate din text care susțin această idee.

10. Enumeră cinci însușiri morale ce o caracterizează pe căprioara-mamă.

11. Enumeră câteva calități ale iedului.

Sensuri și semnificații

12. Explică semnificația următoarelor îmbinări surprinzătoare de cuvinte:
    – sufletul ei de fugarnică;
    – muget înăbușit de durere;
    – picioare subțiri ca niște lujere;
    – hrube adânci de verdeață;
    – pătrunde în inima întunecată, ca un iad, a pădurii;
    – ochii i se tulbură de apa morții.
13. Răspunde la întrebări:
    a) De ce dorește căprioara să-și ducă puiul spre *țancurile de stâncă*?
    b) De ce căprioara își urmărește cu privirea puiul, până în clipa morții?
    c) Ce semnificație au cuvintele: *se topește în pădure?*
    d) Ce anume face din textul lui Emil Gârleanu o povestire de neuitat?
    e) Care este mesajul autorului desprins din această operă literară?
14. Explică semnificația titlului povestirii.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR STUDIAT

1. Redactează planul dezvoltat de idei al narațiunii *Căprioara*, după modelul dat:

> ***Căprioara***
>
> de Emil Gârleanu
>
> **PLAN DEZVOLTAT DE IDEI**
>
> 1. Fiindcă a venit vremea înțărcatului, căprioara trebuie să se despartă de puiul ei.
>
> – Căprioara îl privește pe ied.
>
> – În sufletul ei de fugarnică încolțește un sentiment de milă pentru puiul ei.
>
> – În curând va trebui să se despartă de ied, fiindcă venise vremea înțărcatului.
>
> – La mugetul de durere al căprioarei, iedul se trezește.
>
> 2. …

Puiul*

de I. Al. Brătescu-Voinești

Moto: „Sandi, să asculți pe mămica!"

Într-o primăvară, o prepeliță aproape moartă de oboseală – că venea de departe, tocmai din Africa – s-a lăsat din zbor într-un lan verde de grâu, la marginea unui lăstar. După ce s-a odihnit vreo câteva zile, a început să adune bețigașe, foi uscate, paie și fire de fân și și-a făcut un cuib pe un mușuroi de pământ, mai sus, ca să nu i-l înece ploile; pe urmă, șapte zile de-a rândul a ouat câte un ou, în tot șapte ouă mici ca niște cofeturi și a început să le clocească [...]. După trei săptămâni i-au ieșit niște pui drăguți, nu goi ca puii de vrabie, îmbrăcați cu puf galbeni ca puii de găină, dar mici, parcă erau șapte gogoși de mătase, și au început să umble prin grâu după mâncare [...].

Odată, prin iunie, când au venit țăranii să secere grâul, ăl mai mare dintre pui n-a alergat repede la chemarea mă-sii, și, cum nu știa să zboare, haț! l-a prins un flăcău sub căciulă. Ce frică a simțit când s-a simțit strâns în palma flăcăului, numai el a știut; îi bătea inima ca ceasornicul meu din buzunar; dar a avut noroc de un țăran bătrân, care s-a rugat pentru el (...).

Când s-a văzut scăpat, fuga speriat la prepeliță să-i spuie ce-a pățit. Ea l-a luat, l-a mângâiat și i-a spus:

— Vezi ce va să zică să nu mă asculți? Când te-i face mare, o să faci cum ăi vrea tu, dar acum, că ești mic, să nu ieși niciodată din vorba mea, că poți să pățești mai rău.

Și așa trăiau acolo, liniștiți și fericiți (...). Ziua, când era căldură mare, stau la umbră în lăstar; după-amiaza, când se potolea vipia, ieșeau cu toții pe miriște; iar în nopțile răcoroase se adunau grămadă, ca sub un cort, sub aripile ocrotitoare ale prepeliței. Încet-încet puful de pe ei s-a preschimbat în fulgi și în pene, și cu ajutorul mamei lor au început să zboare (...). Și mama lor le spunea că-i învață să zboare pentru o călătorie lungă, pe care trebuia s-o facă în curând, când o trece vara (...).

* Textul se găsește în manualul Editurii Petrion.

Într-o după-amiază, pe la sfârşitul lui august, pe când puii se jucau frumos în miriște împrejurul prepeliței, aud o căruță venind şi oprindu-se în drumeagul de pe marginea lăstarului. Au rdicat toți în sus capetele cu ochişorii ca nişte mărgele negre şi ascultau.

„Nero! înapoi!" s-a auzit un glas strigând. Puii n-au priceput; dar mama lor, care înțelesese că e un vânător, a rămas încremenită. Scăparea lor era lăstarul, dar tocmai dintr-acolo venea vânătorul. După o clipă de socoteală, le-a poruncit să se pitulească jos, lipiți cu pământul, şi cu nici un preț să nu se mişte.

— Eu o să zbor; voi să rămâneți nemişcați; care zboară e pierdut. Ați înțeles?

Puii au clipit din ochi c-au înțeles şi au rămas aşteptând în tăcere (...).

În vremea asta, puiul ăl mai mare, în loc să stea nemişcat ca frații lui, după cum le poruncise mă-sa, zboară; vânătorul îi aude pârâitul zborului, se întoarce şi trage. Era cam departe. O singură alică l-a ajuns la aripă. N-a picat, a putut zbura până la lăstar; dar acolo, de mişcarea aripii, osul – la început numai plesnit – s-a crăpat de tot, şi puiul a căzut cu o aripă moartă.

Ăilalți pui nu s-au mişcat din locul unde-i lăsase prepelița.

Ascultau în tăcere (...); iar când s-a înnoptat şi răsărea luna dinspre Cornățel, au auzit glasul deslușit al mamei lor chemându-i din capul miriştii: „— Pitpalac! pitpalac!"

Repede au zburat spre ea şi au găsit-o. Ea i-a numărat: lipsea unul.

— Unde e nenea?

— Nu ştim, a zburat.

Atunci prepelița desperată a început să-l strige tare, mai tare, ascultând din toate părțile. Din lăstar i-a răspuns un glas stins: „Piu! piu!"...

Când l-a găsit, când i-a văzut aripa ruptă, a înțeles că era pierdut; dar şi-a ascuns durerea, ca să nu-l deznădăjduiască pe el...

D-atunci au început zile triste pentru bietul pui; se uita cu ochii plânşi cum frații lui se învățau la zbor de dimineața până seara (...).

Şi a trecut vara. Au venit ţăranii cu plugurile de au arat miriştea; prepeliţa s-a mutat cu puii într-un lan de porumb de alături; dar peste câtăva vreme au venit oamenii de au cules porumbul, au tăiat cocenii şi au întors locul; atunci s-au mutat în nişte pârloage din marginea lăstarului.

În locul zilelor mari şi frumoase au venit zile mici şi posomorâte, a început să cadă bruma şi să se rărească frunza lăstarului (...).

În inima bietei prepeliţe era o luptă sfâşietoare. Ar fi vrut să se rupă în două: jumătate să plece cu copiii sănătoşi, care sufereau de frigul toamnei înaintate, iar jumătate să rămâie cu puiul schilod, care se agăţa de ea cu disperare. Suflarea duşmănoasă a crivăţului, pornită fără veste într-o zi, a hotărât-o. Decât să-i moară toţi puii, mai bine numai unul – şi fără să se uite înapoi, ca să nu-i slăbească hotărârea, a zburat cu puii zdraveni, pe când al rănit striga cu deznădejde.

— Nu mă lăsaţi! Nu mă lăsaţi!

A încercat să se târască după ei, dar n-a putut şi a rămas în loc, urmărindu-i cu ochii până au pierit în zarea despre miazăzi.

Peste trei zile toată preajma era îmbrăcată în haina albă a iernii. După o ninsoare cu viscol, urmă un senin ca sticla, aducând cu dânsul un ger aprig.

La marginea lăstarului, un pui de prepeliţă, cu aripa ruptă, stă zgribulit de frig.

După durerile grozave de până adineauri, urmează acum o piroteală plăcută. Prin mintea lui fulgeră crâmpeie de vedenii... mirişte... un carâmb de cizmă pe care se urcase o furnică... aripa caldă a mamei. Se clatină într-o parte şi într-alta şi pică mort, cu degetele ghearei împreunate ca pentru închinăciune.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citeşte şi completează:

a) *Puiul* de I. Al. Brătescu-Voineşti este o operă literară pentru că............

b) Textul cuprinde trei elemente caracteristice, prin intermediul cărora autorul își exprimă gândurile și sentimentele: *naratorul*, care povestește la persoana ..., ... (totalitatea faptelor și întâmplărilor) și ... (prepelița, puii, țăranii, vânătorul).

c) Autorul construiește cu precizie toate etapele acțiunii ..., ..., ..., ..., ...

2. Citește și reține:

a) Întreaga povestire, în care sunt înfățișate întâmplările prin care trece un pui de prepeliță neascultător, are un caracter educativ, sugerat de autor și prin moto-ul de la începutul povestirii (*Sandi, să asculți pe mămica!*).

b) Dragostea de mamă este pusă în evidență în toate etapele narațiunii.

c) Scriitorul înzestrează familia prepeliței cu însușiri și sentimente omenești, de aceea *personificarea* este principala modalitate artistică folosită de scriitor. Micile viețăți necuvântătoare trăiesc, asemenea unei familii omenești, clipe de bucurie, de fericire și clipe de îngrijorare și disperare.

d) În întreaga povestire se simte emoția puternică a autorului care se lasă cuprins, la fiecare întâmplare a micilor viețăți, de milă, de regret sau de durere, stări sufletești care se transmit și cititorului.

3. Povestea se remarcă printr-un vocabular variat și sugestiv, dar apar și unele cuvinte specifice exprimării orale, populare.

– Scrie formele literare ale cuvintelor: *ăl (mai mare), mă-sii, ăi vrea, ăilalți, desperat, să rămâie, să spuie.*

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

4. Delimitează fragmentele din text corespunzătoare ideilor principale de mai jos:

1) O prepeliță întoarsă din Africa are șapte pui pe care îi îngrijește cu dragoste.

2) Pentru că a fost neascultător, puiul cel mare a fost prins de un flăcău și eliberat datorită rugăminții unui bătrân.

3) Cu timpul, prepelița-mamă începe să învețe puii să zboare.
4) Un vânător se apropie de lăstar și pune în primejdie viața puilor, dar prepelița îl îndepărtează.
5) Puiul cel mare este rănit la o aripă.
6) Prepelița-mamă își dă seama că puiul va muri.
7) Vremea se răcește, iar puiul suferă că nu poate zbura alături de frații lui.
8) Prepelița hotărăște să părăsească puiul schilod pentru a-i salva pe cei sănătoși de frigul iernii.
9) La marginea lăstarului, puiul rănit moare înghețat de gerul iernii.

5. Transcrie, în continuarea exemplului dat, fiecare idee principală în dreptul etapei narațiunii, din care face parte.

Etapele narațiunii	*Ideile principale*
Situația inițială	– O prepeliță întoarsă din Africa are șapte pui pe care îi îngrijește cu dragoste. – … – …
Cauza care determină acțiunea	– … – …
Desfășurarea acțiunii	– … – …
Depășirea situației dificile	– …
Situația finală	– …

6. Timpul și spațiul acțiunii sunt bine precizate de autor, atât în prezentarea situației inițiale, cât și în desfășurarea acțiunii.
   – Indică locurile în care se desfășoară întâmplările prepeliței și ale puilor săi.
   – Indică perioada de timp în care se desfășoară întreaga acțiune.

7. Recitește fiecare fragment delimitat în text.
   – Desprinde ideile secundare corespunzătoare fiecărei idei principale, după exemplul dat.

Exemplu

Ideea principală	*Ideile secundare*
1. O prepeliță întoarsă din Africa are șapte pui pe care îi îngrijește cu dragoste.	• După ce s-a odihnit, prepelița și-a făcut un cuib lângă lăstar, pe un mușuroi, „ca să nu i-l înece ploile”. • A ouat în cuib șapte ouă și a început să le clocească. • După trei săptămâni au ieșit șapte pui. • Prepelița îi învață să umble prin grâu după mâncare.

8. Povestește oral întregul text, urmărind planul dezvoltat de idei realizat la exercițiul nr. 7.

ATENȚIE! – Povestirea se face folosind cuvintele voastre, dar și cuvinte și expresii ale autorului. (La povestirea scrisă, cuvintele autorului se pun între semnele citării!)

9. Povestiți oral, fiecare, despre:
   a) situația prepeliței după sosirea din Africa (insistați asupra grijii cu care prepelița își face cuibul, își clocește ouăle și își îngrijește puii, îi dă sfaturi puiului neascultător);
   b) întâmplarea care tulbură liniștea păsărilor și determină întâmplările ce vor urma;
   c) urmările neascultării mamei în viața puiului mai mare;
   d) schimbările din viața prepeliței și a puilor ei la sosirea toamnei;
   e) rezolvarea situației dificile de către prepelița-mamă;
   f) sfârșitul puiului rănit.

10. Care moment al acțiunii, dintre cele menționate la exercițiul nr. 9, te-a impresionat cel mai mult?

11. Discutați împreună: Ce asemănări există între prepelița cu puii săi și o mamă cu copiii ei.
    Citează secvențe din întregul text care evidențiază profunzimea sentimentului de mamă.

12. Prezintă calitățile de care dă dovadă prepelița-mamă pe tot parcursul acțiunii.

13. Alături de personificarea folosită ca procedeu artistic de bază (prin modul cum simt, vorbesc și se comportă păsările), implicarea afectivă a scriitorului se face simțită și prin prezența altor figuri de stil.
    - Exemplifică prin citate din text: epitetele; comparațiile; enumerațiile simple și dezvoltate.

14. În text apare des epitetul personificator (care exprimă o însușire/o caracteristică specifică persoanelor).
    Selectează cinci structuri din text care conțin astfel de epitete.

Sensuri și semnificații

15. Se poate afirma că prepelița și puii, prin comportarea lor, prin felul în care vorbesc și înțeleg devin *caractere umane*? Explică răspunsul dat aducând exemple din text.

16. Explică semnificația enunțurilor:
    a) În inima bietei prepelițe era o luptă sfâșietoare.
    b)... să nu-i slăbească hotărârea.
    c)... urmă un senin ca sticla.
    d)... urmează o piroteală plăcută.
    e) Prin mintea lui fulgeră crâmpeie de vedenii.

17. Explică semnificația titlului.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

18. Transformă dialogul în narațiune:
    Ea l-a mângâiat şi i-a spus:
    – Vezi ce va să zică să nu mă asculți? Când te-i face mare, o să faci cum ăi vrea tu, dar acum, că eşti mic, să nu ieşi niciodată din vorba mea, că poți să pățeşti şi mai rău.

19. Redactează, pe o pagină de caiet, rezumatul operei literare *Puiul*, de I. Al. Brătescu-Voinești.

Când stăpânul nu-i acasă*

de Emil Gârleanu

În odaie linişte. Linişte şi-un miros! Pe poliţa din dreapta, pe o farfurie, stă uitată o bucată de caşcaval. Mirosul de brânză proaspătă a răzbătut până la cel mai îngust colţişor al casei. Şi din gaura lui, din gaura de după sobă, şoricelul nu-şi mai găseşte locul. Parcă-l trage cineva de mustaţă afară. Să iasă, să nu iasă! Mai bine să se astâmpere. Uşor de zis; dar caşcavalul? Vezi, asta-i asta: caşcavalul. Să închidă ochii. I-a închis. Prostul! Dar ce, cu ochii miroase? Şi brânza-i proaspătă. Mai mâncase aşa bunătate acum vreun an. Dar parcă nu-l momise într-atâta ca aceasta de acuma. Să încerce. Face câţiva paşi mărunţi până-n marginea ascunzătorii lui. Măcar s-o vadă. Unde-o fi? De unde-l vrăjeşte, din ce colţ îl pofteşte cu atâta stăruinţă la dânsa? A! Uite-o colo, pe farfurie. Dacă-ar îndrăzni? Dar cum? Să meargă mai întâi pe lângă perete, până la divan. Aşa, bun! Pe urmă... Pe urmă pe unde s-o ia? Pe lângă dulap? Nu. Pe după jilţul cela? Nici aşa. Atunci? Păi, lucrul cel mai bun e să se suie de-a dreptul pe perdea şi de acolo să treacă pe marginea lăvicerului din perete până la poliţă. Şi odată la caşcaval, lasă, n-are el nevoie să-l înveţe alţii ce să facă cu dânsul. Dar motanul? Ehei! La dânsul nu prea se gândise. Şi, Doamne, mulţi fiori i-a mai vârât în oase motanul cela. Dar poate nu era în odaie. Ha? Nu era. Nu. Orişicum, să mai aştepte puţin, să vadă, nu se mişcă nimeni, nu-l pândeşte cineva?

Cum să nu-l pândească! Dar de când aşteaptă motanul prilejul să puie laba pe bietul şoricuţ. Dacă nu mâncase el caşcaval, căci mirosul cela îi zbârlise şi lui mustăţile, păi nu-l mâncase tocmai pentru asta: să-l momească pe lacomul din gaură. Cu botul adulmecând, cu ochii galbeni şi lucioşi ca sticla, cu mustăţile întoarse, subţiri şi ascuţite ca oasele de peşte, stă neclintit după perna de pe divan, şi-aşteaptă. L-a zărit.

* Textul se găseşte în manualul Editurii Petrion.

Uite-l, îi vede doar mărgelele ochilor. Iese? Iese oare? Da, da; aşa, încă un pas, încă unul, doi, aşaa!

Dintr-o săritură a fost cu laba deasupra lui. Bietul şoricuţ n-avusese vreme nici să treacă dincolo de sobă. Îl apasă puţin cu unghiile, apoi repede, îl ia între labele de dinainte, îl strânge, de drag ce-i, îl răsuceşte în aer şi-l lasă ameţit pe podele. Şi-l priveşte gândind: „Caşcaval ţi-a trebuit! Poftim caşcaval! Doamne! Ce bun o să-mi pară mie după ce te-oi crănţăni". Dar mai întâi să se mai joace puţin cu dânsul.

Îl pune pe picioare, îl lasă să se desmeticească, să încerce să fugă şi iar vrea să-l prindă în cleştele labelor. Dar ce s-aude? Un dupăit grăbit pe sală. Vai, e Corbici, câinele! Nu-i vreme de pierdut! Din două sărituri motanul e în ocniţa sobei, iar şoarecele, mirat că scapă, zăpăcit, cum poate, o şterge în gaura lui. Corbici vine, nebun ca-ntotdeauna; în mijlocul odăii se opreşte, adulmecă, lacom, mirosul de caşcaval, apoi, zărind motanul, se repede şi latră cu înverşunare. Ar sări în ocniţă, dar e prea sus. Se sprijină pe labele de dinainte, tremură, cască, de neliniştit ce-i, mârâie şi latră. Apoi tace şi, cu ochii ţintiţi la motan, aşteaptă să coboare. Numai uneori întoarce capul spre poliţa de unde brânza parcă-l ademeneşte. Şi astfel, cîteşitrei duşmanii: şoarecele în gaură, motanul în ocniţă şi câinele în mijlocul odăii, se pândesc munciţi de acelaşi gând.

Dar paşi apăsaţi cutremură sala. Ce? Stăpânul! Repede atunci: motanul se înghesuieşte şi mai în fund, iar câinele o şterge sub divan; numai şoarecele, mic cum era, rămâne la locul lui. Stăpânul intră; obosit de muncă, îşi aruncă pălăria pe un scaun, apoi mirosind, i se face foame; se îndreaptă spre poliţă, ia felia de caşcaval, taie o bucată de pâine şi, muşcând când dintr-una, când dintr-alta, mănâncă din plin, cu poftă.

Şi din trei părţi, trei perechi de ochi îl urmăresc cu pizmă.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citește și completează:

   a) Opera literară *Când stăpânul nu-i acasă* prezintă fapte și întâmplări care se petrec în ordine temporală, deci este o ...

b) Autorul își exprimă gândurile, impresiile și sentimentele față de ființele necuvântătoare în mod *indirect*, prin intermediul personajelor și al acțiunii, deci această operă literară este o operă ...

c) În textul reprodus apar toate elementele specifice unei narațiuni: naratorul, ... și ...

d) Naratorul povestește la persoana ...

2. Citește și reține:

a) Ca în toate povestirile create de Emil Gârleanu, autorul conturează cu precizie toate etapele specifice unei narațiuni: situația inițială, cauza care modifică situația inițială și contribuie la declanșarea acțiunii; desfășurarea acțiunii; depășirea dificultății; situația finală.

b) Personajele, animale *umanizate*, își dezvăluie gândurile, însușirile și legăturile dintre ele prin intermediul monologului și prin faptele săvârșite.
(*monolog* = mod de expunere constând în vorbirea cu sine însuși a unui personaj)

c) Prezența autorului se face simțită în întregul text, acesta comentând fiecare gest al personajelor.

d) Povestirea ilustrează proverbul, un proverb cunoscut, parțial modificat: *Când (pisica) stăpânul nu-i acasă, șoarecii joacă pe masă.*

e) Ritmul dinamic, chiar alert al acțiunii este realizat prin abundența verbelor de mișcare, așezate în propoziții scurte.

f) Deși nota particulară a acestei povestiri este umorul, se face simțită și sensibilitatea scriitorului care privește cu duioșie lumea vietăților necuvântătoare cu bucuriile și tristețile ei.

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

3. Conținutul textului literar reprodus se poate rezuma în două enunțuri:

Un șoarece, o pisică și un câine pândesc o bucată de cașcaval de pe poliță. Când conflictele dintre cei trei se amplifică, stăpânul,

venit obosit de la muncă, mănâncă felia de cașcaval cu poftă, restabilind liniștea în odaie.

- Care sunt personajele implicate în acțiune? Menționează-le în ordinea în care apar în text.

4. Citește cu atenție fiecare idee principală din planul simplu de idei.
   - Delimitează, în textul literar reprodus, fragmentele corespunzătoare ideilor principale.

CÂND STĂPÂNUL NU-I ACASĂ

Planul simplu de idei

1. În odaia liniștită, o bucată de cașcaval proaspăt de pe poliță împrăștie un miros ademenitor.
2. Un șoricel este atras de mirosul cașcavalului.
3. El plănuiește cum să ajungă până la poliță și iese temător din culcuș.
4. Motanul îl prinde și vrea să-l mănânce, dar înainte îl chinuie, amenințându-l.
5. În odaie apare câinele Corbici, care îi sperie pe motan și pe șoricel, mârâind și lătrând furios.
6. Cei trei dușmani se pândesc cu gândul la cașcaval.
7. În odaie apare stăpânul, alungând animalele în colțuri nevăzute.
8. El mănâncă bucata de cașcaval, restabilind liniștea.

5. Scrie fiecare idee în tabel, în dreptul etapelor narațiunii din care face parte.

Exemplu

Etapele narațiunii	*Ideile principale*
1. Situația inițială	În odaia liniștită, o bucată de cașcaval de pe poliță împrăștie un miros ademenitor.
2. Cauza care schimbă situația inițială	…
3. Desfășurarea acțiunii	…
4. Depășirea situației dificile	…
5. Situația finală	…

6. Observă și transcrie elementele de relație (cuvinte sau enunțuri scurte) care fac legătura între etapele acțiunii.
Exemplu: *Și* (din gaura lui, șoricelul nu-și mai găsește locul).

7. Între personajele-animale există relații de dușmănie față de cel mai slab și de teamă față de cel mai puternic.
   - Pe cine dușmănește pisica și de cine se teme? Dar câinele? De cine se teme șoricelul?
   - Cum își exprimă pisica dușmănia față de șoricel? Dar teama față de câine? Dă exemple și citate din text.
   - Cum își manifestă câinele dușmănia față de pisică? Dar teama față de om? Însoțește răspunsul cu citate din text.

8. Ultima scenă este plină de umor. Șoricelul, cel mai mic, se dovedește a fi mai curajos decât pisica și decât câinele, în fața omului.
   - Prezintă această scenă, arătând poziția fiecărui animal la intrarea omului (stăpânului).

9. Ca în toate povestirile lui Emil Gârleanu, și în povestirea *Când stăpânul nu-i acasă*, animalele sunt *umanizate*, ca într-o fabulă (capătă atribute omenești).
   - Justifică această afirmație, aducând exemple din text.

10. Realizează un desen prin care să ilustrezi enunțul final al povestirii: *Și din trei părți, trei perechi de ochi îl urmăresc cu pizmă* (pe omul care mănâncă felia de cașcaval).

11. Povestirea *Când stăpânul nu-i acasă* demonstrează încă o dată arta de povestitor și de bijutier al limbii expresive de care dă dovadă scriitorul Emil Gârleanu.
   - Ce moduri de expunere îmbină autorul în această povestire?
   - Cum realizează el succesiunea rapidă a întâmplărilor?
   - Ce figuri de stil sunt folosite în descrierea expresiei pisicii?
   - Cum sunt înfățișate „gândurile" șoricelului? Dar ale pisicii?

12. a) Interpretați monologul șoricelului și monologul pisicii. Aveți în vedere:
   – intonarea enunțurilor potrivit semnelor de punctuație;
   – adaptarea volumului și a intensității vocii la situația din text;
   – schimbarea debitului verbal (repeziciunea pronunțării cuvintelor) în funcție de starea sufletească a personajelor;

– însoțirea vorbirii cu mimica și cu gesturile potrivite.

b) Prezentați în fața clasei cel mai reușit monolog.

Sensuri și semnificații

13. Explică sensul expresiilor:

– *a fi muncit de același gând;*
– *a nu-și găsi locul;*
– *a o șterge* (după ușă).

• Ce sens au în expresiile date cuvintele (verbele) *a munci* și *a șterge*?

• Construiește două propoziții în care aceleași cuvinte să aibă sensuri diferite de cele din expresiile date.

14. Explică semnificația titlului povestirii.

15. Ce învățături transmite această operă literară?

16. Ce alte proverbe crezi că se mai pot potrivi întâmplării povestite?

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

• Redactează planul de idei principale al povestirii *Când stăpânul nu-i acasă.*

Bunicul a fost, bunica este*

de Ionel Teodoreanu

E teribilă casa bunicilor! Uf! De câte ori trebuie să se ducă la bunici cu părinții, copiii se uită chiorâş unul la altul, strâmbă din buze, dau din cap şi sunt ca zmeele descălecate de pe vânturi şi arestate în dulap, cu cozile înfăşurate, sfoara depănată şi zbârnâietoarea mută. Mâinile trebuie să fie curate şi dulci la pipăit, unghiile tăiate, părul pieptănat – dar nu cu mâinile –, hainele periate, ghetele lustruite.

— Să nu vorbiți tare şi neîntrebați, să nu râdeți prosteşte, să nu puneți mâna pe lucruri, să nu v-atingeți de pisici, să nu faceți obrăznicii...

— Atunci ce să facem?

— Să fiți cuminți.

Să nu, să nu, să nu. Asta-i casa bunicilor: zidurile între care nepoții n-au voie să fie copii. E mai rău decât la biserică. Acolo măcar e lume multă, mare şi cam surdă, iar copiii – printre babe şi moşnegi – sunt ca în pădurea veche: îşi fac semne şi râd pe furiş şi înfundate. Dar bunicii sunt doi, fiecare în câte un fotoliu; părinții, doi, fiecare pe un scaun; iar copiii, prizonieri între ochelarii bunicilor şi ochii părinților.

Bunicul a fost procuror general, adică generalul procurorilor.

Tata spune:

— Nimeni nu crâcnea în fața tatei.

— Stăteau toți smirnă?

— Toți.

— Chiar şi mata?

— Chiar şi eu.

Teribil!

— Şi bunica? urmează logic glasul inocent.

Tata vrea să se încrunte, dar zâmbeşte cu ochii mici.

— Mama? se întreabă el. Straşnică femeie!

---

* Textul se găseşte în manualul Editurii Teora.

Râde şi nu mai spune nimic.

Aşa e tata: când nu vrea să spună ceva, îi vine să râdă. Cu mama râde des. Mama se supără, şi tata parcă e copilul mamei, ca ceilalţi.

Bunicul a fost primar şi decanul avocaţilor, bunicul a fost decorat de regele Carol: decoraţiile le ţine bunica în şifonieră şi portretul bunicului, din salon, pe tot pieptul fracului.

— Tată, bunicul e ca o poveste.

— De ce?

— Fiindcă începe cu „a fost".

Tata zâmbeşte. Asta nu înseamnă întotdeauna că e vesel. Dar nici nu se supără.

Acum bunicul e alb şi zâmbeşte. Chiar şi primăvara el e tot ca un copăcel nins. Are ceas de aur cu muzicuţă, ochelari cu ramă de aur – şi stă. Stă acasă toată ziua. E foarte bine să fii bunic.

Bunica a fost şi ea tânără, adică a fost mireasă când bunicul nu era bunic, când tata nu era tată, şi când copiii tatei nu erau deloc. Numai gândindu-se la tinereţea ei, mintea copiilor se înceţoşează de aţe de paianjeni mai colbăite decât cele din pod de pe cărţile cu litere chirilice.

Când o fi fost tânără şi bunica?

Atât de încâlcită-i socoteala tinereţii ei, încât nepoţii se gândesc la tinereţea bunicii ca la altceva, cum e de pildă portretul doamnei frumoase din salon, de lângă portretul cu decoraţii al bunicului, – dar simt câtă vechime e în fosta mireasă a bunicului.

Teribil!

Lumea spune bunicii „Coana Elencu" şi bunicului „Cuconu Alecu". Iar bunicii între ei îşi spun Alecu şi Elencu, şi nu-şi vorbesc cu „tu" ca tata şi cu mama, ci cu „mata", ca şi cum ar fi în vizită unul la altul.

Nepoţilor le vine să râdă.

Dar:

— Să nu...

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citește și reține, pentru a înțelege conținutul fragmentului:
   a) În fragmentul reprodus din volumul *În casa bunicilor*, Ionel Teodoreanu înfățișează atmosfera casei bătrânești, aducând în prim-plan chipurile bunicilor.
   b) Întreaga atmosferă este privită prin ochii copilului și prin prisma relației dintre bunici și nepoți. De aceea, relatarea îmbracă o formă inedită și amuzantă.
   c) Pentru nepoți, preocupările bunicilor din vremurile trecute, tablourile și mobilele din casă sunt învăluite în aura basmului.
   d) Bunicii, rămași neschimbați în respectarea strictă a unor reguli de comportare și a manierelor moștenite din copilărie și din tinerețe, fac ca întâlnirea cu nepoții să devină fie stânjenitoare, fie amuzantă.
   e) Regulile de comportare stricte impuse în casa bunicilor înseamnă pentru copii o atentare la libertatea lor de a se manifesta firesc și sincer și, prin urmare, o renunțare la copilărie.

2. Textul se caracterizează prin alternarea narațiunii cu dialogul și cu descrierea, având drept scop principal creionarea portretelor bunicilor.
   - Citiți fiecare, din text, câte un fragment narativ, un fragment dialogat și un fragment de descriere. Explicați ce rol are în textul literar fiecare mod de expunere.

3. Deși scrierea din care face parte fragmentul reprodus este o scriere memorialistică (de prezentare a faptelor și întâmplărilor adevărate, păstrate în amintire, în memorie), înclinația autorului spre expresivitatea limbii, spre folosirea sensului figurat al cuvintelor transformă textul memorialistic în *text literar*.

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

4. Răspunde la întrebări:
   a) Cum se simt copiii în casa bunicilor? De ce?
   b) Ce reguli de comportare le impun părinții în timpul vizitei la bunici?
   c) Transcrie din text cinci interdicții impuse copiilor în timpul vizitei la bunici.
   d) Cum consideră copiii casa bunicilor din cauza interdicțiilor impuse?
   e) Ce află copiii despre bunic în dialogul cu tatăl lor? Dar despre bunică?
   f) Ce funcții importante a ocupat bunicul în trecut și de ce onoruri s-a bucurat?
   g) De ce copilul consideră că bunicul este *ca o poveste*?

5. În creionarea portretelor fizice ale bunicilor, copilului îi revine rolul de observator atent și îngăduitor al însușirilor trecute și prezente.
   - Cum descrie copilul chipul bunicului? Dar chipul bunicii?

6. Ce formule de adresare, neobișnuite pentru copii, se folosesc în casa bunicilor? De ce copiilor le vine să râdă când le aud?

7. În acest text întâmplările și scenele înfățișate nu urmează un fir logic, ca într-o narațiune, ci se derulează în ordinea în care autorul și le amintește. Totuși, în fiecare paragraf, enunțurile sunt concentrate în jurul unei idei principale.
   a) Recitește un fragment delimitat pe textul reprodus.
   b) Scrie apoi în caseta fiecărei idei de mai jos numărul fragmentului din care a fost desprinsă:

      ☐ Bunicul a fost un om important: procuror general, primar și decan al avocaților, fiind decorat de regele Carol.

      ☐ Copiii nu doresc să meargă în vizită la bunici fiindcă li se cere „să fie cuminți".

      ☐ Bunica a fost o femeie strașnică și frumoasă, dar acum chipul ei poartă urmele lăsate de timp.

☐ Acum el are părul alb, poartă ochelari și stă acasă toată ziua.

☐ Felul în care își vorbesc bunicii provoacă râsul și veselia copiilor.

8. Textul se remarcă prin expresivitatea limbii, specifică textelor literare scrise de Ionel Teodoreanu.
   - Selectează din fragmentul reprodus structuri de texte prin care să evidențiezi: epitetele, comparațiile, repetiția și enumerările.

9. Dialogurile dau vioiciune și savoare întregii relatări întrucât toate sunt purtate între copil și matur.
   - Interpretați primele trei secvențe dialogate din text. Adaptați vocea la personajul interpretat și intonați enunțurile conform semnelor de punctuație.
   - Prezentați dialogul cel mai reușit în fața clasei.

Sensuri și semnificații

10. În acest fragment, autorul valorifică potențialul expresiv al limbii. Explică sensul dat de autor expresiilor:
    a) (În casa bunicilor) *copiii sunt ca zmeele descălecate de pe vânturi și arestate în dulap, cu cozile înfășurate...*
    b) *Primăvara el* (bunicul) *e tot alb ca un copăcel nins.*
    c) *Mintea copiilor se încețoșează de ațe de păianjen mai colbăite decât cele din pod...*
    d) *Copiii simt câtă vechime e în fosta mireasă a bunicului.*

11. Explică semnificația titlului *Bunicul a fost, bunica este...*

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

12. Redactează planul simplu al textului folosind ideile principale ordonate la exercițiul 7b.

Domnu Trandafir* *(fragment)*

de Mihail Sadoveanu

Mă gândeam la vremea când am cutreierat cu tine aceste locuri [...], şi când am cântat într-un amurg liniştit, într-o pulbere de aur:

Pe o stâncă neagră, într-un vechi castel,
Unde curge-n vale un râu mititel!...

Uite, ca de ieri mi-aduc aminte de înserarea aceea, de melodia noastră tărăgănată pe care o cântam cu glasuri aşa de mişcate...

Şi cu cât mă apropiam de locul unde m-am născut, cu atât se deşteptau amintirile copilăriei, vii şi luminoase, parcă răsăreau din împărăția uitării prieteni pierduți, care mă salutau cu zâmbete de bunătate. (...)

Şi dintr-o dată, dinspre chipurile trecutului, care mă cercau unul după altul, unul rămase desluşit, şi-i zâmbii cu dragoste în piroteala care mă copleşea.

Era Domnu, domnu Trandafir, învățătorul meu. [...]

Ca dânsul poate au mai fost mulți. Şi toți, dragă prietine, când te gândeşti bine, au fost nişte apostoli, care au îndurat sărăcie şi batjocură, care au trecut printr-un vifor de nemulțămiri şi vorbe rele, şi care totuşi au izbutit să-şi îndeplinească cu bine menirea...

Domnu nostru ne-a învățat rugăciuni, ne-a învățat cântece care erau aşa de frumoase pentru copilăria şi sufletele noastre, deşi nu le înțelegeam bine; ne-a învățat să credem şi în alte lucruri, în trecut şi vrednicia noastră, lucruri pe care mulți le batjocureau în acea vreme; ne-a învățat multe, de care aminte nu ne mai aducem, dar care au rămas în fundul sufletului ca semințe bune ce au înflorit bogat mai târziu. [...]

Din ziua când m-am întors aici, în târguşorul nostru cel vechi, n-am stat o clipă. Am cutreierat în lung şi în lat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru sufletul meu întâmplările

---

* Textul se găseşte în manualele Editurilor All şi Petrion.

copilăriei, întâmplările luminoase ale copilăriei aşa de îndepărtate.

....

Şi câte lucruri m-au înfiorat şi m-au bucurat! Pe toate le-am văzut. Totuşi nici unul nu m-a mişcat aşa de mult, frate dragă, ca locul – numai locul unde era şcoala.

Acolo am intrat în freamătul de copii cu teamă şi cu bucurie în întâia dimineaţă, când m-a adus tata de mână; acolo era un păr care făcea pere aşa de bune, din care Domnu ne dăruia de gustare câte două la începutul fiecărei vacanţe; acolo era curtea unde înălţam iarna uriaşi de zăpadă, la capul cărora ne suiam cu scara, să le punem pipe în gură şi cărbuni în locul ochilor; acolo multe lucruri s-au petrecut, prietine, – şi, de acolo pornind, simt că iar mă cuprinde înduioşarea şi am să-ţi vorbesc în această scrisoare de domnu Trandafir.

Era un om bine făcut, puţin chel în vârful capului, cu ochii foarte blajini. Când zâmbea, se arătau sub mustaţa tunsă scurt nişte dinţi lungi, cu strungă mare la mijloc. Când ne învăţa cum să spunem poeziile eroice, vorbea tare şi înălţa în sus braţul drept; când cântam în cor lovea diapazonul de colţul catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă şi, încruntând puţin din sprâncene, dădea uşor tonul: laaa! – iar băieţii răspundeau într-un murmur subţire şi aşteptau cu ochii aţintiţi la mâna lui, care dintr-o dată se înălţa. Atunci izbucneau glasurile tinere, într-o revărsare caldă. Când trebuia, câteodată, sâmbăta după-amiază, să ne cetească din poveştile lui Creangă, ne privea întâi blând, cu un zâmbet liniştit, ţinând cartea la piept, în dreptul inimii – şi în bănci se făcea o tăcere adâncă, ca într-o biserică.

Tu bagi de seamă că nu-ţi vorbesc de gramatică şi aritmetică. Şi nici nu-ţi pot vorbi. Acestea se făceau bine; băieţii învăţau după puterile lor; dar sunt nişte lucruri aşa de neînsemnate când le pui faţa în faţă cu învăţătura cealaltă, sufletească, pe care ne-o da Domnul! Şi ne-o da această învăţătură nu pentru că trebuia şi pentru că i se plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătate în el şi pentru că în acest suflet era ceva din curăţenia unui apostol.

Acolo, în colţul acela de ţară, putea să fie cum voia învăţătorul. Nimeni dintre cei mari nu-l tulbura; nimeni nu se

interesa cum mergea şcoala lui. Bine, rău, – el făcea ceea ce socotea că trebuie să facă, şi atât.

De aceea, domnu Trandafir al nostru a rămas foarte mirat când, într-un rând, în cei din urmă ani de dăscălie, a primit vizita unuia din cei de sus (...).

Să vezi cum a fost.

Într-o bună zi, iată că intră pe poarta ogrăzii doi străini. Băieții în clasă erau cu monitorii. Domnu, în grădină, priveghea la descărcatul unui car de fân. Era foarte gospodăros şi-i plăcea să se facă fiecare lucru cu rânduială.

Străinii se apropie.

— Bună ziua!

— Mulțămim dumnilor-voastră!

Domnu Trandafir se uită la străini; străinii se uită la domnu Trandafir.

— Mă rog, ce doriți dumneavoastră?

— Apoi, uite ce e... dacă eşti bun... Am vrea să vedem şcoala...

— Cum nu, numai să isprăvesc cu fânul ista. Marie! ia vezi de ceva răcoreală! Dulceți, cafea! Ia şedeți, vă rog, colea, la umbră, în cerdac, oleacă, de mai răsuflați...

— Nu, că suntem cam grăbiți...

— Uite, îndată, cât ai bate-n palmă

Şi iată-l că se scutură de fân, trece înainte şi pofteşte pe străini în clasă. Acolo întrebări: câți copii vin la şcoală, câți sunt înscrişi? Şi Domnu răspunde că vin câți sunt înscrişi, şi se cam miră de ce l-or fi întrebând orăşenii de lucruri de-acestea.

Domnu Trandafir a ținut o lecție ca toate celelate. După lecție, cei doi străini îl priveau cu admirație şi respect pe învățător şi, după o scurtă discuție, au pornit spre poartă, spunând că sunt foarte grăbiți [...]

Şi cel care pare a fi mai mare porneşte înainte. Iar domnu Trandafir întreabă tainic pe cestălalt, rămas în urmă:

— Mă rog, domnule, dacă eşti bun şi nu te superi... cu cine am onoarea?

— Eu?... Eu sunt inspectorul cutare...

— Hm! Şi domnu Trandafir se uită cu coada ochiului, neîncrezător, la domnul inspector. Nu, fără şagă!... Dar celălalt domn?...

— Celălalt e domnul ministru!

Asta e prea-prea; şi Domnu începe a râde cu hohot.

— Ei, ştii că ai haz! Nu, că asta-i chiar frumos!

— Cum, dumneata crezi că glumesc?

— Ei, asta-i! dar cum ai socoti dumneata că am să cred asemenea lucru? Ce are să caute ministrul aici, în sărăcia asta a noastră?

Şi celălalt străin se întoarce, zâmbeşte, scutură mâna lui domnu Trandafir şi-l felicitează (...).

Nu, Domnu nostru nu ne-a învățat niciodată din pricină că se temea de cei mari. Îi era drag să ne învețe, şi parcă eram copiii lui, – asta am simțit-o totdeauna, cât am fost sub priveghierea lui.

Se supăra rar şi nu spunea decât două vorbe. Asta-i era mânia cea mai mare: „Măi domnule!“

Nouă ne venea să intrăm în pământ, când zicea: „Măi domnule!“ şi se uita urât la noi.

Îmi aduc aminte ce zarvă a fost, când, într-un rând, s-a zvonit că pe Domnu nostru are să-l mute într-o altă comună, peste Siret. Ne-am strâns sara toți băieții, am vorbit, unii plângeau, şi am luat o hotărâre mare, să ne ducem şi noi cu Domnu peste Siret.

Dar Domnu nu s-a dus nicăieri; a rămas acolo pe pământul nostru; şi în pământul nostru l-au îngropat. [...]

Nici şcoala unde m-a învățat el nu mai este. Acum băieții învață într-alt loc, într-o clădire nouă, naltă şi frumoasă. Eu nu m-am dus însă s-o văd pe aceea; eu m-am dus să văd locul gol unde a fost o odaie scundă, în care ne era cald vara şi frig iarna. În locul acela odată a trăit *un om*...

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citește și completează:
   a) Textul reprodus are ca mod de expunere dominant..., deoarece în el sunt relatate... și...
   b) Povestirea se face la persoana...

c) În text sunt prezente cele trei elemente pe care le presupune narațiunea:..., ... și...

d) În opera literară *Domnu Trandafir* narațiunea alternează cu... și cu..., fiecare mod de expunere având un rol bine determinat, atribuit de autor.

e) Autorul evocă figura învățătorului său..., pe care o imortalizează într-o operă literară de mare valoare artistică.

2. Scriitorul concepe această povestire sub forma unei scrisori adresate unui prieten.

a) Identifică enunțul de unde se desprinde această idee.

b) Ce întâmplare din viața scriitorului îi prilejuiește acestuia evocarea chipului dascălului de altădată?

3. Între momentul în care autorul evocă întâmplările și chipurile din trecut și momentul existenței acestora există o mare distanță în timp.

- Exemplifică, din primele paragrafe ale textului, două-trei enunțuri apropiate scriitorului aflat la maturitate și două-trei enunțuri care se referă la acțiuni îndepărtate, din vremea copilăriei.

4. Scriitorul Mihail Sadoveanu creează un portret de neuitat al învățătorului și al omului, dovedindu-se un artist neîntrecut în realizarea portretului fizic și moral.

- Ce sentimente ale autorului, față de acest personaj, se desprind din modul de realizare a acestui portret?

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

5. Citește fragmentele delimitate în textul reprodus și ideile principale de mai jos, așezate în dezordine.

- Scrie numărul de ordine al fiecărei idei potrivit fragmentului din care a fost desprinsă:
  - ☐ Scriitorul înfățișează chipul învățătorului așa cum i s-a întipărit în minte și în suflet, în anii copilăriei.
  - ☐ Scriitorul vizitează târgușorul natal reîntâlnindu-se cu locurile copilăriei: malul Siretului, zăvoaiele de sălcii, șurile dărăpănate de la marginea târgului.

- ☐ Domnu Trandafir își făcea datoria cu multă conștiinciozitate, dar se ocupa atent și de învățătura sufletească a copiilor.
- ☐ Cel mai mult îl impresionează locul în care a fost școala, fiindcă acel loc îi trezește amintiri vii din prima zi de școlar, despre jocurile copiilor și despre fostul lui învățător, Domnu Trandafir.
- ☐ Într-o zi, pe neașteptate, școala este vizitată de doi „străini" care, după ce discută cu învățătorul, asistă la lecții.
- ☐ Elevii îl iubeau și îl respectau, la rândul lor, de aceea Domnu Trandafir nu a părăsit acele locuri până la moarte.
- ☐ Dascălul află cu uimire că unul dintre vizitatori este chiar ministrul Învățământului, care se arată impresionat de munca sa, animată de dragostea profundă pentru elevi.
- ☐ În memoria scriitorului, în locul școlii noi pe care o vede, va rămâne clădirea veche de altădată în care a trăit un OM.

6. Verbele folosite de scriitor pentru relatarea întâlnirii cu „târgușorul" în care a copilărit sunt la modul indicativ, timpul perfectul compus.
   - Selectați zece verbe din primele trei alineate ale textului.
7. Verbele prin care se evocă întâmplările de demult, din copilărie, sunt la modul indicativ, timpul imperfect.
   - Selectează zece astfel de verbe din primele două alineate și din pasajul în care este evocat chipul învățătorului.
8. Vizita ministrului Învățământului la școală și lecția Domnului Trandafir par a se derula în fața cititorului. Această impresie este realizată de autor prin folosirea verbelor la modul indicativ, timpul prezent.
9. Întregul conținut al textului are drept scop realizarea portretului fizic și moral al Domnului Trandafir. Portretul fizic înfățișează un om modest, obișnuit și este realizat prin cuvintele autorului.
   - Într-un text de 3-4 enunțuri prezintă aceste însușiri fizice.

10. Trăsăturile morale sunt evidențiate prin diferite mijloace de caracterizare, pe tot parcursul povestirii.

- Evidențiază însușirile morale ale învățătorului, completând tabelul următor, după modelul dat:

Modalitatea de caracterizare	*Însușirile morale evidențiate*	*Exemple sau citate din text*
1. Caracterizare directă, realizată de autor	• Talentat și pasionat pentru misiunea de dascăl, domnul Trandafir menținea în lecții legătura sufletească dintre dascăl și elevi pentru a-i înzestra cu însușiri alese.	• *Când ne învăța cum să spunem poeziile eroice, vorbea tare și înălța în sus brațul drept.* • *Când cântam în cor... dădea ușor tonul: laaa! – iar băieții răspundeau într-un murmur subțire și așteptau cu ochii ațintiți la mâna lui.* • *Când trebuia... să ne citească din poveștile lui Creangă, ne privea întâi blând, cu un zâmbet liniștit, ținând cartea la piept, în dreptul inimii – și în bănci se făcea o tăcere adâncă, ca într-o biserică.*
	• Manifestă pasiune pentru învățătura sufletească a elevilor. • Este înzestrat cu: – bunătate; – puritate sufletească; – respect pentru profesie, corectitudine.	• ... • ...
2. Caracterizare indirectă, realizată prin vorbirea și prin faptele personajului	• Este harnic, gospodar; • politicos; • ospitalier.	• *Domnu, în grădină, priveghea la descărcatul unui car de fân.* • *– Bună ziua dumneavoastră!* • ...

	• În fața „străinilor" dovedește: – competență profesională; – măiestrie; – înflăcărare.	• … • …
3. Caracterizare prin prezentarea atitudinii celor din jur față de dascăl	• Activitatea proprie și rezultatele copiilor demonstrează dăruirea și conștiința de dascăl; • Învățătorul a câștigat pentru totdeauna dragostea și respectul elevilor săi.	• … • …
4. Concluzia autorului	• Domnul Trandafir a fost un învățător și un OM de excepție	• …

11. În povestirea *Domnu Trandafir*, scriitorul M. Sadoveanu a creat un model de învățător devotat profesiei alese și un tip de om înzestrat cu însușiri deosebite.
    - Într-un text de patru-cinci enunțuri, prezintă pe scurt însușirile învățătorului și însușirile omului Niculai Trandafir.

Sensuri și semnificații

12. Ce semnificație are gestul învățătorului la citirea din poveștile lui Ion Creangă (*…ținând cartea la piept, în dreptul inimii*)?
13. Explică semnificația următoarelor asociații de cuvinte:
    – *învățătura cealaltă, sufletească;*
    – *în acest suflet era ceva din credința și curățenia unui apostol;*
    – *el făcea ceea ce socotea că trebuie să facă, și atât;*
    – *spune lucruri care și pe el îl mișcă și-l ajung la inimă;*

– *orășenii îl privesc cu ochi dintr-o dată încălziți... cu o altă lumină în ochi;*
– *ne venea să intrăm în pământ, când zicea: „Măi domnule!";*
– *în locul acela a trăit un om...*

14. Explică semnificația titlului *Domnu Trandafir.*

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

15. Transformă următoarea secvență dialogată în secvență narativă:

Străinii se apropie.
— Bună ziua!
— Mulțămim dumnilor-voastră!
Domnu Trandafir se uită la străini; străinii se uită la Domnu Trandafir.
— Mă rog, ce doriți dumneavoastră?

16. Redactează o compunere de două pagini în care să realizezi caracterizarea sumară a personajului domnu Trandafir (portretul fizic și moral).
   - Folosește, în acest scop, informațiile din tabelul realizat la exercițiul nr. 11.
   - Te poți orienta după planul următor sau după un alt plan de idei, stabilit de tine.

Domnu Trandafir

COMPUNERE DE CARACTERIZARE SUMARĂ
– Plan de idei –

Introducere:

– Stabilirea tipului de personaj, a operei literare din care face parte și a împrejurărilor în care este înfățișat de autor.
- Este personajul principal din povestirea... a scriitorului...
- D-l Trandafir este înfățișat așa cum îl păstrează în memorie autorul, din vremea copilăriei: în clasă, în timpul lecției, la treburile gospodărești, în timpul unei inspecții, în relațiile cu elevii și cu alte persoane.

Cuprins:

- Evidențierea însușirilor fizice, realizate de autor prin intermediul descrierii (citate din text).
- Evidențierea trăsăturilor morale în calitate de dascăl (exemple din text).
- Evidențierea trăsăturilor morale în calitate de *om*.
- Referire la unele procedee de caracterizare a personajului, folosite de autor: *caracterizarea directă* prin cuvintele autorului; *caracterizarea indirectă*: prin dialogul la care participă personajul, prin faptele și comportamentul personajului.

Încheiere:

Concluzia scriitorului din finalul povestirii; sentimentele autorului față de învățătorul său.

17. Redactează o compunere liberă de două pagini, cu titlul **Doamna învățătoare/Domnul învățător**, în care să realizezi un portret fizic și moral al învățătoarei tale/învățătorului tău, prin analogie cu portretul domnului Trandafir.

Mihai Viteazul* *(fragment)*

de Nicolae Bălcescu

În acel timp de chin şi de jale, strălucea peste Olt, în Craiova, un bărbat ales şi vestit şi lăudat prin frumuseţea trupului său, prin virtuţiile lui alese şi feliurite, prin credinţa către Dumnezeu, dragostea către patrie, îngăduiala către cei asemenea, omenia către cei mai de jos, dreptatea către toţi deopotrivă, prin sinceritatea, statornicia şi dărnicia ce împodobea mult lăudatul său caracter. Acesta era Mihai, banul Craiovii, fiu al lui Pătraşcu-Vv., care, pentru blândeţea cu care cârmui ţara (de la 1545 până la 1557), se numeşte *cel Bun*.

Strălucirea naşterii lui Mihai, sfatul lui cel drept şi priceput, cuvântul lui blând şi îmbielşugat, iar mai cu seamă faptele cunoscute ale lui îl câştigă inima poporului şi trâmbiţă numele lui în toate părţile ţării. [...] El ajunse a fi nădejdea tutulor, răzbunătorul atât de mult dorit şi aşteptat.

Crudul Alexandru-Vodă nu întârzie a se înspăimânta de acel mare nume al banului Mihai. Vru să-l piarză cu orice chip şi, neîndrăznind a-l prigoni de faţă, trimise ucigaşi spre a-l prinde şi a-l aduce la Bucureşti, sau a-l ucide prin taină. Dar banul descoperi din vreme cursa ce i se găteşte şi, cu toată dragostea ce avea pentru dânsul poporul, necrezându-se sigur în Craiova, fugi spre Constantinopol. Însă prins fiind în cale de oamenii lui Alexandru, ce îl pândea, el fu adus în Bucureşti, unde domnul, cătrănit de mânie, îl învinovăţi de trădător şi rebel şi îl închise în puşcărie, spre a fi pus la caznă şi apoi ucis.

Temându-se ca poporul să nu se ridice înfuriat şi să scape pe prinsul său, Alexandru-Vodă hotărî a-i grăbi moartea. Într-o zi îl scoaseră din puşcărie legat şi îl porniră la locul osândei. Mulţimea poporului urmărea pe osândit, tristă, jalnică şi tăcută, văzând că cea din urmă nădejde de mântuire i se va curma cu capul acelui june bărbat eroic [...].

---

* Textul se găseşte în manualul Editurii Humanitas.

Sosind în locul unde trebuia a primii moartea, gâdea, cu satârul în mână, cu inima crudă, cu ochii sângeroşi, se apropie de osândit. Dar când aţinteşte ochii asupra jertfei sale, când vede acel trup măreţ, acea căutătură sălbatică şi îngrozitoare, un tremor groaznic îl apucă, ridică satârul, îl stăpâneşte şi, trântind la pământ satârul, fuge printre mulţimea adunată împrejur, strigând în gura mare că el nu îndrăzneşte a ucide pe acest om.

Această întâmplare minunată înfioră mulţimea ca o mişcare electrică. Văzu într-însa un semn ceresc, prin care Dumnezeu voia păstrarea acestui om, şi un glas detunător de milă şi iertare scăpă din pieptul acelii gloate.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citește, transcrie și completează:
Fragmentul reprodus este un text narativ, pentru că:
   a) există un narator, care povestește la persoana...
   Exemple de verbe și pronume din primele două paragrafe:...
   b) există o acțiune, care cuprinde...
   c) există personaje care iau parte la acțiune și sunt purtătoare ale mesajului autorului. Exemple:...
   d) narațiunea, modul de expunere dominant se îmbină cu..., care are drept scop prezentarea...

2. Fragmentul *Mihai Viteazul* conține toate etapele acțiunii. Numește aceste etape, pornind de la *situația inițială*.

3. În ceea ce privește termenii de vocabular, există cuvinte sau îmbinări de cuvinte care nu mai corespund formelor sau normelor limbii literare actuale.
Transcrie și scrie, pentru fiecare cuvânt sau îmbinare de cuvinte, formele corecte din limba literară actuală:
   a) *feliurite, îmbielșugat, peptul, tutulor, să-l piarză, a priimi.*
   b) *banul Craiovii, acelii gloate.*
   c) *oamenii-l pândea; faptele... îi câștigă inima poporului.*

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

4. Fă rezumatul oral al textului *Mihai Viteazul*, folosind planul simplu de idei prezentat mai jos.
   - *Situația inițială*:
     – În vremea *„de chin și jale"*, Mihai, fiul lui Pătrașcu-Voievod, strălucea peste Olt, în Craiova.
   - *Cauza care declanșează acțiunea*:
     – Speriat de faima banului, Alexandru-Vodă hotărăște să-l omoare.
   - *Desfășurarea acțiunii*:
     – Mihai descoperă cursa întinsă și fuge la Constantinopol, dar este prins de oamenii domnitorului.
     – Alexandru-Vodă îi grăbește moartea.
   - *Rezolvarea situației dificile*:
     – Impresionat de statura impunătoare a banului Craiovei, gâdele refuză să-l ucidă.
   - *Situația finală*:
     – Văzând în această întâmplare semnul ceresc al voinței lui Dumnezeu, mulțimea cere iertarea lui Mihai.

AMINTEȘTE-ȚI:

- Rezumatul cuprinde informațiile esențiale (cine? ce face? când? unde? din ce cauză? în ce scop?).
- Relatarea faptelor importante se face la modul indicativ, timpul prezent, persoana a III-a.
- Dacă există întâmplări sau fapte petrecute înaintea timpului acțiunii, se folosesc verbe la indicativ imperfect sau la mai mult ca perfectul.

5. Povestește oral textul *Mihai Viteazul*.
   Îndrumări: Procedează astfel:
   1. Recitește fiecare paragraf al textului.
   2. Notează în caiet, în stânga, ideile principale corespunzătoare fiecărui fragment.
   3. Identifică și scrie, în dreapta fiecărei idei principale, ideile secundare corespunzătoare (acțiuni ale persona-

jului, locul și timpul, împrejurările în care se petrece faptul menționat în ideea principală).

Exemplu:

Ideile principale	*Ideile secundare*
1. În vremea „de chin și jale", Mihai, fiul lui Pătrașcu-Voievod, strălucea peste Olt, în Craiova.	– Era vestit și lăudat pentru frumusețea fizică și morală, pentru dragostea de țară și credința în Dumnezeu. – Ajuns ban al Craiovei, Mihai câștigă inima poporului, atât ca urmaș de domn înțelept, cât și pentru faptele și virtuțile sale. – În scurtă vreme, el ajunge nădejdea tuturor și răzbunătorul mult așteptat.
...	...

6. Povestește fluent, urmărind planul dezvoltat de idei.
7. Recitește textul și scrie numele personajelor:
   a) în ordinea în care apar în text;
   b) în ordinea importanței pe care o au în desfășurarea acțiunii.
8. Care sunt personajele istorice care apar în fragmentul citit?
9. În acest fragment, Nicolae Bălcescu îi realizează viitorului domn Mihai Viteazul un portret individual fizic și moral utilizând, ca mod de expunere, descrierea.
   - Completează tabelul următor cu secvențe citate din text, prin care autorul evidențiază trăsăturile fizice și morale menționate.

Trăsături fizice și morale	*Citate/exemple din text*
1. *Trăsături evidențiate prin descriere* • bărbat ales, renumit și apreciat de toți românii;	
• înzestrat cu frumusețe fizică impunătoare;	
• deține cele mai alese virtuți, manifestate statornic, pentru care este lăudat de cei mulți;	

• fiu de domnitor, a moștenit de la tatăl său blândețea și înțelepciunea în cârmuirea țării;	
• devine speranța tuturor și răzbunătorul nedreptăților;	
2. *Trăsături evidențiate prin narațiune, desprinse din faptele sale* • inteligent, înzestrat cu simțul anticipației, descoperă planul ucigaș, pus la cale de Alexandru-Vodă;	
• în fața gâdelui este plin de demnitate și măreție;	
• are o privire pătrunzătoare, care îl înspăimântă pe gâde;	
• este iubit și respectat de mulțime și ocrotit de Dumnezeu.	

10. Pentru a evidenția bogăția „virtuților alese și felurite" ce-l caracterizează pe Mihai Viteazul, autorul utilizează *enumerația.*

- Citează exemple din text.

11. În descrierea însușirilor fizice și morale ale viitorului domnitor, substantivele însoțite de adjective au un rol important.

- Selectează exemple din text.

12. Bifează răspunsul corect:
Portretul personajului principal este amplu și se realizează:
☐ în prima parte a fragmentului;
☐ într-un singur episod;
☐ pe tot parcursul fragmentului.

13. Recitește pasajele al treilea și al patrulea din textul *Mihai Viteazul.*

- Evidențiază, prin citate din text, însușirile morale ale lui Alexandru-Vodă, personajul aflat în opoziție cu banul Mihai (orgolios, invidios și suspicios; tiran, laș; temător de furia poporului).

14. Portretul călăului este deosebit de expresiv, deși este schițat într-un singur pasaj al fragmentului.

- Prezintă-l în două-trei enunțuri.

15. Cine reprezintă personajul colectiv în acest fragment?

- Ce însușiri ale acestui personaj evidențiază autorul?

16. Ce sentimente ale autorului se desprind din modul în care acesta realizează portretul banului Mihai?
    - Ce atitudine manifestă autorul față de Alexandru-Vodă?

Sensuri și semnificații

17. Explică semnificația următoarelor citate:
    - *timp de chin și jale;*
    - *strălucea peste Olt... un bărbat ales;*
    - *trâmbiță numele lui în toate părțile țării;*
    - *el ajunse a fi nădejdea tutulor, răzbunătorul atât de mult dorit și așteptat;*
    - *căutătură sălbatică și îngrozitoare;*
    - *văzu într-însa un semn ceresc.*

18. Ce elemente din text evidențiază iubirea de țară a viitorului Mihai Viteazul?

19. Călăul este portretizat prin cuvintele: *cu inima crudă și ochii sânge-roși.*
    - Cuvintele citate se referă la trăsături fizice sau morale? Explică răspunsul dat.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

20. Redactează rezumatul textului *Mihai Viteazul* de Nicolae Bălcescu (folosește planul ideilor principale de la exercițiul 4).

21. Redactează o compunere de cel puțin o pagină în care să prezinți numai trăsăturile fizice și morale ale banului Mihai.

Ardealul*

de Nicolae Bălcescu

Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați, se întinde o țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de Domnul pre pământ. Ea seamănă a fi un măreț și întins palat, cap d-operă de arhitectură, unde sunt adunate și așezate cu măiestrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte. Un brâu de munți ocolește, precum zidul o cetate, toată această țară, și dintr-însul, ici-colea, se desfac, întinzându-se până în centrul ei, ca niște valuri proptitoare, mai multe șiruri de dealuri nalte și frumoase, mărețe piedestaluri înverzite, care varsă urnele lor de zăpadă peste văi și peste lunci. Mai presus de acel brâu muntos, se înalță două piramide mari de munți, cu crestele încununate de o vecinică diademă de ninsoare, care, ca doi uriași, stau la ambele capete ale țării, cătând unul în fața altuia. Păduri stufoase, în care ursul se plimbă în voie, ca un domn stăpânitor, umbresc culmea acelor munți. Și nu departe de aceste locuri, care îți aduc aminte natura țărilor de miazănoapte, dai, ca la porțile Romei, peste câmpii arse și văruite, unde bivolul dormitează alene. Astfel, miazănoapte și miazăzi trăiesc în acest ținut alături una de alta și armonizând împreună. Aici stejarii, brazii și fagii trufași înalță capul lor spre cer; alături te afunzi într-o mare de grâu și porumb, din care nu se mai vede calul și călărețul. Oriîncotro te-i uita, vezi colori felurite ca un întins curcubeu și tabloul cel mai încântător farmecă vederea. Stânci prăpăstioase, munți uriași, a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre câmpiile înflorite, păraie repezi, care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră care plac vederii și o spăimântează tot deodată. Apoi, în tot locul, dai de râuri mari, cu nume armonioase, a

* Textul se găsește în manualele Editurilor Petrion și Teora.

căror unde port aurul. În pântecele acestor munţi zac comorile minerale cele mai bogate şi mai felurite din Europa: sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercuriul, zincul, antimoniu, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul şi, în sfârşit, metalul cel mai îmbelşugat decât toate, aurul, pe care îl vezi strălucind până şi prin noroiul drumurilor.

Astfel este ţara Ardealului.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citește și reține:
   Fragmentul reprodus are caracteristicile unei descrieri literare în proză:
   - autorul se simte în text ca un observator atent situat „pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați", care îmbrățișează cu privirea toate formele de relief pe care le cuprinde ținutul Ardealului, urmărindu-le dinspre exterior spre interior;
   - modul de expunere în întregul fragment este descrierea;
   - autorul participă afectiv la prezentarea peisajului, exprimându-și sentimentele și atitudinea față de ținutul Ardealului cu ajutorul mijloacelor de expresivitate artistică.
2. Făcând parte dintr-o operă istorică, textul abundă în neologisme, dar conține și forme arhaice sau regionale ale unor cuvinte.
   a) Exemplifică zece neologisme și explică sensul fiecăruia;
   b) Scrie formele literare actuale ale cuvintelor cu forme vechi sau regionale: *colori, cap d-operă, nalte, fer, păraie, pintre, port (aurul) pre, spăimântează, totdeodată, vecinică, a căror (vârfuri), a căror (unde).*
3. Întregul fragment are structura unui text argumentativ.
   a) *Afirmarea unei ipoteze:* („*Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați, se întinde o țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de Domnul pre pământ.*")

b) *Demonstrarea ipotezei* (descrierea ansamblului elementelor ce compun țara Ardealului, a frumuseților și a bogățiilor acestui ținut).
c) *Concluzia* (*Astfel este țara Ardealului.*)

II STUDIUL TEXTULUI

Conţinutul şi structura

4. În textul reprodus, întreaga descriere a Ardealului aduce argumente pentru a demonstra aprecierea proprie pe care o aduce „țării Ardealului".
   - Citează enunțul introductiv al fragmentului în care aprecierea autorului are valoarea unei ipoteze care trebuie demonstrată pentru a convinge cititorul în legătură cu adevărul aprecierii inițiale.

5. Descrierea, constituind argumentarea aprecierii făcute, poate fi structurată în două părți:
   - *Partea I* cuprinde:
     1) *imaginea de ansamblu a Ardealului*, asemenea unui *măreț și întins palat*;
     2) descrierea *elementelor ce compun ansamblul*: munții care înconjoară cetatea *ca un brâu*, dealurile, cele mai înalte vârfuri de munți (*ca două piramide*), pădurile și câmpiile cu fauna lor.
   - *Partea a II-a* cuprinde:
     1) înfățișarea frumuseților nepieritoare ale acestor peisaje (stejarii, brazii, fagii, lanurile de porumb, stâncile prăpăstioase, pădurile, luncile, livezile, pâraiele și râurile).
     2) enumerarea diverselor bogății ale subsolului.

     – Delimitează în text cele două părți ale descrierii.

6. Care este concluzia formulată de autor în finalul descrierii?

7. Recitiți textul, apoi prezentați fiecare câte o parte din relieful plin de frumusețe și bogății al Ardealului:
   – imaginea de ansamblu;
   – elemente ce compun ansamblul;
   – frumusețile peisajului;
   – bogățiile ascunse în subsolul acestui ținut.

8. Pentru a sugera varietatea și bogăția peisajului, scriitorul folosește *enumerația*.
   - Exemplifică acest procedeu artistic, folosind citate din text.
9. Tonul admirativ ce se desprinde din întregul fragment, care lasă o impresie profundă asupra cititorului, este realizat de autor printr-o diversitate de procedee artistice, care conferă descrierii plasticitate.
   - Identifică și exemplifică din text procedeele artistice studiate la clasă (epitete, comparații, personificări).

Sensuri și semnificații

10. Explică semnificația următoarelor asocieri de cuvinte cu sens figurat: *diademă de ninsoare; mare de grâu și pământ; pântecele acestor munți; miazănoapte și miazăzi trăiesc într-acest ținut... armonizând împreună; stejarii, brazii și fagii trufași înalță capul lor spre cer; păraie limpezi... se prăvălesc în cataracte.*
11. Descrierea literară, adusă de autor ca argument pentru susținerea ideii că *Ardealul este o țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de Domnul pre pământ*, te-a convins de adevărul acestei idei?
   – Justifică răspunsul dat.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

12. Redactează o compunere de descriere a ținutului Ardealului așa cum ți-l imaginezi sub impresia lecturii textului *Ardealul* de Nicolae Bălcescu (poți utiliza și citate din textul studiat).
13. Redactează o compunere de o pagină și jumătate de caiet, prin care să demonstrezi că textul *Ardealul* este o descriere literară.
   Îndrumări
   Structura compunerii:
   1) Prezentarea caracteristicilor descrierii literare care se regăsesc în text (Vezi la titlul „Caracteristici ale textului", ex. 1);
   2) Argumentarea fiecărei caracteristici prezentate, prin exemple (citate) din text;

3) Evidențierea mijloacelor artistice folosite în cele două părți ale descrierii (explicații, exemple din text, reliefarea rolului acestora în exprimarea ideilor/sentimentelor autorului);
4) Concluzie: exprimarea unei opinii personale sau a unei opinii din critica literară în legătură cu valoarea reprezentativă a fragmentului pentru ilustrarea *descrierii literare.*

În pădurea Petrișorului*

de Mihail Sadoveanu

Era pe la sfârşitul lui august, şi pădurea Petrişorului, bătrână şi nestricată de mână de om, îşi desfăşura tăcută bolțile de frunzişuri. Urca domol coline trăgănate, se ridica departe într-un pisc prăpăstios, în vârful căruia săgeta spre cer un brad vechi, care vestea cel întâi, printr-un şuiet adânc, sosirea vânturilor. Aşa urca lin spre asfințit, şi de pe cerul răsăritului soarele începea să-i pătrundă ascunzişurile.

În țihla măruntă de la margine, lumina se cernea în ploaie deasă şi caldă de rază; roiuri de musculițe se roteau ici-acolo, țesându-se într-un joc grăbit; sticleau în lumină, pe urmă dispăreau. Un grangur sta nemişcat pe o ramură de fag întinsă spre soare; îi sticleau penele ca gălbenuşul oului; întindea din vreme în vreme gâtul şi da drumul unei fluierări gâlgâite, care trezea un răsunet lung în urmă, în ramurile pădurii. Paseri mărunte, stropite cu felurite colori, se chemau de pe vârfuri de nuieluşe mlădioase; erau stigleți cu pete de sânge, pițigoi rotunzi cu pene cenuşii şi negre, cintezi cu piepturile cărămizii. Se priveau cu ochişorii stigliți ca vârfuri de ace, deschideau pliscuri şi fărâmau melodios chemările, fâlfâiau apoi uşurel şi-n urmă-le nuieluşele se clătinau, tremurându-şi frunzele lucii.

Înfiorarea vieții mărunte se strecura prin marginea aceasta de pădure, ca-n orice dimineață de vară. Zboruri de gâze cu aripi străvezii, cu aripioare albastre se încrucişau, fluturi jucau pe deasupra ierbii dese, în care începeau să se îngrămădească miresme calde. Şi într-un covru scurmat în pământ, între frunze şi păiuş, sta un iepure roşcat, pitit pe labe, cu urechile lăsate pe spatele gheboşat. În mângâierea căldurii, dormita; îşi lumina ochii deodată, apoi îi întuneca încet şi-şi mişca botul crăpat, ca-ntr-un vis.

Pe cărări, înăuntru, era încă umezeală. Numai ici-acolo, mişcarea vieții: răzbătea o chemare nedesluşită, moale, stânsă;

* Textul se găseşte în manualul Editurii Humanitas.

o gârneață subțire se clătina încet; foşneau un timp foile galbene ale anilor trecuți.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. În fragmentul reprodus, autorul se face simțit ca un observator ce cuprinde cu privirea și contemplă un peisaj impresionant.
   - În ce direcție se deplasează privirea observatorului? (dă exemple din text).
2. Modul de expunere dominant este narațiunea, descrierea sau dialogul?
3. Prin ce se deosebește această descriere a naturii, din punct de vedere formal, de descrierea realizată de poetul Vasile Alecsandri în poezia *Sfârșit de toamnă*?

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

4. Citează din text structurile de la începutul fragmentului în care sunt prezentate:
   - cadrul temporal al observării și al descrierii;
   - spațiul deschis.
5. Cum este înfățișată în descriere imaginea de ansamblu a pădurii?
6. Care este atmosfera generală a întregii păduri?
7. Prezintă detaliile semnificative asupra cărora se oprește privirea celui ce contemplă natura:
   - lumina soarelui care dă viață luminii pădurii;
   - făpturile mărunte: insectele, păsările;
   - iepurele.
8. În general, în descriere, verbele sunt folosite la modul indicativ, timpul imperfect.
   Exemplifică zece verbe la modul și timpul semnalate, din textul reprodus.

9. Înfățișarea surprinzătoare a peisajului este realizată de autor cu ajutorul imaginilor vizuale și auditive, alcătuite din diferite *figuri de stil.*

• Exemplifică, prin citate din text, următoarele imagini vizuale:
   - imaginea pădurii în ansamblul ei;
   - imaginea răsăritului de soare printre arborii pădurii;
   - imaginile unor păsări;
   - imaginea gâzelor;
   - imaginea ierbii din pădure;
   - imaginea iepurelui somnoros.

10. Exemplifică prin citate din text imaginile auditive.

11. Exemplifică prin citate semnificative imaginile de mișcare.

12. Imaginile vizuale, auditive și de mișcare sunt realizate cu ajutorul figurilor de stil.
   - Identifică figurile de stil ce concură la realizarea imaginilor menționate la exercițiile 9, 10 și 11.
   - Exemplifică:
      a) epitetele cromatice (care se referă la culoare);
      b) epitetele simple, duble, triple.

13. Fragmentul *În pădurea Petrișorului* este o descriere literară, deci reflectă sentimentele și impresiile produse de peisaj celui care-l privește și îl descrie.
   - Care crezi că sunt impresiile trăite de autor și transmise cititorului prin intermediul limbajului expresiv?

14. Care este atmosfera generală care se desprinde din textul descrierii (de liniște, de calm, de armonie, de trăire intensă a vieții)?
   - Explică fiecare răspuns ales.

Sensuri și semnificații

15. Explică semnificațiile următoarelor îmbinări de cuvinte:
   - *pădurea... bătrână, nestricată de mână de om;*
   - *lumina se cernea în ploaie deasă și caldă de raze;*
   - *țesându-se într-un joc grăbit;*
   - *stigleți cu pete de sânge;*
   - *ochișorii stigliți ca vârfuri de ace;*
   - *frământau melodios chemările;*

- *chemare nedeslușită, moale, strânsă.*

16. Ce-ți sugerează cuvintele *foile galbene ale anilor trecuți* din finalul fragmentului, în legătură cu viața măruntă ce palpită în pădure?

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

17. Redactează o compunere prin care să demonstrezi că fragmentul *În pădurea Petrișorului* este o descriere literară.
Îndrumări:
    - Pornește de la definiția descrierii literare.
    - Ilustrează fiecare caracteristică a descrierii literare prin exemple din text (existența autorului ca observator al naturii, înfățișarea elementelor naturii prin imagini alcătuite cu ajutorul figurilor de stil, reflectarea sentimentelor și a impresiilor celui care privește și descrie natura).
    - În încheiere, exprimă-ți impresiile proprii pe care ți le-a produs această descriere literară în proză.

D-l Goe...*

de I.L. Caragiale

Ca să nu mai rămâie repetent şi anul acesta, mam' mare, mamiţica şi tanti Miţa au promis tânărului Goe să-l ducă-n Bucureşti de 10 Mai. Puţin ne importă dacă aceste trei dame se hotărăsc a părăsi locul lor spre a veni în Capitală numai de hatârul fiului şi nepoţelului lor. Destul că foarte de dimineaţă, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tânărul Goe, aşteaptă cu multă nerăbdare, pe peronul din urbea X, trenul accelerat care trebuie să le ducă până la Bucureşti. Adevărul e că, dacă se hotărăşte cineva să asiste la o sărbătoare naţională aşa de importantă, trebuie s-o ia de dimineaţă. Trenul în care se vor sui ajunge în Gara de Nord la opt fără zece a.m. D. Goe este foarte impacient şi, cu un ton de comandă, zice încruntat:

— Mam' mare! de ce nu mai vine?... Eu vreau să vie!

— Vine, vine acum, puişorul mamii! răspunde cucoana.

Şi sărută pe nepoţel; apoi îi potriveşte pălăria.

Tânărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripţia pe panglică: „le Formidable", şi sub panglică biletul de călătorie înfipt de tanti Miţa, că „aşa ţin bărbaţii biletul".

— Vezi ce bine-i şade lui – zice mam' mare – cu costumul de marinel?

— Mamiţo, nu ţi-am spus că nu se zice marinel?

— Da cum?

— Marinal...

— Ei! Ziceţi voi cum ştiţi: eu zic cum am apucat. Aşa se zicea pe vremea mea, când a ieşit întâi moda asta la copii – marinel.

— Vezi că sunteţi proaste amândouă? întrerupe tânărul Goe. Nu se zice nici marinal, nici marinel...

— Da cum, procopsitule? întreabă tanti Miţa cu un zâmbet simpatic.

* Textul se găseşte în manualul Editurii Humanitas.

— Mariner...

— Apoi de! n-a învăţat toată lumea carte ca d-ta! zice mam' mare, şi iar sărută pe nepoţel şi iar îi potriveşte pălăria de mariner.

Dar nu e vreme de discuţii filologice: soseşte trenul – şi nu stă mult.

Trenul este plin... Dar cu multă bunăvoinţă din partea unor tineri politicoşi, cari merg până la o staţie apropiată, se fac locuri pentru dame. Trenul a plecat... Mam' mare îşi face cruce, apoi aprinde o ţigară... Goe nu vrea să intre în cupeu; vrea să şadă în coridorul vagonului cu bărbaţii.

— Nu!... nu e voie să scoţi capul pe fereastră, mititelule! zice unul dintre tineri lui d. Goe, şi-l trage puţin înapoi.

— Ce treabă ai tu, urâtule? zice mititelul zmucindu-se.

Şi după ce se strâmbă la urâtul, se spânzură iar cu amândouă mâinile de vergeaua de alamă şi scoate iar capul. Dar n-apucă să răspunză ceva urâtul, şi mititelul îşi retrage îngrozit capul gol înăuntru şi începe să zbiere.

— Mamiţoo! mam' maree! tantii!

— Ce e? Ce e? sar cocoanele.

— Să oprească! zbiară şi mai tare Goe, bătând din picioare. Mi-a zburat pălăria! Să oprească!!!

Tot într-un timp, iacătă conductorul intră să vază cine s-a suit de la staţia din urmă.

— Biletele, domnilor!

Cocoanele arată biletele dumnealor, explicând d-lui conductor de ce nu poate şi Goe să facă acelaşi lucru: fiindcă biletul era în pamblica pălăriei, şi, dacă a zburat pălăria, fireşte c-a zburat cu panglică şi cu bilet cu tot. Dar avea bilet...

— Parol! Chiar eu l-am cumpărat! zice tanti Miţa.

Conductorul însă nu înţelege, pretinde bilet; dacă nu, la staţia apropiată, trebuie să-l dea jos pe d. Goe. Aşa scrie regulamentul: dacă un pasager n-are bilet şi nu declară că n-are bilet, i se ia o amendă de 7 lei şi 50 de bani, şi-l dă jos din tren la orice staţie.

— Dar noi n-am declaratără? strigă mamiţa.

— Ce e vinovat băiatul dacă i-a zburat pălăria? zice mam' mare.

— De ce a scos capul pe fereastră? Eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră! zice cu pică urâtul.

— Nu-i treaba dumitale! Ce te-amesteci d-ta? zice tanti Mița urâtului...

— Uite ce e, cucoană – zice conductorul – trebuie să plătiți un bilet...

— Să mai plătim? n-am plătitără o dată?

— Şi pe dasupra un leu şi 25 de bani.

— Şi pe dasupra?...

— Vezi dacă nu te-astâmperi? zice mamița, şi-l zguduie pe Goe de mână.

— Ce faci, soro? eşti nebună? nu ştii ce simțitor e? zice mam' mare.

Şi, apucându-l de mâna cealaltă, îl smuceşte de la mamița lui, tocmai când trenul, clănțănind din roate, trece la un macaz. Din smucitura lui mam' mare într-un sens, combinată cu clătinătura vagonului în alt sens, rezultă că Goe îşi pierde un moment centrul de gravitate şi se reazimă în nas de clanța uşii de la cupeu. Goe începe să urle... În sfârşit, n-au ce să facă. Trebuie să se hotărască a plăti biletul, pe care are să-l taie conductorul din carnetul lui. Păcat însă de pălărie!... Ce-o să facă d. Goe la Bucureşti cu capul gol? Şi toate prăvăliile închise!... s-ar întreba oricine, care nu ştie câtă grijă are mam' mare şi câtă prevedere. Cum era să plece băiatul numai cu pălăria de paie? Dacă se întâmplă să plouă, ori e răcoare? Şi mam' mare scoate din săculețul ei un beret tot din uniforma canonierii „le Formidable".

— Te mai doare nasul, puişorule? întreabă mam' mare.

— Nu... răspunde Goe.

— Să moară mam' mare?

— Să moară!

— Ad', să-l pupe mam' mare, că trece!

Şi-l pupă în vârful nasului; apoi, aşezându-i frumos beretul:

— Parcă-i şade mai bine cu beretul!... zice mam' mare scuipându-l să nu se deoache, apoi îl sărută dulce.

— Cu ce nu-i şade lui bine? adaogă tanti Mița, şi-l scuipă şi dumneaei şi-l sărută.

— Lasă-l încolo! că prea e nu ştiu cum!... Auzi d-ta! pălărie nouă şi biletul! zice mamița, prefăcându-se foarte supărată.

— Să fie el sănătos, să poarte mai bună! zice mam' mare.
Dar mamița adaogă:
— Da pe mamițica n-o pupi?
— Pe tine nu vreau! zice Goe cu humor.
— Aşa? zice mamița. Lasă!... şi-şi acopere ochii cu mâinile şi se face că plânge.
— Las' că ştiu eu că te prefaci! zice Goe.
— Ți-ai găsit pe cine să-nşeli! zice mam' mare.
Mamița începe să râză; scoate din săculeț ceva şi zice:
— Cine mă pupă... uite!... ciucalată!
Mamița pupă pe Goe, Goe pe mamița şi, luând bucata de ciucalată, iese iar în coridor.
— Puişorule, nu mai scoate capul pe fereastră!... E lucru mare, cât e de deştept! zice mam' mare.
— E ceva de speriat, parol! adaogă tanti Mița.
Pe când Goe îşi mănâncă afară ciucalata, cocoanele se dau în vorbă de una, de alta... Trenul aleargă acum despre Crivina spre Periş.
— Ia mai vezi ce face băiatul afară, mamițo! zice mamița către mam' mare.
Mam' mare se ridică bătrâneşte şi se duce în coridor:
— Goe! puişorule! Goe! Goe!
Goe nicăieri.
— Vai de mine! țipă cucoana, nu-i băiatul! Unde e băiatul!... s-a prăpădit băiatul!
Şi toate cucoanele sar...
— A căzut din tren băiatul! Țațo, mor!
Dar deodată, cu tot zgomotul trenului, se aud bubuituri în uşa compartimentului unde nu intră decât o persoană.
— Goe! maică! acolo eşti?
— Da!
— Aide! Zice mam' mare, ieşi odată! ne-ai speriat.
— Nu pot! zbiară Goe dinăuntru.
— De ce?... te doare la inimă?
— Nu! nu pot...
— E încuiat! zice mam' mare, vrând să deschidă pe dinafară.
— Nu pot deschide! zbiară Goe desperat.
— Vai de mine! îi vine rău băiatului înăuntru!

În sfârşit, iacătă conductorul cu biletul; primeşte paralele şi liberează pe captiv, pe care toate trei cucoanele îl sărută dulce, ca şi cum l-ar revedea după o îndelungată absenţă. Şi mam' mare se hotărăşte să stea pe coridor, pe un geamantan străin, să păzească pe Goe, să nu se mai întâmple ceva puişorului. Puişorul vede o linie de metal în colţul coridorului, care are la capătul de sus o maşină cu mâner. Se suie-n picioare pe geamantan, pune mâna pe mânerul maşinii şi începe să-l tragă.

— Şezi binişor, puişorule! să nu strici ceva! zice mam' mare.

Trenul îşi urmează drumul de la Periş către Buftea cu mare viteză. Dar pe la mijlocul kilometrului 24, deodată se aude un şuier, apoi semnalul de alarmă, trei fluiere scurte, şi trenul se opreşte pe loc, producând o zguduitură puternică.

„Ce e? ce e?..." Toţi pasagerii sar înspăimântaţi la ferestre, la uşi, la scări...

— Goe! puişorule! Goe! strigă tanti Miţa şi se repede afară din compartiment.

Goe este în coridor... De ce s-a oprit trenul?

Cineva, nu se ştie din ce vagon, a tras semnalul de alarmă. Din ce vagon? Asta e uşor de constatat; manivela semnalului nu se poate trage decât rupându-se aţa înnodată şi cu nodul plumbuit. Personalul trenului umblă forfota, examinând roatele tamponate cu toată presiunea, aşa de tamponate că-i trebuie vreo zece minute mecanicului să-şi încarce iar pompa de aer comprimat şi să poată urni trenul din loc. În toată vremea asta, conductorii şi şeful trenului aleargă din vagon în vagon şi cercetează aparatele semnalelor de alarmă.

Cine poate ghici în ce vagon era ruptă aţa plumbuită şi răsturnată manivela? Ciudat! tocmai în vagonul de unde zburase mai adineauri pălăria marinerului! Cine? Cine a tras manivela? Mam' mare doarme în fundul cupeului cu puişorul în braţe. Nu se poate şti cine a tras manivela.

Trenul se porneşte în sfârşit, şi ajunge în Bucureşti cu o întârziere de câteva minute. Toată lumea coboară. Mam' mare aşază frumuşel beretul lui Goe, îl scuipă pe puişor să nu-l deoache, îl întreabă dacă-l mai doare nasul şi-l sărută dulce.

Apoi cocoanele se suie cu puişorul în trăsură şi pornesc în oraş.

— La bulivar, birjar! la bulivar!...

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citește și completează:
   - Opera literară *D-l Goe* are ca mod de expunere dominant narațiunea, pentru că...;
   - Naratorul povestește la persoana...;
   - Autorul își exprimă gândurile și atitudinea în mod..., prin intermediul...;

2. Citește și reține:
   Conținutul acestei opere literare are următoarele caracteristici:
   a) acțiunea este limitată la *un singur episod* din viața personajelor și este construită în jurul personajului principal (călătoria lui Goe la București, însoțit de cele trei „doamne": mam' mare, mamița și tanti Mița);
   b) spațiul și timpul de desfășurare a acțiunii sunt *restrânse* (pe peron, în tren, în timpul unei călătorii);
   c) la acțiune participă un număr mic de personaje;
   d) narațiunea, modul de expunere dominant, se îmbină cu dialogul, care imprimă vioiciune derulării acțiunii. De asemenea, există și elemente de descriere;
   e) faptele și întâmplările se succed rapid;
   f) textul are, bine precizate, toate etapele acțiunii: *situația inițială, cauza care determină acțiunea, desfășurarea acțiunii, rezolvarea dificultății* și *situația finală.*

3. În ceea ce privește vocabularul, cuvintele aparțin în general limbii literare, cu unele excepții ce se abat de la normele limbii literare. Aceste cuvinte, puse în vorbirea personajelor, au rolul de a le caracteriza.
   - Scrie forma literară a cuvintelor: *să vie; marinel; n-am declaratără; ciucalată; bulivar.*

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

4. Citește cu atenție textul reprodus, apoi răspunde la întrebări:

a) Când și unde se petrec întâmplările narate?
b) Cu ce scop este dus Goe la București?
c) Cum se comportă Goe:
   – pe peron, în timp ce așteaptă trenul?
   – în tren?
   Ilustrează răspunsul cu exemple din text.
d) Cum vorbește Goe:
   – cu „doamnele" care îl însoțesc?
   – cu persoanele necunoscute, din tren?
   Ilustrează răspunsul cu exemple din text.

5. Modul în care vorbesc și se comportă „doamnele" răspunzătoare de educația lui Goe are repercusiuni nefaste asupra comportamentului copilului.
   - Demonstrează valoarea de adevăr a enunțului de mai sus, aducând exemple și citate din text.

6. Citește textul și delimitează fragmentele corespunzătoare ideilor principale.

7. Completează, ca în tabelul următor, ideile principale corespunzătoare fiecărei etape a acțiunii (vezi exemplul dat):

Etapele acțiunii	*Ideile principale*
1. Situația inițială	a) Goe, însoțit de mam' mare, mamița, și tanti Mița așteaptă cu nerăbdare sosirea trenului care îl va duce la București. b) Într-o discuție „filologică" Goe le vorbește obraznic însoțitoarelor sale.
2. Cauza care determină desfășurarea acțiunii. 3. Desfășurarea acțiunii: – prima întâmplare; – a doua întâmplare; – ...; – ... etc. 4. Rezolvarea situației dificile. 5. Situația finală.	c) ...

8. Fă rezumatul oral al schiței *D-l Goe*, urmărind planul simplu de idei realizat la exercițiul nr. 7.

9. Adaugă fiecărei idei principale, ideile secundare corespunzătoare.

Exemplu

1. Goe, însoțit de mam' mare, mamița și tanti Mița așteaptă cu nerăbdare sosirea trenului care îl va duce la București.	– Ca să nu mai rămână repetent, *mam' mare, mamițica și tanti Mița* i-au promis lui Goe să-l ducă la București de 10 Mai. – De dimineață, *frumos gătite*, cele patru persoane așteaptă pe peronul gării sosirea trenului accelerat. – Goe este nerăbdător și poruncește să vină trenul mai repede.

10. Povestește oral conținutul schiței *D-l Goe,* folosind planul dezvoltat realizat la exercițiul nr. 9.

11. În schița *D-l Goe,* dialogul are un rol important, alături de narațiune.

- Ce rol are dialogul în derularea faptelor și a întâmplărilor?
- Dar în legătură cu personajele?

12. a) Observă dialogul:

– Să fie el sănătos, să poarte mai bună! zice mam' mare.
Dar mamița adaogă:
– Da pe mamița n-o pupi?
– Pe tine nu vreau! zice Goe cu humor.
– Așa? zice mamița. Lasă!... și-și acopere ochii cu mâinile și se face că plânge.
– Las' că știu eu că te prefaci! zice Goe.
Mamița... scoate din săculeț ceva și zice:
– Cine mă pupă... uite!... ciucalată!

b) Scrie numele participanților la dialog, în ordinea în care intervine fiecare.

c) Subliniază enunțurile prin care naratorul prezintă fiecare persoană care intervine în dialog.

d) Enunțurile prin care se anunță vorbitorii sunt plasate în poziții diferite față de vorbirea directă a personajelor.

- Observă dialogul reprodus și completează un tabel asemănător celui de mai jos, după modelul dat:

Enunțul prin care se prezintă vorbitorul	*Locul în care este plasat, în text*
• *D. Goe... zice încruntat:* *– Mam' mare! De ce nu mai vine? Eu vreau să vie!* • *– Vine, vine acum, puișorul mamii! răspunde cucoana.* • *– Aide! zice mam' mare, ieși odată!* • *– Vezi că sunteți proaste amândouă? întrerupe tânărul Goe. Nu se zice nici marinal, nici marinel...*	înainte de intervenția vorbitorului după intervenția vorbitorului după primul cuvânt din enunțul vorbitorului între primul și al doilea enunț al vorbitorului

13. Opera literară *D-l Goe*, fiind o schiță, are un număr restrâns de personaje.
    - Numește aceste personaje în ordinea în care apar în text.
14. Într-un text de o jumătate de pagină răspunde la întrebarea: Cine este D-l Goe?
15. Cum vrea să pară Goe și cum este el în realitate? (Observă modul cum este îmbrăcat, discuția „filologică", comportamentul din tren.)
16. Cum vor să pară cele trei doamne care îl însoțesc pe Goe și cum sunt ele în realitate? (Observă ținuta la plecarea de acasă, purtarea lor față de Goe, față de tânărul de lângă fereastră, față de conductor, atitudinea lor după ce Goe trage semnalul de alarmă.)
17. Goe este leneș, nu iubește învățătura; răsfățat, crede că i se cuvine orice; obraznic și lipsit de respect față de cei din familie și față de persoanele străine; pretinde să fie recompensat de familie, chiar dacă nu merită; neascultător; neastâmpărat.
    - Găsește argumente (exemple/citate din text) pentru fiecare însușire morală menționată.

Sensuri și semnificații

18. Explică semnificația titlului *D-l Goe*.

19. Care este atitudinea autorului față de acest personaj-copil? (Alege: de simpatie, de respect, de dezaprobare, de compasiune, de dispreț.)

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

20. Transformă următoarele fragmente dialogate în fragmente narative:

a) *— Nu!... nu e voie să scoți capul pe fereastră, mititelule! zice unul dintre tineri lui d. Goe, şi-l trage puțin înapoi.*
— Ce treabă ai tu, urâtule? zice mititelul smucindu-se.

b) *Goe îşi trage îngrozit capul gol înăuntru şi-ncepe să zbiere:*
— Mamițoo! Mam' mare! Tantii!
— Ce e? Ce e? sar cocoanele.
— Să oprească! zbiară şi mai tare Goe, bătând din picioare. Mi-a zburat pălăria! Să opreascăăă!!!
Tot într-un timp, iacătă conductorul intră să vază cine s-a suit de la stația din urmă.
— Biletele, domnilor!

AMINTEŞTE-ȚI:
Pentru transformarea textului dialogat în text narativ vei proceda astfel:

- elimini linia de dialog;
- treci verbele și pronumele de la persoanele I și a II-a la persoana a III-a;
- semnalezi vorbirea personajului prin verbele *a zice, a spune* sau alte verbe cu aceeași valoare, urmate de cuvinte de legătură: *ca; să; ca să; cum; unde; când; care* etc.
- înlocuiești modul imperativ și cazul vocativ cu modul conjunctiv și cazurile dativ sau acuzativ;
- elimini exclamațiile din vorbirea directă.

Exemplu:
– Nu-i treaba dumitale! Ce te amesteci d-ta? zice tanti Mița urâtului.
Tanti Mița îi zice urâtului *că* nu este treaba d-lui și *că* nu trebuie să se amestece.

21. Redactează rezumatul schiței *D-l Goe*, ajutându-te de planul simplu de idei realizat la exercițiul nr. 7.

22. Redactează o compunere de două pagini, în care să faci aprecieri referitoare la opera literară *D-l Goe* de I.L. Caragiale.

PLANUL COMPUNERII

Introducere: Precizarea titlului textului, a autorului și a volumului din care face parte.

Cuprins:

- precizarea modului de expunere dominant, aducând argumentele necesare;
- identificarea naratorului și a personajelor;
- rezumatul acțiunii;
- evidențierea alternării modurilor de expunere: narațiune/dialog/descriere, cu menționarea scopului în care este folosit fiecare;
- prezentarea a două mijloace de expresivitate artistică, însoțite de exemple din text;
- explicarea semnificației titlului, în relație cu textul.

Încheiere: enunțarea unui punct de vedere propriu referitor la mesajul textului, la originalitatea acestei opere literare (limbaj viu colorat, arta dialogului, dinamica acțiunii, originalitatea exprimării atitudinii autorului etc.).

Amintiri din copilărie* *(fragment)*

de Ion Creangă

Odată, vara, pe-aproape de Moşi, mă furişez din casă şi mă duc, ziua miaza-mare, la Moş Vasile, fratele tatei cel mai mare, să fur nişte cireşe; căci numai la dânsul şi încă la vro două locuri din sat era câte-un cireş varatic, care se cocea-pălea de Duminica Mare. Şi mă chitesc eu în mine, cum s-o dau, ca să nu mă prindă. Întru mai întâi în casa omului şi mă fac a cere pe Ion, să ne ducem la scăldat.

— Nu-i acasă Ion, zise mătuşa Mărioara; s-a dus cu moşu-tău Vasile sub cetate, la o chiuă din Codreni, s-aducă nişte sumani.

Căci trebuie să vă spun că la Humuleşti torc şi fetele şi băieții, şi femeile şi bărbații; şi se fac multe giguri de sumani, care se vând [...]. Cu asta se hrănesc mai mult humuleştenii, răzăşi fără pământuri, şi cu negustoria din picioare: vite, cai, porci, oi, brânză, lână, oloiu, sare şi făină de popuşoi; sumane mari, genunchere şi sărdace; ițari, bernevici, cămeşoaie, lăicere şi scorțuri înflorite; ştergare de burangic alese, şi alte lucruri, ce le aduceau lunea în târg de vânzare sau joia, pe la mănăstirile de maice, cărora le vine cam peste mână târgul.

— Apoi dar, mai rămâi sănătoasă, mătuşă Mărioară! Vorba de diniorea; şi-mi pare rău că nu-i văru Ion acasă, că tare-aş fi avut plăcere să ne scăldăm împreună... Dar în gândul meu: „Ştii c-am nemerit-o? bine că nu-s acasă; şi de n-ar veni degrabă, şi mai bine-ar fi!"...

Şi, scurt şi cuprinzător, sărut mâna mătuşei, luându-mi ziua bună, ca un băiet de treabă, ies din casă cu chip că mă duc la scăldat, mă şupuresc pe unde pot şi, când colo, mă trezesc în cireşul femeii şi încep a cărăbăni la cireşe în sân, crude, coapte, cum se găseau. Şi cum eram îngrijit şi mă sileam să fac ce-oiu face mai degrabă, iaca mătuşa Mărioara, c-o jordie în mână, la tulpina cireşului.

---

* Textul se găseşte în manualul Editurii Humanitas.

— Dar bine, ghiavole, aici ți-i scăldatul? zise ea, cu ochii holbați la mine; scoboară-te jos, tâlharule, că te-oiu învăța eu!

Dar cum să te cobori, căci jos era prăpădenie! Dacă vede ea și vede că nu mă dau, zvârr! De vro două-trei ori cu bulgări în mine, dar nu mă chitește. Apoi începe a se aburca pe cireș în sus, zicând: „Stăi, măi porcine, că te căptușește ea, Mărioara, acuș!" Atunci eu mă dau iute pe-o creangă, mai spre poale, și odată fac zdup! în niște cânepă, care se întindea de la cireș înainte și era crudă și până la brâu de naltă. Și nebuna de mătușa Mărioara, după mine, și eu fuga iepurește prin cânepă, fugând tot iepurește, și ea după mine până-n dreptul ocolului pe unde-mi era iar greu de sărit; pe de laturi iar gard, și hârsita de mătușa nu mă slăbea din fugă nici în ruptul capului! Cât pe ce să puie mâna pe mine! Și eu fuga, și ea fuga, și eu fuga, și ea fuga, până ce dăm cânepa toată palancă la pământ; căci, să nu spun minciuni, erau vro zece-douăsprezece prăjini de cânepă, frumoasă și deasă cum îi peria, de care nu s-a ales nimica. Și după ce facem noi trebușoara asta, mătușa, nu știu cum, se încâlcește prin cânepă, ori se împedecă de ceva, și cade jos. Eu, atunci, iute mă răsucesc într-un picior, fac vro două sărituri mai potrivite, mă azvârl peste gard, de parcă nici nu l-am atins, și-mi pierd urma, ducându-mă acasă și fiind foarte cuminte în ziua aceea...

Dar mai în desară, iaca și moș Vasile, cu vornicul și pasnicul, strigă pe tata la poartă, îi spun pricina și-l cheamă să fie de față când s-a ispăși cânepa și cireșele... căci, drept vorbind, și moș Vasile era un cărpănos ș-un puiu de zgârie-brânză, ca și mătușa Mărioara. Vorba ceea: „Au tunat și i-au adunat". Însă degeaba mai clămpănesc eu din gură: cine ce are cu munca omului? Stricăciunea se făcuse, și vinovatul trebuia să plătească. Vorba aceea: „Nu plătește bogatul, ci vinovatul". Așa și tata: a dat gloabă pentru mine, și pace bună! Și după ce-a venit el rușinat de la ispașă, mi-a tras o chelfăneală ca aceea, zicând:

— Na! satură-te de cireșe! De-amu să știi că ți-ai mâncat liftiria de la mine, spânzuratule! Oare multe stricăciuni am să mai plătesc eu pe urma ta?

Și iacă așa cu cireșele; s-a împlinit vorba mamei, sărmana, iute și degrabă: „Că Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu

furtişag". Însă ce ţi-i bună pocăinţa după moarte? D-apoi ruşinea mea unde o pui? Mai pasă de dă ochi cu mătuşa Mărioara, cu moş Vasile, cu văru Ion şi chiar cu băieţii şi fetele din sat; mai ales duminica la biserică, la horă, unde-i frumos de privit, şi pe la scăldat, în Cierul Cucului, unde era băteliştea flăcăilor şi a fetelor, doriţi unii de alţii, toată săptămâna, de pe la lucru!

Mă rog, mi se dusese buhul despre pozna ce făcusem, de n-aveai cap să scoţi obrazul în lume de ruşine [...].

Însă ce-i de făcut?... S-a trece ea şi asta; obraz de scoarţă, şi las-o moartă-n păpuşoi, ca multe altele ce mi s-au întâmplat în viaţă, nu aşa într-un an, doi şi deodată, ci în mai mulţi ani şi pe rând, ca la moară. Şi doar mă şi feream eu, într-o părere, să nu mai dau peste vro pacoste, dar parcă naiba mă împingea, de le făceam atunci cu chiuita.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citește și completează:
Fragmentul din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă este o narațiune pentru că:
   - se constată prezența naratorului, care povestește la persoana..., prin prezența verbelor și a pronumelor. Exemple (din primul fragment)...
   - naratorul se prezintă sub două ipostaze:...;
   - în text sunt narate..., la care participă...

2. Completează:
   - Autorul textului este persoana care...
   - Naratorul este persoana care...
   - Nică este...

3. Citește și reține:
Din punctul de vedere al vocabularului, textul se caracterizează prin:
   a) prezența numeroasă a unor cuvinte din limba vorbită (orală);
   b) preferința autorului pentru construcții cu valoare expresivă și pentru zicători;

c) folosirea onomatopeelor (cuvinte ce imită zgomote din natură);
d) folosirea regionalismelor (cuvinte folosite numai în anumite zone ale țării).

4. Scrie forma literară a cuvintelor: *amu, băiet, deseară, dinioarea, ghiavol, împedecă, întăi, naltă, pasnic, pănă.*

5. Identifică și transcrie din text:
   a) construcții populare cu valoare expresivă;
   b) zicători;
   c) onomatopee (cuvintele care imită zgomote din natură).

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

6. Textul reprodus este o narațiune care cuprinde mai multe episoade.
   - Împărțiți textul în fragmente și formulați împreună ideile principale.

7. Narațiunea cuprinde toate etapele acțiunii, începând cu *situația inițială.*
   - Numește toate etapele narațiunii. Scrie fiecare idee principală în dreptul etapei corespunzătoare.

8. Povestește pe scurt întâmplarea, urmărind trecerea de la situația inițială la cea finală.

9. Când și unde se petrece întâmplarea narată?
   - Spațiul de desfășurare a întâmplărilor se modifică pe parcursul acțiunii, în funcție de deplasarea personajului principal.
   - Prezintă locurile în care se află Nică în diferitele episoade ale acțiunii.
   - Cât timp durează întreaga acțiune?

10. Numește personajele care iau parte la acțiune, în ordinea în care apar în fragmentul reprodus.

11. Personajul principal, Nică, apare:
   ☐ ... la începutul fragmentului;
   ☐ ... în primul și în ultimul episod;

☐ … în întregul fragment.

12. Din fragmentul de text reprodus, se desprind câteva trăsături morale ale lui Nică. El este neastâmpărat, șiret, isteț, ager și descurcăreț; știe să mimeze seriozitatea și cuminţenia, pentru a părea altfel decât este în realitate; are plăcerea de a face haz de necaz.
    - Ilustrează aceste trăsături, folosind exemple și citate din text.

13. Ce însușiri morale ale mătușii Mărioara se desprind din:
    a) propriile cuvinte și acțiuni?
    b) părerea lui Nică despre ea?

    Argumentează-ți răspunsurile cu exemple/citate din text.

14. Cum apar Moș Vasile și Ștefan a Petrei (tatăl lui Nică), din povestirea naratorului și din părerile lui Nică despre ei?

15. Dă exemple de enumerație și de repetiție întâlnite în text și explică rolul acestora.

16. Întreaga narațiune se caracterizează prin oralitate și prin umor (provocarea râsului).
    a) Citează din text cuvinte sau structuri de cuvinte caracteristice limbii orale.
    b) Dă exemple din text de situații care generează umorul:
        - contrastul dintre cuvintele și gândurile lui Nică;
        - exprimarea unor aprecieri autoironice sau ironice;
        - folosirea unor zicători sau proverbe;
        - folosirea unor cuvinte și structuri de cuvinte expresive;
        - scenele pline de haz.

17. Naratorul pare a povesti oral în fața ascultătorilor. Selectează din text cuvinte prin care acesta se adresează direct cititorilor, ca unor ascultători.

    Exemplu: *Căci trebuie să vă spun; însă ce-i de făcut?…*

Sensuri și semnificații

18. Explică semnificația următoarelor structuri de cuvinte specifice exprimării orale, populare:
    - *în ruptul capului;*

- *a-și lua ziua bună;*
- *a da palanca la pământ;*
- *a ți se duce buhul;*
- *zgârie-brânză;*
- *obraz de scoarță;*
- *a se supuri* (regional);
- *a-ți mânca liftiria de la cineva;*
- *a scoate obrazul în lume.*

19. Explică semnificația zicătorii și a proverbelor de mai jos:
    - *Au tunat și i-au adunat.*
    - *Nu plătește bogatul, ci vinovatul.*
    - *Dumnezeu n-ajută celui cu furtișag.*

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

20. Redactează planul dezvoltat al textului.
21. Redactează povestirea textului, folosind planul dezvoltat de idei.

Prâslea cel Voinic și merele de aur

- BASMUL este o narațiune de mare întindere în care se împletesc fapte reale, obișnuite, cu fapte neobișnuite, fantastice, săvârșite de personaje, în mare parte cu trăsături supranaturale aflate de partea binelui sau a răului. Finalul basmului aduce întotdeauna izbânda forțelor binelui asupra forțelor răului.
- G. Călinescu: „Basmul este oglindirea vieții în moduri fabuloase".
- Basmul este o creație populară străveche, apărută ca necesitate a stabilirii unor norme morale în comunitățile umane ce se conduceau după legi nescrise. Apariția basmului a răspuns dorinței oamenilor simpli de a evada într-o lume mirifică, în care împlinirea oricărui vis este posibilă și în care abaterile de la moralitate sunt aspru pedepsite.
- Basmul *Prâslea cel Voinic și merele de aur* este cules de Petre Ispirescu de la tatăl său. Apare în publicația *Țăranul român* (1862), apoi este inclus în volumul *Legendele și basmele românilor* (1882) semnat de Petre Ispirescu, cu o prefață de Vasile Alecsandri.

I CARACTERISTICI ALE BASMULUI

1. Completează și transcrie enunțurile:
   a) Autorul basmului *Prâslea cel Voinic și merele de aur*, ca al oricărei creații literare populare care a circulat vreme îndelungată pe cale orală, este... și...
   b) În basm, autorul popular își exprimă ideile și atitudinea în mod indirect, prin intermediul... și al...
   c) Povestitorul relatează faptele și întâmplările la persoana a... .

2. Între autorul basmului și ascultător/cititor există o convenție (o presupusă înțelegere) conform căreia în basm este posibil orice.
   - Enumeră patru-cinci elemente a căror existență nu poate fi acceptată decât în basm.

Exemplu: *tărâmul celălalt*, diferit de „tărâmul" real, obișnuit al oamenilor, conducându-se după legi proprii.

3. În textul basmului popular se întâlnesc multe cuvinte sau grupuri de cuvinte cu sens unitar, specifice limbii orale, populare.

a) Scrie forma literară a următoarelor cuvinte: *doparte, palaturi, mă prinz, cetit, să(-l) prinză, cellalt, lighioni, să vază, puindu-și* (puterile), *cletenă, un copaci, să(-l) înghiță, umere, să crează.*

b) Explică modul de formare a următoarelor cuvinte: *frumușică, frumusețe, a îmbărbăta, moleșitor, a se preface, zgripsoroaică.*

4. În basm, timpul și spațiul întâmplărilor narate nu sunt bine precizate.

- Găsește și transcrie structuri din texul basmului în care se prezintă:
  a) timpul când au loc întâmplările narate;
  b) spațiul în care se desfășoară aceste întâmplări.

Exemple:

Timpul întâmplărilor	*Spațiul întâmplărilor*
• *A fost **odată ca niciodată** …*	• *…Împărăția unui împărat puternic și mare, care avea **pe lângă palaturile** sale o grădină… **În fundul grădinei** avea și un măr care făcea mere de aur.*
• …	…

5. În basm există întâmplări, personaje și obiecte fantastice. Grupează în coloane diferite elementele reale și elementele fantastice, dintre cele menționate mai jos:

– existența împăratului și a fiilor săi;
– existența palatului și a livezilor din jurul acestuia;
– existența mărului cu mere de aur;
– furtul merelor de aur de către zmei;
– existența tărâmului celuilalt;
– dialogul dintre zgripsoroaică și Prâslea;
– lupta lui Prâslea cu zmeii;
– transformarea lui Prâslea și a zmeului în focuri;
– dorința feciorilor de a-i prinde pe hoți;
– convorbirea dintre Prâslea și corb;

- plecarea celor trei frați pe urmele hoților;
- uciderea rapidă a unui balaur prin tăierea lui „în bucățele";
- aruncarea buzduganului cale de trei conace;
- buzduganul care izbește în ușă și în masă și se pune singur în cui;
- salvarea lui Prâslea de către zgripsoroaică, în semn de mulțumire;
- invidia fraților mai mari;
- nunțile feciorilor de împărat;
- transformarea palatelor zmeilor în mere;
- hotărârea împăratului de a-i pedepsi pe vinovați;
- furca fermecată care toarce singură.

Elemente reale	*Elemente fantastice*
...	...

Compară cele două coloane completate și precizează: care dintre cele două tipuri de elemente predomină în basm?

6. În basm, participă la acțiune un număr mare de personaje care reprezintă valori morale opuse: binele sau răul.
   - Grupează personajele enumerate în cele două categorii de mai sus:
     Prâslea, frații cei mari, împăratul, zmeii, fetele răpite de zmei, fata cea mică de împărat, balaurul, zgripsoroaica, puii de zgripsor, argintarul, corbul.

7. Grupează aceleași personaje în personaje reale, obișnuite și personaje cu puteri fantastice (supranaturale).

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

8. Textul narativ *Prâslea cel Voinic și merele de aur* are o structură unitară, cu caracteristici specifice basmului.
   - Găsește și scrie exemple sau citate din text care susțin caracteristicile menționate în prima coloană.

Caracteristici ale structurii basmului	*Exemple sau/și citate din text*
1. Conține formule narative inițiale, mediane și finale, specifice.	1. – *A fost odată ca niciodată* etc. – ...
2. Începe prin prezentarea situației inițiale, caracterizată prin existența binelui, a echilibrului, a vieții normale în cadrul temporal și spațial în care urmează a se petrece acțiunea.	
3. Intervine o întâmplare, reprezentând cauze care strică echilibrul existenței inițiale și determină acțiunea.	
4. Eroul trece prin mai multe încercări în acțiunea sa de restabilire a echilibrului existenței, fiecare întâmplare alcătuind un nou episod al narațiunii.	
5. În ajutorul eroului intervin propriile însușiri supraomenești, precum și alte personaje aparținând forței binelui.	
6. Eroul depășește situația dificilă, ultima piedică în restabilirea echilibrului.	
7. Se ajunge la situația finală, care atestă victoria binelui asupra răului și restabilirea unui nou echilibru.	

9. În structura basmului apar și cifrele magice (fatidice).

- Menționează patru exemple din text în care apare cifra magică 3.

10. a) Delimitează în textul basmului fragmentele logice corespunzătoare ideilor principale prezentate mai jos, în dezordine.

b) Scrie fiecare idee dată în dreptul fragmentului corespunzător.

c) Redactează planul simplu, înlănțuind ideile în ordinea apariției lor în text.

- Mulți voinici au încercat să-i prindă pe hoți, dar nu au reușit, căci în timpul furtului cădeau într-un somn adânc.

- Mezinul hotărăște să plece cu frații lui pe urmele hoțului și să-l prindă.
- Un împărat avea în jurul palatelor o grădină minunată, unde crescuse un măr care făcea mere de aur.
- După încercările nereușite ale celor doi fii mai mari ai împăratului, Prâslea (fiul cel mic) reușește să-și învingă somnul, îl rănește cu săgeata pe hoțul merelor și îi duce tatălui său merele mult dorite.
- El nu gustase niciodată mere din acest pom, pentru că erau furate mereu în noaptea când dădeau în copt.
- Supărați că Prâslea i-a făcut de rușine prin izbânda sa, frații mai mari îl dușmănesc și plănuiesc să-l piardă.
- Prâslea pleacă împreună cu frații cei mari pe urmele de sânge, pentru a-l prinde pe hoț.
- Învingându-și teama în fața tărâmului necunoscut, el ajunge la un palat de aramă, unde îl întâmpină cea mai mare dintre cele trei fete de împărat răpite de trei frați zmei pentru a le lua de neveste împotriva voinței lor.
- Ajunși la o prăpastie, frații coboară fiecare pe o frânghie, dar numai Prâslea are curajul să ajungă până jos, pe tărâmul celălalt.
- Prâslea îi promite fetei că le va elibera pe toate trei din stăpânirea zmeilor.
- Ajungând la palatul de aur, fiul mezin al împăratului se luptă o zi întreagă cu zmeul cel mai tânăr, care era și hoțul merelor de aur, dar cu ajutorul unui corb și al fetei celei mici el îl răpune pe zmeu, tăindu-i capul.
- El se luptă mai întâi cu zmeii de la palatele de aramă și de argint, pe care îi răpune prin luptă dreaptă.
- Înainte de a părăsi tărâmul zmeilor, Prâslea preface palatele în mere cu ajutorul unor bice fermecate, păstrând la sine mărul de aur al fetei celei mici, și se îndreaptă cu fetele eliberate spre gura prăpastiei.
- Convinși că fratele mai mic este mort, cei doi duc fetele eliberate la palat, anunță moartea fratelui mezin, apoi se însoară cu cele mai mari.
- Prâslea cel Voinic se căsătorește cu fata cea mică de împărat și devine moștenitorul scaunului împărătesc.

- El se angajează ucenic la un argintar, de unde trimite la palat probe despre cine este el: furca fermecată și cloșca cu puii de aur pe care le scoate din mărul de aur.
- Ajutat de o zgripsoroaică în semn de mulțumire pentru că-i salvase puii de la moarte, Prâslea iese din prăpastie și se întoarce în împărăția tatălui său.
- Fata recunoaște obiectele miraculoase din palatul de aur și, dându-și seama că ucenicul argintar este însuși Prâslea, poruncește să fie adus la palat împreună cu mărul de aur.
- Mezinul este primit cu mare bucurie de împărat, care poruncește să fie pedepsiți frații care au vrut să-l piardă.
- Deși Prâslea îi iartă pe vinovați, aceștia primesc pedeapsa cu moartea, prin forța divină.
- Frații mai mari le scot cu frânghia pe cele trei fete de împărat, dar când cred că mezinul s-a prins de funie să iasă, aruncă funia în fundul prăpastiei.
- Fata recunoaște obiectele care fuseseră închise în mărul de aur și, dându-și seama că ucenicul nu poate fi altul decât Prâslea, cere să fie adus la palat.
- Mezinul este recunoscut de împărat cu bucurie, iar cei doi frați care au vrut să-l piardă își primesc pedeapsa.

11. Povestește oral câte unul sau două episoade din basm, urmărind ideile principale scrise în ordinea în care apar în text.

12. În centrul acțiunii basmului se află Prâslea, un personaj complex, înzestrat de autorul popular anonim atât cu trăsături omenești, cât și cu însușiri supranaturale.
    - Argumentează cu exemple din text sau cu citate trăsăturile caracteristice ale eroului basmului:

Trăsături caracteristice	*Exemple/citate din text*
1) Trăsături omenești a) modest și cuviincios, în ciuda disprețului tatălui său	„Fugi de-aici nesocotitule! ...“; „Eu nu mă încumet a prinde pe hoți, ci zic că o încercare de voi face și eu, nu poate să-ți aducă nici un rău.“
b) isteț și precaut, își pregătește planul acțiunilor	

c) are un ascuțit simț de anticipare a evenimentelor	
d) dovedește voință și tenacitate în atingerea scopului propus	
e) curajos și viteaz	
f) bun la suflet, sare în ajutorul celor oropsiți	
g) corect, cinstit, generos	
2) Însușiri supraomenești	
h) înzestrat cu forță mai mare decât a zmeilor	
i) poate să comunice cu făpturile de pe celălalt tărâm, cunoscându-le graiul	
j) săvârșește fapte imposibile oamenilor obișnuiți	

13. Ce relație există între Prâslea și tatăl său, la începutul basmului? Dar la sfârșit?

14. Ce fel de relații se stabilesc, pe parcursul acțiunii, între frații cei mari și fratele mezin?

15. Pe parcursul narațiunii, spațiul în care au loc acțiunile se schimbă, în funcție de deplasarea eroului.

Menționează spațiul în care se desfășoară:

- dialogul dintre Prâslea și împărat;
- lupta cu zmeul;
- lupta cu balaurul;
- ucenicia lui Prâslea;
- pedepsirea vinovaților;
- nunta lui Prâslea cu fata cea mică de împărat.

16. Prin semnificația faptelor lor, Prâslea, zmeii și balaurul, zgripsoroaica și puii ei – personaje înzestrate cu însușiri ieșite din comun – devin simboluri ale realității.

- Care dintre personajele menționate întruchipează:
  a) idealul de cinste și de dreptate;
  b) răutatea, violența, cruzimea;
  c) recunoștința și bunătatea sufletească?

17. Fiecare dintre personajele din lumea reală reprezintă, de asemenea, o anumită trăsătură dominantă de caracter.
   - Indică trăsătura de caracter dominantă – a împăratului; a fiilor celor mari ai împăratului; a celor trei fete; a fetei celei mici; a meșterului argintar.

18. Acțiunea basmului se termină cu triumful adevărului, al cinstei și al dreptății. În final, autorul anonim se implică afectiv în acest deznodământ prin intermediul formulei de încheiere, dând în plus o notă de optimism.
   - Povestește în scris episodul care cuprinde situația finală, în care echilibrul existenței este restabilit.

Sensuri și semnificații

19. Într-un text alcătuit din patru-cinci enunțuri, explică semnificația titlului acestui basm popular.

20. Explică sensul următoarelor grupuri stabile de cuvinte cu sens unitar, specifice stilului oral al basmului:
   – *a se face luntre și punte;*
   – *a-și lua inima în dinți;*
   – *a da ocol;*
   – *a nu se lăsa cu una-cu două;*
   – *a-i purta sâmbetele cuiva;*
   – *a avea ac de cojocul cuiva;*
   – *a o sfecli.*

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

21. Citește rezumatul basmului.

Prâslea cel Voinic și merele de aur
(REZUMAT)

Un împărat avea pe lângă palatele sale o grădină minunată, unde se afla și un măr care făcea mere de aur. Împăratul însă nu mâncase niciodată mere coapte din acest pom, pentru că cineva le fura, chiar în noaptea în care urmau să se coacă.

La dorința împăratului, mulți voinici au încercat zadarnic să-i prindă pe hoți, căci, înainte de a fi prădate merele, îi cuprindea un somn adânc.

După încercările fără rezultat ale celor doi fii mai mari ai împăratului, Prâslea, feciorul cel mai mic, reușește să-și învingă somnul, îl rănește pe hoț cu săgeata și îi duce tatălui său merele mult dorite.

Văzând urmele de sânge rămase de la rana tâlharului, mezinul hotărăște ca a doua zi să se ia după ele împreună cu frații săi și să-l prindă pe hoț.

Frații mai mari, supărați fiindcă izbânda fratelui mai mic i-a făcut de rușine, îl dușmănesc pe mezin și plănuiesc să-l piardă.

Ajunși la o prăpastie spre care i-a condus dâra de sânge, coboară fiecare pe o frânghie, dar numai Prâslea are curajul să ajungă până jos, pe tărâmul celălalt. Apoi, învingându-și teama de necunoscut, el ajunge la un palat de aramă unde, în pragul ușii, îl întâmpină o fată de împărat de pe tărâmul lui. De la ea află că a fost răpită împreună cu alte două surori mai mici, de către trei frați zmei, pentru a le lua de neveste împotriva voinței lor.

Prâslea îi promite fetei că le va elibera pe toate trei. El se luptă mai întâi cu zmeii de la palatele de aramă și de argint, pe care îi răpune prin luptă dreaptă.

Ajungând la palatul de aur, fata mai mică îl roagă fierbinte să o scape de zmeu și să o ia cu dânsul pe tărâmul oamenilor.

Prâslea se luptă o zi întreagă cu zmeul cel mai puternic, care era și hoțul merelor de aur. Cu ajutorul unui corb și al fetei mezine, el îl răpune, tăindu-i capul.

Înainte de a părăsi tărâmul zmeilor împreună cu fetele eliberate, tânărul preface cele trei palate în mere, cu ajutorul unor bice fermecate. El dă merele de aramă și de argint fetelor mai mari, iar mărul de aur al fetei mai mici, pe care o ceruse de soție, îl păstrează la el. Apoi se duc la gura prăpastiei.

Frații mai mari le scot cu frânghia pe cele trei fete de împărat, dar când cred că mezinul s-a prins de funie să iasă, aruncă funia la fundul prăpastiei.

Convinși că fratele mai mic s-a prăpădit, cei doi pornesc spre palatul tatălui lor împreună cu fetele eliberate. Ei îl anunță pe împărat despre moartea lui Prâslea, apoi se însoară cu fetele mai mari, urmând hotărârea celui ce le eliberase.

Ajutat de o zgripsoroaică, în semn de recunoștință pentru că îi salvase puii de la moarte omorând un balaur, Prâslea iese din prăpastie și se

întoarce în împărăția tatălui său. Ajuns acolo, se angajează ucenic la un argintar, care tocmai primise o poruncă de neîndeplinit de la fata cea mică de împărat: să-i facă o furcă fermecată și o cloșcă cu pui „cu totul și cu totul de aur".

Prâslea îl salvează pe argintar de la nerespectarea poruncii. El scoate din mărul de aur obiectele cerute, pe care argintarul le duce la palat.

Fata recunoaște obiectele și, dându-și seama că ucenicul nu poate fi altul decât cel ce o ceruse în căsătorie, poruncește să fie adus la palat împreună cu mărul de aur.

Ajuns la palat, Prâslea este recunoscut cu bucurie și de împărat, care poruncește să fie pedepsiți cei doi frați ce au vrut să-l piardă. Deși mezinul îi iartă, vinovații sunt pedepsiți aspru de forța divină.

Apoi Prâslea cel Voinic se însoară cu fata cea mică de împărat și, recunoscându-i-se meritele, rămâne moștenitor al tronului împărătesc. (Din colecția de compuneri realizate de elevi.)

22. Completează pe baza lecturii atente a rezumatului:

- În rezumat, toate verbele și pronumele personale sunt folosite numai la persoana...
- Majoritatea verbelor care exprimă acțiunea sunt la modul..., timpul... .

  Exemple: *reușește, hotărăște, dușmănesc, plănuiesc...*
- Când referirile se fac la acțiuni petrecute în trecut, sunt folosite verbe la modul indicativ, la timpurile..., ... sau ...

  Exemple: *era, ...; au încercat, ...; nu mâncase, ...*
- În rezumat sunt frecvente și verbele la modul... care precizează acțiunile săvârșite de personaje.

  Exemple: *să(-i) prindă*
- Pentru a concentra ideile exprimate, mai multe cuvinte sunt înlocuite prin verbe la modul...

  Exemple: *văzând, ...*

23. Rezumatul este o prezentare în cuvinte mai puține a unui text spus sau scris mai pe larg, prin reținerea esențialului și eliminarea:

- descrierii elementelor de detaliu;
- acțiunilor secundare;
- enunțurilor interogative/exclamative;
- dialogurilor;

- elementelor de expresivitate a limbii;
- cuvintelor și expresiilor din limbajul oral curent;
- regionalismelor, arhaismelor.

a) Compară fiecare alineat al rezumatului cu fragmentul corespunzător din textul de bază și completează tabelul după modelul dat.

Informațiile reținute în rezumat	*Elemente din textul de bază, eliminate*
Un împărat avea pe lângă palatele sale o grădină minunată, unde se afla și un măr care făcea mere de aur. El însă nu mâncase niciodată mere coapte din acest pom, pentru că cineva le fura chiar în noaptea în care urmau să se coacă.	• Descrierea unor elemente de detaliu ale grădinii împăratului; • Propoziția exclamativă; • Acțiunile secundare în legătură cu mărul (înflorirea; creșterea fructelor; pârguirea); • ...
...	...

b) Transcrie din textul rezumatului formele literare cu care au fost înlocuite următoarele cuvinte și sintagme ce se abat de la normele limbii literare: *palaturi, grădinei, să prindă pe hoți, ușei.*

c) Delimitează și citește secvențele de descriere și de dialog din textul de bază, care nu au fost cuprinse în rezumat.

d) Transformă în narațiune dialogurile dintre:
- Prâslea cel Voinic și al treilea zmeu;
- luptători și corb;
- luptători și fata de împărat cea mică;
- zgripsoroaică și Prâslea.

e) Delimitează și citește următoarele secvențe din textul de bază, care cuprind acțiuni secundare ce nu au fost cuprinse în rezumat:
- modul în care Prâslea cel Voinic reușește să-și învingă somnul și să rănească hoțul;
- ultima parte a luptei dintre Prâslea și cel de-al treilea zmeu, care sfârșește prin răpunerea zmeului;
- scoaterea celor trei fete de împărat din prăpastie;
- împlinirea planului de răzbunare al fraților mai mari;
- reîntâlnirea lui Prâslea cu tatăl și cu logodnica sa;
- pedepsirea vinovaților.

24. Fă rezumatul oral al basmului *Prâslea cel Voinic și merele de aur.* Pentru a nu omite relatarea faptelor și a întâmplărilor esențiale, respectați în expunerea rezumatului elementele specifice structurii basmului:

- *Situația inițială* (existența împăratului, a palatelor sale, a grădinii și a mărului cu mere de aur).
- *Cauza care determină acțiunea* (furtul merelor de aur).
- *Peripețiile eroului* (în ordinea în care apar în text).
- *Depășirea situației dificile.*
- *Situația finală.*

Aleodor-Împărat* *(fragmente)*

A fost odată ca niciodată.

A fost un împărat. El ajunsese la cărunteţe şi nu se învrednicise a avea şi el măcar un copil. Se topea d-a-n picioarele bietul împărat, să aibă şi el, ca toţi oamenii, măcar o stârpitură de fecior, dară în deşert.

Când, tocmai la vreme de bătrâneţe, iată că se îndură norocul şi cu dânsul şi dobândi un drag de copilaş, de să-l vezi şi să nu-l mai uiţi. Împăratul îi puse numele Aleodor. Când fu a-l boteza, împăratul adună Răsărit şi Apus, Miazăzi şi Miazănoapte, ca să se veselească de veselia lui. Trei zile şi trei nopţi ţinură petrecerile şi se chefuiră şi se bucurară, de o ţinură minte cât trăiră.

Băiatul, de ce creştea, d-aia se făcea mai isteţ şi mai iscusit. Nu mai trecu mult şi iată că împăratul ajunse la marginea groapei. Când fu la ceasul morţii, el luă copilul pe genunchi şi zise:

— Dragul tatei, iată că Dumnezeu mă cheamă. Sunt în clipa de a-mi da obştescul sfârşit. Eu văz că tu ai să ajungi om mare. Şi chiar mort, oasele mele se vor bucura în mormânt de isprăvile tale. Asupra cârmuirei împărăţiei n-am nimic să-ţi zic, fiindcă tu, cu iscusinţa ta, ştiu că ai s-o duci bine. Un lucru numai am să-ţi spui: vezi tu muntele acela de acolo, să nu te ducă păcatele să vânezi p-acolo, că este nevoie de cap. Acel munte este moşia lui Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-şchiop; şi cine calcă pe moşia lui, nu scapă nepedepsit.

[După moartea împăratului, Aleodor cârmuia înţelept ţara şi respecta întocmai porunca tatălui său. Într-o zi, pe când se afla la vânat, „dus pe gânduri", Aleodor a călcat pe pământul „pocitaniei de om", care îndată i-a apărut în faţă. „Pocitania pământului" i-a cerut lui Aleodor să-i aducă pe fata lui Verdeş împărat, dacă vrea să-l ierte pentru că i-a călcat pământurile.]

Aleodor plecă. Şi cum mergea el gândindu-se şi răzgândindu-se cum să împlinească sarcina mai bine, căci îşi dăduse

* Textul se găseşte în manualul Editurii Petrion.

cuvântul, se pomeni pe marginea unui eleşteu şi o ştiucă se zbătea de moarte pe uscat.

Cum o văzu, el se duse să o ia ca să-şi aline foamea cu dânsa. Ştiuca îi zise:

— Nu mă omorî Făt-Frumos; ci mai bine dă-mi drumul în apă, că mult bine ţi-oi prinde când cu gândul n-ăi gândi.

Aleodor o ascultă şi o dete în apă. Atunci ştiuca îi mai zise:

— Ţine acest solzişor, şi când vei gândi la mine, eu voi fi la tine.

Flăcăul plecă mai înainte şi se tot mira de o astfel de întâmplare.

Când, iacă se întâlneşte cu un corb ce avea o aripă ruptă. Şi voind să vâneze corbul, el îi zise:

— Făt-Frumos, Făt-Frumos, decât să-ţi încarci sufletul cu mine, mai bine ai face să-mi legi aripa, că mult bine ţi-oi prinde.

Aleodor îl ascultă, căci era băiat viteaz şi de treabă, şi îi legă aripa. Când era să plece, corbul îi zise:

— Ţine peniţa asta, voinicule, şi când vei gândi la mine, eu voi fi la tine.

Luă peniţa Aleodor, şi-şi cătă de drum. Dar nu făcu ca la o sută de paşi şi iată că dete peste un tăune. Când se gătea a-l strivi cu piciorul, tăunele zise:

— Cruţă-mi viaţa, Aleodor-Împărat, şi eu te voi mântui pe tine de la moarte. Ţine acest pufuleţ din aripioara mea şi, când vei gândi la mine, eu voi fi la tine.

Auzind Aleodor unele ca acestea, şi că îi zise şi pre nume, odată ridică piciorul şi lăsă pe tăune să se ducă în voia lui.

Şi mergând înainte, cale de nu ştiu câte zile, dete de palaturile lui Verdeş împărat. Cum ajunse aici, se puse la poartă şi aşteptă ca doar de va veni cineva să-l întrebe ce caută.

Stete o zi, stete două; şi ca să vie cineva să-l întrebe ce voieşte, ba. Când fu în ziua a d-a treia, Verdeş împărat chemă slujitorii şi le dete o gură de or pomeni-o.

— Cum se poate, zise el, să stea omul trei zile la poarta mea şi să nu meargă nimeni să-l cerceteze? Pentru asta vă plătesc eu simbrie? Pentru asta vă am eu la mine pe procopseală?

Slujitorii dădeau din colț în colț și nu știau ce să răspundă. În cele din urmă, chemă pe Aleodor și-l duse înaintea împăratului.

— Ce vrei, flăcăule, îi zise împăratul, și ce aștepți la poarta curților mele?

— Ce să voi, mărite împărate, îi răspunse el, iată sunt trimis să-ți cer fata.

— Bine, băiete. Dar mai întâi trebuie să facem legătura, căci așa este obiceiul la curtea mea. Ai voie să te ascunzi unde vei voi, în trei zile d-a rândul. Dacă fie-mea te va găsi, capul ți se va tăia și se va pune în parul ce a mai rămas, din o sută, fără cap. Iar dacă nu te va găsi, atunci cu cinste împărătească o vei lua de la mine.

[El s-a ascuns cu ajutorul prietenilor pe care și-i făcuse în drumul spre împărăția lui Verdeș împărat. În primele două zile, fata l-a găsit, dar în a treia zi, Aleodor s-a ascuns atât de bine, încât fata împăratului s-a recunoscut învinsă.

Aleodor a dus-o la „pocitania pământului“, așa cum promisese, dar fata nici nu a vrut să se uite la o asemenea ființă. De necaz, pocitania a plesnit și a murit.]

Atunci Aleodor întinse coprinsul său și pe moșia lui Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-șchiop, luă de soție pe fata lui Verdeș împărat și se întoarse la împărăția lui.

Când îl văzură gloatele venind teafăr, alături cu o soțioară de-i rădea și stelele de frumoasă, îl primiră cu mare bucurie; și urcându-se din nou în scaunul împărăției, domni și trăi în fericire, până se istoviră.

Iară eu încălecai p-o șea și v-o spusei dumneavoastră așa.

I AUTORUL ȘI OPERA LITERARĂ

• *Aleodor-Împărat* este un basm popular, cules de Petre Ispirescu de la un școlar de gimnaziu, în anul 1875, și publicat în volumul *Legendele și basmele românilor* (1882).

1. Autorul basmului *Aleodor-Împărat* este *popular, anonim* și *colectiv.*
   • Explică semnificația celor trei caracteristici ale autorului.

2. Completează enunțurile:
   • Autorul popular anonim își exprimă ideile și atitudinea față de fapte și personaje în mod *indirect*, prin intermediul ... și al ... .
   • Faptele și întâmplările sunt narate la persoana ... .
   Exemple: a) pronume personale la persoana a III-a: ...;
   b) verbe la persoana a III-a: ... .

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

3. a) Delimitează în textul basmului fragmentele logice corespunzătoare planului simplu de idei dat;
   b) Scrie pe banda de la marginea textului fiecare idee principală din planul simplu de mai jos, în dreptul fragmentului corespunzător:

PLANUL SIMPLU DE IDEI

• **Situația inițială:**
  1) Un împărat își dorește toată viața un fiu care să-i urmeze la tronul împărăției și îl dobândește abia la bătrânețe.
  2) În ceasul morții, împăratul îl sfătuiește pe fiul său, Aleodor, să nu vâneze pe moșia „pocitaniei pământului", Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-șchiop.

• **Cauza care determină acțiunea:**
  3) Aleodor, devenit împărat, în timpul unei vânători, ajunge în ținutul interzis.

• **Peripețiile eroului:**
  4) Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-șchiop îi poruncește să i-o aducă pe fata lui Verdeș-Împărat în schimbul vieții sale.
  5) În drum spre palatul lui Verdeș-Împărat, Aleodor le cruță viața unei știuci, unui corb și unui tăune, care îi făgăduiesc că-l vor ajuta la nevoie.

6) Ajuns la palatul lui Verdeș-Împărat, Aleodor află că, pentru a dobândi fata, trebuie să treacă prin trei încercări.
7) Cu ajutorul „prietenilor" salvați de la moarte, tânărul împărat depășește cu bine cele trei încercări.

- **Depășirea situației dificile:**

8) Întors la Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-șchiop, fata de împărat refuză să ia de bărbat „pocitania pământului" care, de necaz, plesnește și moare.

- **Situația finală:**

9) Aleodor se întoarce acasă spre bucuria poporului, o ia de soție pe fata lui Verdeș-Împărat și își sporește moșia cu ținutul „pocitaniei".

4. Prezintă oral peripețiile prin care trece eroul basmului, în ordinea în care apar în text.

5. a) AMINTEȘTE-ȚI ȘI REȚINE:

- **Planul dezvoltat** cuprinde ideile principale și ideile secundare corespunzătoare acestora, înlănțuite în ordinea în care apar în text.
- Ideile secundare exprimă detalii (amănunte) semnificative sau oferă lămuriri cu privire la:
  – locul și timpul desfășurării acțiunilor;
  – acțiunile personajelor;
  – împrejurările în care se petrec faptele esențiale exprimate în ideea principală.
- O idee principală poate avea una sau mai multe idei secundare.
- Unele idei principale nu au idei secundare.

b) Observă următoarea idee principală și ideile secundare corespunzătoare: *Un împărat își dorește toată viața un fiu care să-i urmeze la tronul împărăției și îl dobândește abia la bătrânețe.*

- Fiul de împărat primește numele Aleodor;
- De bucurie mare, împăratul invită la botez oameni din toate colțurile lumii;
- Petrecerea durează trei zile și trei nopți;
- Aleodor crește în liniște și iubire, devenind „isteț și iscusit".

c) Răspunde la întrebări:

1) Ce detalii semnificative oferă ideile secundare formulate mai sus, în legătură cu fiul împăratului?
2) Ce lămuriri sunt aduse în legătură cu împrejurările în care are loc botezul copilului?

6. Scrie sub fiecare idee principală, completată pe banda de pe marginea textului, ideile secundare care îi aduc lămuriri semnificative.

Îndrumare

1) Recitiți cu atenție fragmentul corespunzător ideii principale.

2) Formulați fiecare, independent, și notați în caiete amănuntele semnificative care aduc completările necesare ideii principale și asigurați legătura cu următoarea idee principală.

3) Revedeți împreună ideile secundare notate de fiecare, în caiet.

4) Alegeți ideile secundare corecte, care aduc completări semnificative, și scrieți-le pe banda de la marginea paginii, sub ideile principale, în ordinea în care apar în text.

7. Planul dezvoltat de idei te ajută să povestești fluent textul.
- Povestește oral textul basmului *Aleodor-Împărat*, urmărind planul dezvoltat scris pe banda de la marginea textului.

Atenție! – La povestire, verbele de acțiune se folosesc, ca și în planul de idei, la timpul **prezent**.

8. Numește personajele basmului în ordinea în care apar în text.

9. Stabilește cele mai importante trăsături fizice și morale ale eroului basmului. Completează și dezvoltă tabelul, după modelul dat.

Aleodor-Împărat – trăsături caracteristice

Trăsături fizice și morale	*Exemple sau citate din text*
1. Este deosebit de frumos, încă de la naștere.	1. – *dobândi un drag de copilaș, de să-l vezi și să nu-l mai uiți;* – *viețățile care îl ajută îl numesc Făt-Frumos;*
2. Pe măsură ce crește devine din ce în ce mai isteț și mai iscusit.	2. *de ce creștea, d-aia se făcea mai isteț și mai iscusit;*

3. După moartea tatălui, deși tânăr, cârmuiește țara cu pricepere și înțelepciune.	3. *este un împărat iubit și respectat de întreaga împărăție pentru înțelepciunea cu care conduce;*
4. ...	4. ...

10. Folosește informațiile din tabel și prezintă într-o compunere orală, caracterizarea sumară a personajului Aleodor.

- În prezentare, te poți conduce după următorul plan de idei:

Introducere: Stabilirea tipului de personaj și a împrejurărilor în care este înfățișat în basm.

- Aleodor – personajul principal al basmului, al cărui nume apare chiar în titlu.
- fiu de împărat apărut pe lume târziu, când părinții lui își trăiau anii bătrâneții.

Cuprins:

a) *prezentarea însușirilor omenești, însoțite de exemple și/sau citate din text:*

- frumusețe deosebită;
- istețime și iscusință;
- înzestrat cu calități de bun conducător;
- respectuos față de sfatul părintesc;
- pasionat de vânătoare;
- când greșește își recunoaște vina, respectă adevărul;
- curajos;
- bun la suflet, ajută pe cei ce au nevoie;
- își respectă cuvântul dat;
- dovedește bună-cuviință în fața lui Verdeș-Împărat;
- dovedește voință în îndeplinirea misiunii și în depășirea cu succes a situației dificile.

b) *prezentarea însușirilor supraomenești:*

- înțelege graiul vietăților necuvântătoare;
- se poate metamorfoza (în cosac, pui de corb și lindină), prin intervenția ajutoarelor sale.

Încheiere:

- prin calitățile și acțiunile sale aparține forțelor binelui;
- datorită înaltelor trăsături morale, câștigă respectul și prețuirea supușilor săi și iubirea fetei lui Verdeș-Împărat;

– reprezintă idealul moral de dreptate și adevăr al poporului.

11. În povestirea basmului, toate formele regionale sau populare ale unor cuvinte se înlocuiesc cu formele literare ale acestora. Scrie formele literare ale următoarelor cuvinte și sintagme din textul basmului: *în deșert, d-aia, dară văz, cârmuirei, am să (ți) spui, n-ăi gândi, dete, aci, stete (o zi), fie-med, coprinsul, (de-i) râdea și stelele, (îi zise) pre nume, șea, (eu) să voi.*

Caracteristici ale basmului

12. Identifică formulele specifice basmului și indică semnificația acestora în textul basmului citit.

13. Prezintă oral următoarele etape specifice structurii basmului:
    - situația inițială;
    - cauza care determină acțiunea;
    - peripețiile eroului;
    - depășirea situației dificile;
    - situația finală.

14. În basm, timpul în care se petrece acțiunea este imprecis. Argumentează cu citate din text aprecierea de mai sus.

15. Spațiul întâmplărilor se modifică pe parcursul basmului, în funcție de locurile în care se deplasează personajul principal.
    - Prezintă spațiile în care se desfășoară acțiunea în diferitele momente ale acesteia.

16. Grupează personajele care reprezintă forțele binelui și personajele care reprezintă forțele răului.

17. Enumeră patru întâmplări reale și patru întâmplări supranaturale existente în basmul citit.

18. Prezintă:
    a) situațiile din basm în care apare cifra fatidică 3;
    b) obiectele magice transmise eroului de către viețățile ce-i vin în ajutor.

19. Stilul oral este specific creațiilor literare populare. Acesta constă în prezența în text a interjecțiilor, a vocativelor, a expresiilor și cuvintelor populare, specifice limbii orale.

- Transcrie din textul reprodus cuvinte și expresii specifice limbii orale.

Sensuri și semnificații

20. Scrie semnificația următoarelor grupări stabile de cuvinte specifice exprimării orale populare, folosite în textul basmului:
    - *a se topi de-a-n picioarelea;*
    - *a ajunge la marginea groapei;*
    - *a-și dobândi obștescul sfârșit;*
    - *a nu te duce păcatele;*
    - *a-și căta de drum;*
    - *a da gură;*
    - *a-i râde stelele de frumoasă.*
21. Cum se explică izbânda lui Aleodor în urma celor trei încercări la care este supus de Verdeș-Împărat?
22. Ce reprezintă, în basm, personajul Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-șchiop?
23. Se poate afirma că Aleodor reprezintă idealul moral al omului din popor? Explică răspunsul dat.
24. Explică semnificația titlului acestui basm popular.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

25. Transformă următoarele fragmente de dialog în fragmente narative:

a) *Știuca îi zise:*
— Nu mă omorî, Făt-Frumos; ci mai bine dă-mi drumul în apă, că mult bine ți-oi prinde când cu gândul n-ăi gândi.

b) *— Ce vrei, flăcăule, îi zise împăratul, și ce aștepți la poarta curților mele?*
— Bine, băiete. Dară mai întâi trebuie să facem legătura, căci așa este obiceiul la curtea mea. Ai voie să te ascunzi unde vei voi, în trei zile de-a rândul. Dacă fie-mea te va găsi, capul ți se va tăia și se va pune în parul ce a mai rămas, din o sută, fără cap. Iară dacă nu te va găsi, atunci cu cinste împărătească o vei lua de la mine.

26. Redactează rezumatul basmului *Aleodor-Împărat*, folosind planul de idei principale dat la exercițiul nr. 3.

27. Redactează povestirea basmului *Aleodor-Împărat*, folosind planul dezvoltat realizat la exercițiul nr.6.

Păcală avocat*

> *Snoava* este o scurtă povestire în versuri sau în proză în care se relatează o singură întâmplare cu final hazliu.
>
> În snoave apare de regulă un personaj isteț care râde de diferite defecte omenești (prostia, lăcomia, zgârcenia ș.a.) (Păcală, Tândală, Nastratin Hogea ș.a.)

Cică era într-un sat un om tare nevoiaş. De nevoiaş ce era, şi-a lăsat casa şi-a plecat să-şi cerce norocul în lume. Mergând el încotro îl duceau ochii, deodată îl apucă o foame nebună. A tras la un han să caute de-ale mâncării, însă el nu avea la el nici o para chioară.

— Jupâne, fă bine şi-mi dă colea de-ale halelii! Bani nu am; însă când mă întorc din drum îți plătesc.

Hangiul a fiert cinci ouă, a tăiat o bucată de pâine şi a dat omului. După ce şi-a pus stomacul la cale, a plecat în lume. După vreo douăzeci de ani, s-a întors acasă şi a dat pe la hanul unde ospătase el. Intră în han şi spune hangiului:

— Jupâne, îți mai aduci aminte că am ospătat aicea, acum vreo douăzeci de ani, şi nu ți-am plătit? Ei, acum am venit să-ți plătesc şi vreau să ştiu cât costă.

— Da, da. Îmi aduc aminte. Ai mâncat cinci ouă şi o bucată de pâine.

— Da, întocmai. Cât costă?

— Apoi, masa aceea costă două mii de lei.

— Cum vine asta, jupâne?

— Aşa vine. Căci dacă nu-ți dădeam dumitale acele cinci ouă, eu scoteam cinci găini care creşteau mari. Găinile la rândul lor scoteau pui şi dacă socoteşti din fir în păr este tocmai două mii de lei.

— Nu se poate asta, eu nu-ți dau nimic.

— Dacă nu dai nimic, să ştii că te trag în judecată.

---

* Textul se găseşte în manualul Editurii Teora.

Omul a ieşit şi mergea posomorât spre casă, când numai ce se întâlneşte cu Păcală.

— Da, ce ai, române, de-ţi plouă aşa?

— De, ca omul, fiecare cu necazurile lui.

— Se poate să ştiu şi eu? Pe mine mă cam interesează toate fleacurile.

Omul îi înşiră de la început toate câte se întâmplase şi cum, în cele din urmă, îl dase în judecată.

— Fii pe pace! Pentru asta trebuie să fii tu aşa posomorât? Ia-mă pe mine avocat.

— Te iau, însă eu n-am fost niciodată la judecată.

— Nu-i nimic. Dă-mi mie hârtie la mână.

Zis şi făcut. După un timp de vreme, numai ce se pomeneşte Păcală cu citaţie, însă nu se duce la judecată. Vine a doua citaţie. Acum lăsă toate treburile baltă şi se duse. Când se duse în faţa judecătorului, cam răstit, îl întrebă:

— De ce nu ai venit la primul proces, domnule?

— Să vedeţi de ce nu am venit, domnule judecător; tocmai fierbeam nişte grâu ca să-l semăn, şi nu puteam să las grâul pe foc, căci se strica.

— Da cum vine asta? Tu fierbi grâu şi pe urmă îl semeni?

— Da, îl fierb.

— Şi răsare?

— Da, după cum şi ouăle pe care le-a fiert jupânul au scos pui, şi puii s-au făcut găini şi găinile au făcut iar ouă şi aşa mai departe.

Judecătorul, auzind asta, a achitat procesul.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Textul reprodus este un text integral.
   - Ce apreciere poţi face în legătură cu mărimea acestui text?
2. Titlul sugerează de la început că va fi o povestire hazlie, în care cineva este păcălit. De ce?
3. Câte întâmplări sunt narate?

4. Cum se numește acest tip de povestire?
5. Ce moduri de expunere alternează în această povestire? Care mod de expunere ocupă locul dominant?
6. Snoava este o creație literară *populară*.
   - Ce caracteristici decurg din faptul că aceasta este o creație populară (ca și la basmul popular sau la legenda populară)?
7. Dă câteva exemple care dovedesc oralitatea textului (cuvinte specifice limbii orale populare, vocative, expresii populare).

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

8. Răspunde la întrebări:
   a) Despre cine se povestește?
   b) Ce face omul ca să scape de nevoi?
   c) De ce este nevoit să mănânce pe datorie la han?
   d) Când se înapoiază el să-și plătească datoria?
   e) Cât îi pretinde hangiul să-i plătească?
   f) Cum explică el această datorie a omului nevoiaș?
   g) Ce atitudine are datornicul, la auzul sumei pretinse?
   h) Ce face hangiul?
   i) Cine îl ajută pe omul nevoiaș să scape din încurcătură?
   j) Cum procedează Păcală cel isteț pentru a dovedi că datornicul are dreptate?
9. Citește o idee din planul simplu de mai jos, apoi delimitează pe text fragmentele corespunzătoare.
   a) Un om nevoiaș pleacă în lume să-și încerce norocul și, în drum, mănâncă la un han, pe datorie, cinci ouă și o bucată de pâine.
   b) La înapoiere, după douăzeci de ani, hangiul îi pretinde două mii de lei, prețul puilor și al găinilor care ar fi ieșit în acest timp din ouăle fierte, consumate de drumeț.
   c) Omul refuză să plătească și este chemat la judecată.
   d) Păcală se angajează avocat pentru a-i face dreptate drumețului, dar se prezintă la proces numai la a doua chemare.

e) Întrebat de judecător de ce nu a răspuns la prima citaţie, Păcală motivează că tocmai fierbea grâul pentru a-l semăna.
f) La mirarea judecătorului că grâul fiert mai poate răsări, Păcală cel isteț compară această situaţie cu ouăle fierte ale hangiului, care scot pui.
g) Înţelegând că această comparaţie este un argument concludent, judecătorul îi face dreptate omului nevoiaş.

10. Povesteşte oral conţinutul snoavei.
11. Ce rol are *naraţiunea* în această operă literară? Dar *dialogul*?
12. Identifică în text fragmentele care cuprind: situaţia iniţială, cauza care determină acţiunea, situaţia finală.
13. Numeşte personajele, în ordinea în care apar în naraţiune.
14. Indică trăsăturile morale dominante ale omului nevoiaş; ale hangiului; ale lui Păcală – care se desprind din această povestire.
15. În ce parte a textului apar ironia şi umorul? Relatează acest moment al povestirii.

Sensuri şi semnificaţii

16. Explică semnificaţia următoarelor expresii populare:
a) *a merge încotro îl duc ochii;*
b) *a nu avea nici o para chioară;*
c) *a-şi pune stomacul la cale;*
d) *a-l trage în judecată;*
e) *a-ţi ploua;*
f) *a fi pe pace;*
g) *a se pomeni cu ceva.*
17. Ce atitudine a autorului anonim faţă de omul nevoiaş se desprinde din această snoavă? Dar faţă de hangiu? Dar faţă de Păcală?

IIII SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

18. Transformă fragmentul dialogat în fragment narativ.
Când se duse în faţa judecătorului, acesta, cam răstit, îl întreabă:
— De ce nu ai venit la primul proces, domnule?

— Să vedeți de ce nu am venit, domnule judecător, tocmai fierbeam nişte grâu ca să-l semăn, şi nu puteam să las grâul pe foc, căci se strica.

— Da cum vine asta? Tu fierbi grâul şi pe urmă îl semeni?

— Da, îl fierb.

— Şi răsare?

— Da, după cum şi ouăle pe care le-a fiert jupânul au scos pui şi puii s-au făcut găini şi găinile au făcut ouă...

19. Redactează rezumatul snoavei *Păcală avocat*, folosindu-te de ideile principale date la exercițiul nr. 2.

20. Într-un text de o jumătate de pagină, demonstrează cu argumente oferite de povestire că textul literar *Păcală avocat* este o snoavă.

Despre oaia rătăcită*

Textul *Despre oaia rătăcită* face parte din *Noul Testament, Sfânta Evanghelie după Luca.*

- Este o **parabolă biblică** ce transmite învățăturile Mântuitorului într-un mod simplu, pe înțelesul tuturor, printr-un exemplu din viața de toate zilele.
- Caracteristici:
  - în cadrul *Noului Testament*, este o povestire scurtă, independentă;
  - exprimă un adevăr supranatural pe care cei cu putere obișnuită de înțelegere nu îl pot pricepe;
  - acest adevăr general se dezvăluie prin asemănarea sa cu un fapt real, din viața obișnuită.

Toţi vameşii şi păcătoşii se apropiau de el să-l asculte. Fariseii şi cărturarii murmurau zicând: „Acest om este binevoitor cu păcătoşii şi stă la masă cu ei". Atunci el le zise această parabolă: „Care dintre voi, dacă are o sută de oi şi pierde una din ele, nu le lasă pe celelalte nouăzeci şi nouă în deşert şi se duce după cea rătăcită până ce o găseşte? Şi când a găsit-o, o pune voios pe umerii săi, iar la întoarcere acasă cheamă prietenii şi vecinii şi le zice: «Bucuraţi-vă cu mine, căci am găsit oaia mea pierdută». Vă spun că tot aşa, mai multă bucurie va fi în cer pentru un păcătos care se întoarce, decât pentru nouăzeci şi nouă de drepţi ce nu au nevoie de întoarcere."

Noul Testament, Sfânta Evanghelie după Luca, 15, 1-7

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Alege varianta pe care o consideri corectă:
   a) Textul scurt *Despre oaia pierdută* are ca mod de expunere dominant:

* Textul se găseşte în manualul Editurii Humanitas.

- ☐ descrierea;
- ☐ narațiunea;
- ☐ dialogul;
- ☐ monologul.

b) Narațiunea alternează cu:
- ☐ dialogul;
- ☐ monologul;
- ☐ descrierea.

c) Fiind o parabolă, textul menționat are la bază o comparație între doi termeni care au însușiri comune.

- Primul termen al comparației (termenul comparat) este:
  - ☐ fariseul neîncrezător în faptele Mântuitorului;
  - ☐ Mântuitorul stând la masă cu păcătoșii;
  - ☐ un păcătos reîntors la credință.
- Al doilea termen de comparație (termenul cu care se compară) este:
  - ☐ păstorul care a pierdut o oaie;
  - ☐ turma de o sută de oi;
  - ☐ oaia pierdută reîntoarsă la turmă.

2. Textul parabolei conține dialog. Ce semne se folosesc pentru reproducerea vorbirii directe a personajelor?

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

3. Răspunde la întrebări:

a) Cine ascultă cuvintele Mântuitorului, stând aproape de El?

b) Ce îi reproșau fariseii și cărturarii lui Iisus Hristos?

c) Ce urmărea, de fapt, Mântuitorul, stând alături de păcătoși?

d) Cum procedează El pentru a le face înțeles fariseilor *adevărul sacru* în numele căruia primește în jurul Lui păcătoșii?

e) În care parte a parabolei dezvăluie Iisus ideea necesității de a-i aduce pe cei necredincioși pe drumul drept al credinței pentru a-L bucura pe Dumnezeu?

f) Parabola *Despre oaia pierdută* exprimă ideea încrederii în puterea credinței care poate să-i aducă pe drumul drept pe cei păcătoși (necredincioși).
– Folosind alte cuvinte ale Mântuitorului, exprimă aceeași idee. Citează-le.

4. Îmbinarea în textul parabolei a vorbirii directe cu vorbirea indirectă din final, enunțurile interogative și exclamative, vocativele, verbele la modul imperativ contribuie la convingerea auditoriului asupra adevărului demonstrat de Mântuitor.
   - Extrage din text citatele potrivite și completează tabelul:

Substantive în cazul vocativ:	
Verbe la modul imperativ:	
Enunțuri interogative:	
Enunțuri exclamative:	
Exemplu de vorbire directă:	
Exemplu de vorbire indirectă:	

5. Din dialog și din vorbirea indirectă a lui Iisus se desprinde tonul sentențios al parabolei.
   - De ce, în demonstrarea ideii transmise, Mântuitorul adoptă acest ton? (Gândește-te cine erau *fariseii* cărora li se adresează Iisus).

Sensuri și semnificații

6. Explică semnificația titlului acestei parabole.
7. Ce mesaj ai desprins, pentru tine, din această parabolă biblică?

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

8. Redactează planul simplu de idei al parabolei *Despre oaia pierdută.*
9. Povestește în scris această parabolă.

Povestea ciocârliei* *(fragment)*

„Cică era odată un împărat şi o împărăteasă. Ei se bucurau de toate bunătăţile de pe lume şi pe deasupra aveau şi doi copii, frumoşi fără samăn. Pe fată o chema Lia, iar pe băiat Soare. La Lia te puteai uita, dar la Soare ba, căci faţa lui lucea ca aurul şi părul tot aşa, de-ţi lua ochii. Multă vreme nu s-au bucurat părinţii de aşa mândreţe de copii, căci s-au călătorit spre lumea cealaltă, lăsându-şi odraslele în grija Domnului. Şi au rămas orfanii singuri, singurei, în tot palatul acela.

Pe vremea aceea umbla Sfântul Petre pe pământ, să facă bine oamenilor şi să tămăduiască necazurile celor ce sufăr.

S-a oprit şi el la palatul împărătesc şi a văzut că şi în palat e multă suferinţă, ca la casele săracilor.

— Sfinte-Părinte, ai milă de noi! – ziseră copiii într-un glas...

Inima Sfântului Petre s-a înduioşat de mila orfanilor împărăteşti; şi a grăit atunci bătrânul binefăcător:

— Feţii mei, Dumnezeu a orânduit ca fratele şi sora să nu stea împreună toată viaţa. Pe tine, Soare, te-oi lua la cer, dar tu, Lie, ce te-i face?

— Să mă faci, taică părinte, o păsărică. Să plutesc în apele albastre ale văzduhului, să uit jalea şi dorul părinţilor, când şi când să mă pot înălţa la cer, ca să-mi văd fratele... şi aşa viaţa mea o fi mai frumoasă ca aici...

N-a apucat să mântuie bine vorba, că Lia s-a şi prefăcut într-o păsărică mică, cu penele cenuşii şi cu ciocul ca un ghimpe de salcâm.

— Ciocârlie să-ţi fie numele de acum – zise de acolo Sfântul Petre...

Sfântul Petre luă pe Soare de mână şi se urcă cu el la cer şi acolo îl închise în palatul de sticlă albastră al cerului.

Frumos o fi în cer, dar dorul de părinţii morţi, de sora lăsată pe pământ, îi rupea inima. Şi atunci, seara se uita cu

---

* Textul se găseşte în manualul Editurii Teora.

tristeță prin sticla albăstrie a cerului, în jos, doar o vedea pe sora Lia, Lia-ciocârlia. Şi iată aşa fața lui de aur se arată şi luminează pământul şi lumea se bucură de lumina lui. Şi atunci ciocârlia, cum îi zăreşte fața, se ridică în zbor spre el, în ciripiri şi rugăciuni către Dumnezeu, să-i deschidă porțile cerului şi s-o lase să-şi vadă frățiorul.

Şi... sfârşind cântecul, se lasă în jos ca o săgeată şi se ascunde în ierburile de pe pământ.

După ce-şi vine în fire şi se odihneşte puțin, iar se urcă şi iar cade, dar la soare tot n-ajunge..."

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Găsește argumente din text prin care să justifici că textul *Povestea ciocârliei* are următoarele caracteristici comune cu basmul:
   a) formula prin care se deschide textul sugerează, de la bun început, pătrunderea în lumea basmului;
   b) timpul și locul acțiunii nu sunt bine precizate;
   c) elementele fantastice au pondere în conținutul textului, comparativ cu elementele reale.

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

2. Citește textul, apoi răspunde la întrebări:
   a) De ce împăratul și împărăteasa erau fericiți?
   b) Cum erau cei doi copii, Lia și Soare?
   c) Ce nenorocire s-a abătut asupra celor doi frați?
   d) Cum a hotărât Sfântul Petru să-i ajute pe orfani?
   e) Ce sentimente trăia Soare în *palatul de sticlă albastră al cerului*?
   f) Cum încearcă cei doi frați, metamorfozați în soare strălucitor și în ciocârlie, să-și astâmpere dorul?
   g) Reușește Lia-ciocârlia să ajungă la Soare?
3. Ce fapt real vrea să explice autorul anonim prin această poveste?

4. Ce înseamnă, pentru autorul care a imaginat această legendă, zborul zilnic, avântat, al ciocârliei spre soare și căderea ei în zbor de săgeată spre pământ, în zilele de primăvară și de vară?

5. a) Recitește textul și ideile principale de mai jos:
b) Delimitează fragmentele din text corespunzătoare ideilor principale:
   1) Un împărat și o împărăteasă aveau o fată și un băiat de o frumusețe rară, pe care-i chema Lia și Soare.
   2) Copiii au rămas orfani și îndurerați pentru pierderea părinților.
   3) Coborât pe pământ, Sfântul Petre ia băiatul și îl transformă în soarele de pe cer, iar pe Lia o preface în pasărea numită ciocârlie.
   4) Îndurerat de dorul părinților și al surorii sale, Soarele privește în fiecare zi cu tristețe spre pământ, înainte de a apune, dorind să-și vadă sora.
   5) În fiecare zi, când Soarele își arată fața, ciocârlia se înalță ciripind în zbor spre el, rugându-L pe Dumnezeu s-o lase să-și vadă fratele.
   6) Istovită, ea coboară spre pământ ca o săgeată și, după ce mai prinde puteri, se înalță iar spre Soare cu cântecul ei, fără să ajungă însă la el.

6. Povestește oral legenda *Povestea ciocârliei*, ajutându-te de planul simplu de idei.

7. În textul legendei, autorul anonim alternează narațiunea cu dialogul și, în mai mică măsură, cu descrierea.
   • Stabilește corespondențe între fiecare mod de expunere și rolul pe care îl îndeplinește în cadrul acestei opere literare:

Narațiunea	Evidențiază unele trăsături ale personajelor (ale băiatului, ale ciocârliei).
Dialogul	Prezintă faptele și întâmplările în succesiunea lor.
Descrierea	Exprimă rugămintea și dorințele celor doi frați și hotărârea definitivă a Sfântului Petre.

8. În textul legendei apar forme populare de exprimare a gradului superlativ, deosebit de expresive.
   - Exemplifică aceste construcții cu citate din text.

Sensuri și semnificații

9. Explicați sensurile următoarelor îmbinări de cuvinte:
   - *s-au călătorit spre lumea cealaltă;*
   - *lasându-și odraslele în grija Domnului;*
   - *să plutesc în apele albastre ale cerului;*
   - *dorul... îi rupea inima.*
10. Ce destin le stabilește puterea divină celor doi frați, ca și în legenda *Soarele și Luna*?
11. Explică semnificația titlului legendei.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

12. Transcrie următorul text dialogat, transformându-l în narațiune:

— Sfinte părinte, ai milă de noi! – ziseră copiii într-un glas...
Inima Sfântului Petre s-a înduioşat de mila orfanilor împărăteşti şi a grăit atunci bătrânul binefăcător:
— Feții mei, Dumnezeu a orânduit ca fratele şi sora să nu stea împreună toată viața. Pe tine, Soare, te-oi lua la cer, dar tu, Lie, ce te-i face?
După ce copila se gândi o clipă, sări de colo:
— Să mă faci, taică părinte, o păsărică.

13. Redactează rezumatul legendei *Povestea ciocârliei*, folosind planul simplu de idei dat la exercițiul 5.

Soarele și Luna*

Legendă mitologică populară

LEGENDA MITOLOGICĂ este o poveste populară, în versuri sau în proză, în care sunt explicate, prin povestirea unor întâmplări miraculoase păstrate din credințele străvechi ale popoarelor, existența universului, a fenomenelor, a zeilor, a sfinților sau a unor mari evenimente istorice.

Se zice că Soarele ar fi fost frate cu Luna. Când a venit Soarele la etatea de însurat, s-a dat jos din cer ca să-şi caute şi el o nevastă pe pământ. Cât timp Soarele nu s-a văzut pe cer, pretutindeni a fost întuneric. Pe pământ Soarele nu şi-a găsit soție şi era foarte supărat.

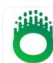
Cu timpul, Soarele a prins dragoste de sora sa, Luna. Mama lor, văzând că între ei s-a încins o dragoste nebună, a luat pe unul într-o mână şi pe celălalt în altă mână şi i-a blestemat spunându-le:

Tu Soare luminate,
Trupuşor fără păcate,
Şi tu Ileană Cosânzeană,
Sufletel fără prihană,
Zi şi noapte să vă zăriți,
Dar să fiți tot despărțiți.

Cu toate că şi Luna şi Soarele se află în permanență pe cer şi se pot vedea unul pe celălalt, cei doi aştri nu se pot întâlni niciodată. Pe când erau frați şi s-au aflat pe punctul de a păcătui căsătorindu-se, mama lor i-a blestemat să nu se mai întâlnească nicicând.

* Textul se găseşte în manualul Editurii Petrion.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citește și completează:
   - Fiind o creație populară, autorul textului este ..., ... și ...
   - Textul este o legendă pentru că ...
   - Este o legendă mitologică pentru că ...
2. Circulând în timp îndelungat numai pe cale orală, textul legendei conține elemente de oralitate.
   - Citează exemple din text pentru: formula de început, care confirmă necunoașterea autorului; diminutive, vocative, asocieri de cuvinte specific populare, cu valoare expresivă.
3. Reține:
   - Textul este scurt, rămânând la conținutul poveștii păstrate din credințele străvechi.
   - Această legendă este mai apropiată de basm, conținând elemente ale fabulosului: puterea fantastică a blestemului, personificarea aștrilor.

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

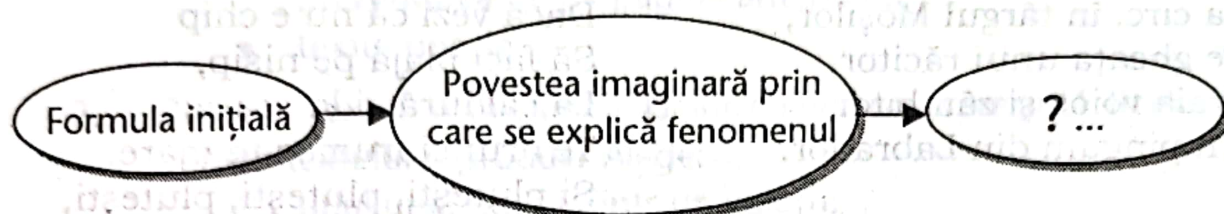
1. Identifică formula inițială a legendei populare. Această formulă dă ideea cunoașterii autorului legendei sau nu? Explică răspunsul dat.
2. Ce fenomen real, din natură, explică autorul anonim, în mod imaginar?
3. În concepția lui, de ce nu se întâlnesc niciodată soarele cu luna?
4. Delimitează fragmentele logice ale narațiunii și formulează ideile principale.

ATENȚIE!

Textul fiind concentrat, primul fragment este constituit din primul enunț și reprezintă și prima idee desprinsă din text. Acest enunț

prezintă situația inițială a povestirii. Cu enunțul următor începe întâmplarea care modifică situația inițială și devine cauză a întâmplărilor următoare. Deci fragmentul care începe cu al doilea enunț conține o nouă idee principală.

5. Povestește oral conținutul legendei.
6. Completează schema structurii acestei legende:

7. Identifică cel puțin patru elemente fantastice întâlnite în această legendă populară.
8. Ce sentimente ale mamei față de cei doi copii se desprind din cuvintele cu care ea li se adresează?

Tu, Soare luminate,
Trupșor **fără păcate,**

Și tu, *Ileană Cosânzeană,*
Sufletel **fără prihană**

9. Ce înseamnă, încă din timpul celor mai vechi credințe și până astăzi, căsătoria dintre un frate și o soră?

Sensuri și semnificații

10. Explicați semnificația gestului mamei, de a-i blestema pe cei doi copii.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

11. Scrie ideile principale desprinse din fragmentele legendei.
12. Redactează povestirea legendei pe o pagină de caiet.

Cărțile cu Apolodor* *(fragmente)*

de Gellu Naum

1
La circ, în târgul Moşilor,
Pe gheața unui răcitor,
Trăia voios şi zâmbitor
Un pinguin din Labrador.

— Cum se numea? – Apolodor.
— Şi ce făcea? – Cânta la cor.
Deci nu era nici scamator,
Nici acrobat, nici dansator;
Făcea şi el ce-i mai uşor:
Cânta la cor. (Era tenor.)

Grăsuț, curat, atrăgător
În fracul lui strălucitor,
Aşa era Apolodor...

2
Dar într-o zi, Apolodor,
Spre dezamăgirea tuturor,
A spus aşa: „Sunt foarte trist!
Îmi place viața de corist,
Dar ce să fac? Mi-e dor, mi-e dor
De frații mei din Labrador...
O, de-aş putea un ceas măcar
Să stau cu ei pe un ghețar..."

Apoi a plâns Apolodor...
....

11
Dacă vezi că nu e chip
Să faci plajă pe nisip,
La căldură şi la soare,
Te arunci frumos în mare.
Şi pluteşti, pluteşti, pluteşti,
Printre alge, printre peşti
Şi înoți, înoți, înoți,
Până simți că nu mai poți.

Astfel, înotând de zor,
A găsit Apolodor
Locul cel mai răcoros
Printre scoicile tăcute,
Printre navele pierdute
Care dorm acolo, jos,
Înecate printre stânci,
Pe sub apele adânci.

Iar pe plajă, sus, Ilie
Discuta cu Amedeu:
— De, aşa a fost să fie!
Eu sunt cangur, tu eşti leu;
Rezistăm foarte puțin
Şi ne-am îneca uşor,
Pe când el, Apolodor,
Nu e numai pinguin,
Ci, în plus, e şi tenor...

* Textul se găseşte în manualul Editurii Humanitas.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Pentru a rezolva corect cerințele următoare, citește cu atenție:
   - informațiile în legătură cu volumul *Cărțile cu Apolodor* din prezentarea de pe pagina anterioară;
   - textul poeziei.

2. Observă textul și răspunde la întrebare: ce reprezintă titlul din fruntea textului reprodus? Alege:
   - ☐ titlul unei poezii dintr-un volum;
   - ☐ titlul uneia dintre cele două părți ale volumului;
   - ☐ titlul întregului volum.

3. Ce precizare, asupra textului reprodus, aduce cuvântul *fragmente* așezat sub titlu? De ce substantivul *fragment* este folosit la numărul plural?

4. Întregul volum este alcătuit din grupaje de versuri numerotate, cuprinzând una sau mai multe strofe, care apar cu fragmente distincte.
   - Ce numere au primele două grupaje de versuri reproduse pe pagina anterioară?
   - Ce îți spun numerele celor două fragmente, în legătură cu poziția acestora în volumul *Cărțile cu Apolodor?*

5. Observă linia punctată de la sfârșitul celui de-al doilea fragment.
   - Ce indică această linie punctată?

6. Din ce părți ale cărții (partea I sau partea a II-a) au fost desprinse fragmentele 1, 2 și 11? Justifică răspunsul dat.

7. Primul fragment are un rol important în înțelegerea celorlalte fragmente reproduse, mai ales că, între primele două și fragmentul 11, lipsește o mare parte din text.
   - De ce este important acest fragment? Ce aflăm din el?

8. O caracteristică a fragmentelor reproduse din volumul *Cărțile cu Apolodor* este folosirea unui vocabular simplu specific jocului, personajelor, mediului în care acestea se află și, în general, copilăriei, căreia îi este dedicată această carte.
   - Observă lista cuvintelor selectate din text.

- Completează tabelul, grupând cuvintele date după câmpul semantic din care fac parte:

  acrobat, alege, atrăgător, cangur, circ, corist, curat, dansator, grăsuț, leu (animal), mare (substantiv), navă, nisip, pește, pinguin, plasă, scamator, scoică, tenor, trist, voios, zâmbitor.

Lumea circului	*Stări sufletești*	*Însușiri fizice*	*Animale*	*Lumea mării*

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

9. Răspunde la întrebări:
   a) Cine este Apolodor?
   b) Unde se află, în primul fragment, Apolodor?
   c) Care este "ocupația" lui?
   d) Care este înfățișarea lui, în acest mediu?
   e) De ce se întristează micul pinguin?
   f) Ce își dorește el să facă?
   g) Unde se află Apolodor în fragmentul 11?
   h) De cine este însoțit pinguinul?
   i) Ce face el?
   j) De ce înoată Apolodor în adâncul apelor?
   k) De ce prietenii lui, Ilie și Amedeu, nu se pot răcori în apa adâncă în ziua de vară călduroasă?
   l) Ce admiră leul și cangurul la prietenul lor, Apolodor?

10. Fiecare fragment reprodus din opera literară **Cărțile cu Apolodor** conține mai multe enunțuri, grupate în jurul unei idei. Ideea este un enunț care cuprinde esențialul dintr-un fragment (*cine?/ despre cine se povestește?* și *ce faci?*).

- Formulează ideile principale desprinse din cele trei fragmente. Dă-le o formă cât mai concisă și clară, apoi scrie-le în caiet.
- Compară cu ideile formulate de alți colegi și observă:
  – Ce diferențe există între enunțurile prezentate?
  – Exprimă toate enunțurile același conținut?

11. Recitește primele două fragmente ale textului.
    - Identifică gruparea de cuvinte prin care se realizează trecerea de la o etapă la alta a povestirii și legătura cu pasajul următor.

12. Ce elemente comune se găsesc în cele două secvențe, care contribuie și ele la realizarea legăturii dintre întâmplările prezentate?

13. Între fragmentul 2 și fragmentul 11 nu există o formulă de legătură, deoarece, în volum, fragmentul 11 nu se află în imediata continuare a fragmentelor 1 și 2. Totuși, în cele trei fragmente există elemente comune, care asigură continuitatea între fragmentele 1, 2 și 11.
    - Descoperă și enumeră trei elemente comune fragmentelor 1 și 11.

14. În cele trei fragmente se povestesc întâmplări care se petrec în spații diferite.
    - Care este locul întâmplărilor în primul și în al doilea fragment?
    - Unde se petrece întâmplarea povestită în fragmentul 11?
    - Argumentează fiecare răspuns folosind citate din text.

15. Lumea animalelor, creată de poet, este înzestrată cu trăsături specifice universului uman. Astfel prind viață personajele care participă la întâmplările povestite.
    - Enumeră câteva trăsături ale personajelor-animale, specifice universului uman.
    - Argumentează fiecare trăsătură cu exemple și citate din text.

16. Care este personajul principal (care apare în toate fragmentele)?
    - Ce personaje mai apar?
    - Ce relație există între cele trei personaje?

17. Cum este prezentat de autor, Apolodor?
- Ce însușiri ale pinguinului apar, din felul cum se poartă și cum vorbește în fragmentul 2?
- Ce alte trăsături ale acestui personaj se desprind din ceea ce face la mare?
- Dar din cuvintele prietenilor lui?
- Justifică fiecare trăsătură a personajului prin citate din text.

18. Transcrie o strofă din fragmentul dat.
- Încercuiește, din cuvintele de la sfârșitul versurilor, ultimele litere care transcriu ultimele sunete, începând cu ultima vocală accentuată din cuvânt.
- Observă repetarea acelorași sunete în finalul mai multor versuri.

19. Transcrie primele două versuri de la începutul textului, despărțind cuvintele în silabe.
- Identifică numărul silabelor din fiecare vers.
- Rostește silabele versurilor, marcând silabele accentuate.

20. Recită poezia cu expresivitate și observă:
Potrivirea ultimelor sunete de la sfârșitul versurilor, numărul de silabe ale versurilor și modul în care se repetă silabele accentuate și neaccentuate conferă poeziei muzicalitate și o tonalitate veselă, jucăușă, în deplină concordanță cu elementele de conținut și cu forma de exprimare a conținutului.

Sensuri și semnificații

21. Ce viață crezi că duce pinguinul Apolodor, ca și celelalte animale de la circ? (Gândește-te și la viața reală a animalelor de la circ.)

22. Care este cauza tristeții sale? Mai poți bănui și alte cauze?

23. Ce mesaj educativ al scriitorului se desprinde din cele trei fragmente citite?

O, rămâi...*

de Mihai Eminescu

„O, rămâi, rămâi la mine,
Te iubesc atât de mult!
Ale tale doruri toate
Numai eu știu să le-ascult;

În al umbrei întuneric
Te asamăn unui prinț,
Ce se uit-adânc în ape
Cu ochi negri și cuminți;

Și prin vuietul de valuri,
Prin mișcarea naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cârdului de cerbi;

Eu te văd răpit de farmec
Cum îngâni cu glas domol,
În a apei strălucire
Întinzând piciorul gol.

Și privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri."

Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupră-mi clătinând;
Șuieram l-a ei chemare
Ș-am ieșit în câmp râzând.

Astăzi chiar de m-aș întoarce
A-nțelege n-o mai pot...
Unde ești, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. În poezia *O, rămâi...* ni se dezvăluie relația copilului, a tânărului, apoi a poetului matur cu pădurea.
   a) Citește versurile din care se desprinde comuniunea sufletească dintre pădure și copilul care îi descoperă, ca într-un basm feeric, toate tainele.
   b) Citește versurile în care este sugerată părăsirea pădurii de către tânărul ce nu mai crede în povești.

* Textul se găsește în manualul Editurii All.

c) Citește strofa în care sunt exprimate cu nostalgie și regret gândurile poetului matur care nu se mai poate întoarce la pădurea copilăriei.

2. Poezia este concepută ca un dialog între pădure și poet.
   a) Cine vorbește în primele cinci strofe?
   b) Prin ce semn este marcat dialogul?

3. Verbele și pronumele din primele patru strofe sunt folosite la persoana I și a II-a.
   • Completează tabelul cu exemple din text:

Persoana I		*Persoana a II-a*	
Verbe	*Pronume*	*Verbe*	*Pronume*

4. Scrie formele literare actuale ale cuvintelor: *asamăn, naltă.*

5. Pentru ca versurile poeziei să poată fi citite cu ritmul lor melodios, poetul folosește multe cuvinte unite prin cratimă.
   • Explică rolul cratimei în construcțiile: *le-ascult, se uit-adânc, s-auzi, asupră-mi, l-a (ei chemare), ș-am ieșit, m-aș întoarce, a-nțelege, n-o mai pot.*

Exemplu:

a) *le-ascult* → cratima marchează pronunțarea în aceeași silabă a cuvântului "le" și a primelor două sunete din cuvântul următor: *le-as-cult;*

b) *s-auzi* → cratima marchează pronunțarea în aceeași silabă a cuvântului "s(e)" și a primei vocale din cuvântul următor și înlocuiește vocala *e* care lipsește din cuvântul *se: s-a-uzi.*

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

6. Poezia este structurată în două părți. Delimitează, pe textul dat, cele două părți și citește-le cu atenție.

7. În prima parte a poeziei, pădurea copilăriei, personificată asemenea unei ființe omenești, i se adresează direct poetului, chemându-l stăruitor să rămână cu ea.
   - Ce sentimente își dezvăluie pădurea, în prima strofă?
8. Pădurea umbroasă a copilăriei este tainică, asemenea unei lumi din basme, în care copilul este asemenea unui prinț.
   - Cum este înfățișat în poezie chipul copilului, dornic de cunoaștere?
9. Pădurea îl ajută pe copil să-și lărgească universul cunoașterii, prin descifrarea glasului și a mișcărilor naturii.
   - Ce descoperă copilul ascultând „vuietul de valuri" și observând mișcarea ierbii?
10. Atingerea izvorului strălucitor îi produce copilului clipe de fericire.
   - Identifică versurile în care este sugerată această stare sufletească a copilului.
11. În decorul de basm al pădurii, sub vraja lunii răsfrânte în lacuri, copilul uită de trecerea timpului, trăind clipe de imensă fericire.
   - Identifică versurile prin care este sugerată pierderea noțiunii timpului sub vraja lunii.
12. Partea a doua a poeziei pune în evidență atitudinea poetului față de chemarea pădurii, după trecerea copilăriei.
   a) Ce atitudine manifestă tânărul, care nu mai crede în basme, față de chemarea pădurii și prin ce gesturi și mimică își exprimă această atitudine?
   b) Ce înțelege și ce simte poetul matur la chemarea pădurii din copilărie?

Sensuri și semnificații

13. Explică semnificația următoarelor cuvinte și asocieri de cuvinte din text:
   - *O,*
   - *rămâi, rămâi* (repetiția);
   - *atât de mult;*
   - *numai eu.*
14. Transcrie structuri de cuvinte din text prin care să evidențiezi epitetele și comparațiile folosite în poezie.

15. Ce trăire sufletească a poetului se desprinde din întrebarea:
„*Unde eşti, copilărie,*
Cu pădurea ta cu tot?"

16. Explică semnificația titlului *O, rămâi...* .

17. Într-un text de patru-cinci enunțuri, prezintă elementele de versificație care contribuie la realizarea muzicalității versurilor și a atmosferei ce se desprinde din întreaga poezie (gruparea în strofe, măsura, rima).

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

18. Într-o compunere de o pagină, arată cum este imaginat poetul, la vârsta copilăriei, în cadrul de basm al pădurii.

La mijloc de codru...*

de Mihai Eminescu

La mijloc de codru des
Toate păsările ies
Din huceag de aluniş,
La voiosul luminiş,
Luminiş de lângă baltă,
Care-n trestia înaltă
Legănându-se din unde,
În adâncu-i se pătrunde
Şi de lună şi de soare
Şi de păsări călătoare,
Şi de lună şi de stele
Şi de zbor de rândunele
Şi de chipul dragei mele.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Ca și în alte poezii eminesciene (*Lacul, Dorința, Sara pe deal* ș.a.), în poezia *La mijloc de codru* tema naturii se îmbină cu tema iubirii, natura fiind ocrotitoare a întâlnirii dintre îndrăgostiți.
   - Ce elemente din poezie aparțin temei naturii? Dar temei iubirii?

2. Această poezie, fiind de inspirație folclorică, păstrează caracteristici ale versurilor populare, în ceea ce privește măsura și tipurile de rimă folosite de poet.
   Identifică:
   - măsura versurilor (în primele patru versuri și în următoarele);
   - tipul de rimă din primele șase versuri;
   - tipul de rimă din următoarele șapte versuri.

* Textul se găseşte în manualul Editurii Teora.

3. Poezia nu este o *descriere* a unui peisaj din natură, ci o enumerare de elemente terestre și cosmice alcătuind un spațiu luminos, în care poetul își situează și ființa iubită: luminișul (voios), balta cu trestii, în ale cărei unde se reflectă soarele, luna, păsările și chipul iubitei.

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

4. În primele cinci versuri poetul înfățișează o poiană luminoasă așezată în apropierea lacului, situată în mijlocul codrului.
   a) Cine își face apariția în această poiană?
   b) De unde pornesc vietățile spre acest „luminiș"?

5. Lacul unduitor este imaginat de poet ca o oglindă, în care se reflectă elemente ale întregului univers.
   - Enumeră elementele specifice universului cosmic; universului terestru; universului uman.

6. Acest peisaj luminos, plin de viață, este în concordanță cu starea sufletească a poetului: de liniște în contemplarea naturii și de bucurie, voioșie la privirea chipului iubitei.
   - Citează din text structuri de cuvinte care sugerează această stare de bucurie a vieții, de luminozitate.

7. Unde îi apare poetului chipul iubitei? Alege răspunsul pe care îl consideri potrivit: *în luminiș; în mijlocul codrului; pe malul lacului; între trestii; în oglinda lacului limpede.*

8. Citează din text secvențe prin care să exemplifici: *epitetul* și *enumerarea.*

9. Într-o formă uimitor de simplă, poetul înfățișează ritmul și armonia naturii eterne, care generează viața, bucuria de a trăi. În concepția sa, împlinirea iubirii veșnice, pure nu este posibilă decât în acest cadru natural în care se întâlnesc elementele naturii terestre și cele ale universului cosmic, într-o armonie universală.
   - Având în vedere concepția poetului despre natură și iubire, explică în două-trei enunțuri: de ce, în această poezie, chipul iubitei este așezat în enumerație, alături de luna, de soarele și de stelele care pătrund în adâncul lacului din mijlocul codrului?

10. Observă textul poeziei, apoi răspunde la următoarele întrebări:
   a) Din câte versuri este alcătuită poezia?
   b) Cum sunt grupate versurile? Poți să explici de ce?

11. Poetul îmbină, în această poezie, rima specifică poeziei populare, unde cuvintele care rimează aparțin aceleiași părți de vorbire, cu rima cultă, surprinzătoare, realizată prin cuvinte ce aparțin unor părți de vorbire diferite.
   - Exemplifică, în coloane diferite, rima populară și rima cultă.

     Exemplu: rimă populară: stele – rândunele;
     rimă cultă: unde – pătrunde.

Sensuri și semnificații

12. Ce rol au, în poezie, figurile de stil evidențiate la exercițiul nr. 7?

13. Explică semnificația titlului poeziei.

14. Epitetul *voiosul luminiș* are și valoare de personificare. Ce sugerează acest epitet?

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

15. Redactează un text scurt în care să prezinți, folosind și citate din text, elementele naturii terestre și cosmice care se întâlnesc în locul tainic din mijlocul codrului.

16. Redactează un text de o jumătate de pagină în care să faci aprecieri în legătură cu elementele de versificație ale poeziei.

Fiind băiet păduri cutreieram*

de Mihai Eminescu

Fiind băiet păduri cutreieram
Şi mă culcam ades lângă izvor,
Iar braţul drept sub cap eu mi-l puneam
S-aud cum apa sună-ncetişor;
Un freamăt lin trecea din ram în ram
Şi un miros venea adormitor.
Astfel ades eu nopţi întregi am mas,
Blând îngânat de-al valurilor glas.

Răsare luna,-mi bate drept în faţă:
Un rai din basme văd printre pleoape,
Pe câmpi un văl de argintie ceaţă,
Sclipiri pe cer, văpaie preste ape,
Un bucium cântă tainic cu dulceaţă,
Sunând din ce în ce tot mai aproape...
Pe frunze-uscate sau prin naltul ierbii
Părea c-aud venind în cete cerbii.

Alături teiul vechi mi se deschise:
Din el ieşi o tânără crăiasă,
Pluteau în lacrimi ochii-i plini de vise,
Cu fruntea ei într-o maramă deasă,
Cu ochii mari, cu gura-abia închisă;
Ca-n somn încet-încet pe frunze pasă,
Călcând pe vârful micului picior,
Veni alături, mă privi cu dor.

Şi ah, era atâta de frumoasă,
Cum numa-n vis o dată-n viaţa ta
Un înger blând cu faţa radioasă,
Venind din cer se poate arăta;

* Textul se găseşte în manualul Editurii Petrion.

Iar păru-i blond şi moale ca mătasa
Grumazul alb şi umerii-i vădea.
Prin hainele de tort subţire, fin,
Se vede trupul ei cel alb deplin.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citește și reține:
   a) În poezia *Fiind băiet păduri cutreieram* se regăsesc două teme specifice operei poetice eminesciene: *copilăria*, înclinată spre visare, și *natura* fantastică, provocând starea de visare.
   b) Între cel ce evocă trăirile în mijlocul naturii și trăirile evocate există o distanță în timp.
   c) În poezie apar cuvinte-simbol, specifice creației eminesciene: *pădurea* (codrul), *izvorul, luna, buciumul, teiul.*

2. În evocarea trăirilor din vremea copilăriei, impresia de trecut este sugerată și prin prezența unor arhaisme și regionalisme.
   - Exemplifică acești termeni lexicali și indică forma literară actuală a fiecăruia.

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

- *Prima parte a poeziei*

3. În prima strofă, poetul evocă întâlnirea sa cu pădurea, în copilărie. În marea sa dragoste și admirație față de natură, el imaginează un tablou mirific al pădurii, în care se lasă cuprins de vrajă, retrăind cu nostalgie liniștea și pacea copilului de altădată, culcat lângă izvor, vrăjit de *susurul* apei, de *freamătul* frunzelor și de *miresmele* pădurii.
   a) Identifică, în prima strofă, *imaginile* care contribuie la creionarea acestui tablou al pădurii:
      – imaginile care se adresează auzului (auditive);
      – imaginea care se adresează mirosului (olfactivă).
   b) Scrie structurile din poezie ce cuprind aceste imagini.

c) Identifică figurile din poezie care contribuie la realizarea fiecărei imagini (epitete, personificări, repetiția).

4. Tabloul în care copilul se culca „ades" lângă izvor este viu în memoria poetului, acesta amintindu-și fiecare gest.
   - Citează versurile care ilustrează ideea de mai sus.

5. Evocarea scenei din copilărie se face cu un sentiment de nostalgie (părere de rău) pentru copilăria pierdută și pentru trecerea ireversibilă a timpului. Această stare este sugerată prin folosirea verbelor la modul indicativ timpul imperfect.
   - Transcrie verbele la modul indicativ timpul imperfect din prima parte a poeziei.

6. Ce elemente ale naturii, cu valoare de simbol în opera poetului Mihai Eminescu, contribuie la crearea atmosferei propice visării și contemplării naturii?

- *Partea a doua a poeziei*

7. Răsăritul lunii transformă tabloul naturii într-un ținut fantastic, dând copilului impresia că trăiește într-o lume de basm.
   - Citează din text versurile prin care poetul creează lumea feerică, misterioasă a nopții.

8. Cântecul „tainic" de bucium, dând senzația de pace și liniște, ca și foșnetul turmelor de cerbi ce trec răscolind iarba și frunzele uscate, se armonizează cu atmosfera plină de vrajă și de mister a nopții.
   a) Citează, din partea a doua a poeziei, versurile ce cuprind imaginile vizuale și auditive sugerând atmosfera ireală a nopții.
   b) Exemplifică, folosind structuri din text, figurile de stil studiate la clasă, care contribuie la realizarea imaginilor vizuale și auditive.

9. Ce fenomen din natură înfățișează poetul, cu ajutorul imaginilor vizuale: *sclipiri pe cer, văpaie peste ape*? Descrie acest fenomen obișnuit, din lumea reală.

10. Scena de basm, plină de mister, impresionează, deoarece imaginile din trecutul îndepărtat sunt aduse în prezent.

- Identifică verbele la modul indicativ, timpul prezent, folosite pentru transpunerea scenei din pădure în prezent.

- *Partea a treia a poeziei*

11. În ultimele două strofe, poetul pătrunde cu imaginația în lumea visului, în care este posibil orice. El învie întâmplări și personaje fabuloase, specifice basmului, desăvârșind tabloul mirific, plin de vrajă, al pădurii.
    - Ce întâmplare are loc în pădurea cuprinsă de vraja nopții?

12. Portretul crăiesei este realizat de poet potrivit idealului de frumusețe feminină la care el aspiră, în poeziile de dragoste. El exprimă puritate, gingășie și frumusețe, atingând perfecțiunea.
    - Transcrie structuri din text care înfățișează chipul crăiesei din vis, cu ajutorul imaginilor vizuale.
    - Exemplifică epitetele simple și duble, precum și comparația.

13. Elementele de versificație contribuie la realizarea imaginii de basm a copilăriei și la sugerarea stării de melancolie ce se simte în întreaga poezie.
    a) Indică tipurile de rimă care se îmbină în poezie și citează exemple din text.
    b) Identifică măsura versurilor, exemplificând cu două versuri din text, cu măsuri diferite.
    c) Modul în care se repetă silabele accentuate și neaccentuate conferă versurilor o muzicalitate aparte, sugerând melancolia.

    – Transcrie primele patru versuri din ultima strofă a poeziei despărțind cuvintele în silabe și marchează silabele accentuate. Recită apoi aceste versuri, respectând accentuarea silabelor. Ce stare îți trezește această „legănare" a silabelor, rostite cu glasul scăzut.

Sensuri și semnificații

14. Explică semnificațiile următoarelor îmbinări de cuvinte: *un rai de basme; sclipiri pe cer; văpaie peste ape; fața radioasă.*

15. Explică semnificația titlului poeziei.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

16. Într-un text de o jumătate de pagină, prezintă aspectul plin de vrajă al pădurii la răsăritul lunii. Folosește, în prezentare, citate din text.
    ATENȚIE! La reproducerea cuvintelor din text, folosește semnele citării (ghilimelele).

17. Într-o compunere de o jumătate de pagină, realizează portretul „crăiesei” din tei.

18. Într-un text de o pagină, prezintă câteva aprecieri personale, referitoare la originalitatea și valoarea acestei poezii. Argumentează-le cu exemple și citate din textul poeziei.

Sfârșit de toamnă*

de Vasile Alecsandri

Oaspeții caselor noastre, cocostârci şi rândunele
Părăsit-au a lor cuiburi şi-au fugit de zile rele;
Cârdurile de cocoare înşirându-se-n lung sbor
Pribegit-au urmărite de al nostru jalnic dor.

Vesela verde câmpie acu-i tristă, veştejită;
Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită;
Frunzele-i cad, sbor în aer, şi de crengi se deslipesc
Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc.

Din tus-patru părți a lumii se ridică nalt pe ceruri,
Ca balauri din poveste, nouri negri plini de geruri;
Soarele iubit s-ascunde, iar pe sub grozavii nori
Trece-un cârd de corbi iernatici, prin văzduh croncănitori.

Ziua scade: iarna vine, vine pe crivăț călare.
Vântul şueră prin hornuri răspândind înfiorare.
Boii rag, caii rânchează, câinii latră la un loc,
Omul, trist, cade pe gânduri şi s-apropie de foc.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Completează enunțurile cu variantele potrivite, apoi scrie-le în caiet:
   a) În poezie se face simțită prezența poetului în ipostaza de povestitor/observator atent al naturii.
   b) Poetul își exprimă propriile impresii și sentimente în mod direct/apelând la mijloace de expresivitate artistică.

* Textul se găseşte în manualele Editurilor Humanitas şi Petrion.

c) Pentru a surprinde fenomenele specifice sfârșitului de toamnă, poetul cuprinde cu privirea spații vaste *ce includ* elemente terestre și cosmice ale naturii/elemente ale naturii din jurul casei.

d) Modul de expunere dominant în poezie este narațiunea/descrierea.

2. În poezie apar forme ale unor cuvinte specifice epocii în care a trăit autorul.

- Scrie formele literare actuale ale cuvintelor: *acu, cocoare, veștejită, nour,* (frunzele) *zbor,* (din tuspatru părți) *a lumei, a lor* (cuiburi).

3. Pentru a realiza ritmul armonios al versurilor poetul se abate de la ordinea firească a cuvintelor, preferând inversiunile.

Exemple: *Părăsit-au a lor cuiburi; înșirându-se-n lung zbor; jalnic dor; de crengi se dezlipesc; grozavii nori; vesela, verde câmpie.*

- Scrie structurile reproduse mai sus în ordinea firească a cuvintelor.

4. Unele cuvinte sunt folosite cu sensuri diferite de cele obișnuite:

Exemple: *zile **rele**; lunca pare **ruginită**; nouri negri plini de **geruri**; **grozavii** nori.*

a) Explică semnificația cuvintelor subliniate, în structurile reproduse din poezie.

b) Compune enunțuri în care cuvintele subliniate să aibă sensul propriu (obișnuit).

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

5. Poetul înfățișează aspectul toamnei târzii prin surprinderea fenomenelor acestui anotimp, care afectează întreaga natură.

- Enumeră fenomenele naturii înfățișate de poet în fiecare strofă a poeziei.

6. În prima strofă este înfățișat exodul impresionant al păsărilor călătoare care „fug" de zilele „rele" ale toamnei.

a) În ce timp are loc acest fenomen?

b) Selectează verbele din prima strofă care fixează timpul acțiunii. Identifică modul și timpul acestora.

7. Imaginea plecării călătoarelor, care „au fugit" de zilele „*rele*" ale toamnei, are un ecou profund în sufletul poetului.
   a) Identifică figurile de stil care compun această imagine sugerând în același timp regretul poetului pentru plecarea „oaspetelor" în pribegie.
   b) Citează din text structurile de cuvinte în care apar: epitete, personificări, inversiuni.
   c) Exemplifică imaginile de mișcare din prima strofă a poeziei.
   d) Ce stare sufletească a poetului este sugerată de formele inverse ale verbelor: *părăsit-au, pribegit-au* și de inversiunea *jalnic dor*?

8. În strofa a doua, spațiul de observare a naturii se lărgește cuprinzând câmpia și lunca. La cumpăna dintre toamnă și iarnă, acestea, în comparație cu înfățișarea „veselă" și „verde" din timpul verii, poartă acum semnele tot mai vizibile ale degradării sub frigul și brumele iernii.
   a) Evidențiază, prin citate din text, figurile de stil care concură la alcătuirea imaginilor vizuale (epitetul simplu și dublu, personificarea, comparația).
   b) Ce stare sufletească a poetului sugerează comparația din ultimele două versuri ale strofei?

9. În strofa a treia, poetul creează imaginea apropierii iernii *în tus-patru părți a lumii.* Norii negri *plini de geruri* întunecă lumea, soarele, înspăimântat parcă și el, se ascunde, iar prin văzduh, corbii negri *iernatici* trec croncănind, prevestind parcă sfârșitul.
   - Identifică epitetele, comparațiile și personificările cu ajutorul cărora poetul pune în lumină atmosfera întunecată de spaimă și de neliniște ce cuprinde o dată cu întreaga lume, și sufletul.

10. În ultima strofă a poeziei este înfățișată iarna, care sosește o dată cu scăderea zilei și creșterea nopții, aidoma unui personaj fantastic din basme, călare pe crivăț. Vântul rece produce panică în rândul tuturor viețuitoarelor. În fața dezlănțuirii forțelor naturii,

omul, neputincios și copleșit de tristețe, *cade pe gânduri și s-apropie de foc*.

- Exemplifică, prin structuri extrase din text, figurile de stil care contribuie la crearea atmosferei de tristețe, de spaimă și panică ce cuprinde universul terestru și cosmic (repetiția, personificările, enumerarea).

11. În strofa finală, spaima și agitația generală în fața iernii sunt sugerate prin imaginile auditive, care predomină în această parte a poeziei.
    - Exemplifică, folosind citate din această strofă.

12. Frecvența, în întreaga poezie, a substantivelor care denumesc diferite viețuitoare și elemente ale naturii sugerează amploarea schimbărilor ce se petrec la interfața anotimpurilor friguroase, afectând întregul univers al naturii.
    - Enumeră viețuitoarele, apoi elementele naturii afectate de sfârșitul de toamnă imaginat de poet.

13. Spaima de *zilele rele* și de forțele dezlănțuite ale naturii provoacă în universul viețuitoarelor comportamente și manifestări ce au rezonanță în sufletul poetului.
    Adaugă substantivelor din prima coloană, care denumesc ființe, verbele din textul poeziei care exprimă aceste manifestări (însoțite sau neînsoțite de determinanții lor).
    - *cocostârci și rândunele... **părăsit-au** a lor cuiburi **și-au fugit**;*
    - *cârdurile de cocoare...*______________________;
    - boii... __________; caii... __________; câinii... ________;
    - omul...__________ .

14. În imaginația poetului, toamna târzie provoacă și în rândul elementelor naturii schimbări mari, adăugându-le noi caracteristici și chiar comportamente, pentru exprimarea cărora poetul apelează la: epitete, personificări și comparații.
    - Selectează din text exemple care confirmă afirmația de mai sus.

    Exemple: – câmpia... *(acu-i) tristă, veștejită;*
    – soarele... | ← *s-ascunde.*

15. Măsura și rima poeziei, ca și modul de accentuare a silabelor din cuvinte, susțin atmosfera generală a poeziei.
    - Observă structura poeziei.

omul, neputincios și copleșit de tristețe, *cade pe gânduri și s-apropie de foc.*

- Exemplifică, prin structuri extrase din text, figurile de stil care contribuie la crearea atmosferei de tristețe, de spaimă și panică ce cuprinde universul terestru și cosmic (repetiția, personificările, enumerarea).

11. În strofa finală, spaima și agitația generală în fața iernii sunt sugerate prin imaginile auditive, care predomină în această parte a poeziei.
    - Exemplifică, folosind citate din această strofă.

12. Frecvența, în întreaga poezie, a substantivelor care denumesc diferite viețuitoare și elemente ale naturii sugerează amploarea schimbărilor ce se petrec la interfața anotimpurilor friguroase, afectând întregul univers al naturii.
    - Enumeră viețuitoarele, apoi elementele naturii afectate de sfârșitul de toamnă imaginat de poet.

13. Spaima de *zilele rele* și de forțele dezlănțuite ale naturii provoacă în universul viețuitoarelor comportamente și manifestări ce au rezonanță în sufletul poetului.
    Adaugă substantivelor din prima coloană, care denumesc ființe, verbele din textul poeziei care exprimă aceste manifestări (însoțite sau neînsoțite de determinanții lor).
    - *cocostârci și rândunele... **părăsit-au** a lor cuiburi **și-au fugit**;*
    - *cârdurile de cocoare...*_______________________;
    - boii... __________; caii... __________; câinii... __________;
    - omul...____________ .

14. În imaginația poetului, toamna târzie provoacă și în rândul elementelor naturii schimbări mari, adăugându-le noi caracteristici și chiar comportamente, pentru exprimarea cărora poetul apelează la: epitete, personificări și comparații.
    - Selectează din text exemple care confirmă afirmația de mai sus.

Exemple: – câmpia... *(acu-i) tristă, veștejită;*
– soarele... I ← *s-ascunde.*

15. Măsura și rima poeziei, ca și modul de accentuare a silabelor din cuvinte, susțin atmosfera generală a poeziei.
    - Observă structura poeziei.

a) Cum sunt grupate versurile?
b) Versurile sunt lungi. Indică măsura acestora.
c) Ce fel de rimă au versurile poeziei?

Sensuri și semnificații

16. Ce semnificație au, în textul poeziei, asocierile de cuvinte: *zile rele; jalnic dor; Frunzele-i cad.../Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc; nouri... plini de geruri.*

17. Comentează oral: ce semnificație are, în poezie, abundența verbelor în strofa a patra a poeziei? Dar abundența substantivelor ce denumesc ființe?

18. Explică, în două-trei enunțuri, semnificația titlului poeziei.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

19. Într-un text alcătuit din 4-5 enunțuri, comentează elementele de versificație ale poeziei care contribuie, alături de mijloacele de expresivitate artistică, la atmosfera apăsătoare, de tristețe gravă a cărei cauză este degradarea naturii sub intemperiile sfârșitului de toamnă.

20. Ca în toate poeziile închinate naturii, în poezia *Sfârșit de toamnă*, poetul Vasile Alecsandri dezvăluie dubla sa trăire emoțională, marea uimire și admirație față de forțele colosale ale naturii și tristețea covârșitoare cauzată de neputința și suferințele omului și ale celorlalte făpturi în fața dezlănțuirii acestor forțe.
    - Redactează un text de o pagină prin care să demonstrezi opinia de mai sus, folosind argumente (exemple, citate), oferite de text.

21. Redactează o compunere de cel puțin o pagină de caiet, în care să faci aprecieri în legătură cu tabloul vast al naturii realizat de poetul Vasile Alecsandri în poezia *Sfârșit de toamnă*.
    Poți folosi planul următor:

Sfârșit de toamnă
(Aprecieri asupra tabloului realizat de poetul Vasile Alecsandri)

1. Introducere: În poezia *Sfârșit de toamnă*, poetul Vasile Alecsandri realizează un tablou vast al naturii, la cumpăna dintre toamnă și iarnă, în care înfățișează atât elemente ale cadrului terestru, cât și ale celui cosmic (exemple).

2. Cuprins: Tabloul toamnei târzii este realizat prin alăturarea treptată a imaginilor ce îl compun:

a) imaginea obsedantă a păsărilor călătoare care și-au părăsit cuiburile și zboară spre ținuturile calde, urmărite de regretul poetului. (Evidențierea figurilor de stil – epitetul, inversiunea – și a verbelor la forma inversă a perfectului compus, care contribuie la realizarea imaginii vizuale și la exprimarea trăirii sufletești a poetului; citate din text);

b) imaginea degradării câmpiei și a luncii în zilele friguroase ale toamnei, în contrast cu imaginea acestora, din timpul verii. (Evidențierea figurilor de stil prin intermediul cărora poetul creează imagini vizuale surprinzătoare: epitetul simplu și dublu, personificarea, comparația; citate din text);

c) imaginea cerului acoperit de nori „grozavi", pe sub care trec corbii prevestitori de nenorociri. (Evidențierea figurilor de stil cu ajutorul cărora poetul realizează imagini vizuale și auditive, citate din poezie.);

d) imaginea iernii personificate, care aduce cu ea crivățul năprasnic, provocând suferințe viețuitoarelor și tristețe omului. (Evidențierea figurilor de stil; imaginile auditive; citate din poezie.)

3. Încheiere: Tabloul vast, impunător al naturii realizat în poezia *Sfârșit de toamnă* reflectă în chip strălucit sentimentele de uimire și de admirație ale poetului față de forțele naturii capabile să provoace schimbări de neînchipuit, dar și de compasiune și de tristețe față de făpturile pământului, neputincioase în fața fenomenelor naturii care le afectează viața.

Toamna*

de Octavian Goga

Văl de brumă arginție
Mi-a împodobit grădina,
Firelor de lămâiță
Li se uscă rădăcina.

Peste creştet de dumbravă
Norii suri îşi poartă plumbul,
Cu podoaba zdrențuită
Tremură pe câmp porumbul.

Şi cum de la miazănoapte
Vine vântul fără milă,
De pe vârful şurii noastre
Smulge-n zbor câte-o şindrilă.

De vifornița păgână
Se-ndoiesc nucii, bătrânii,
Plânge-un pui de ciocârlie
Sus pe cumpăna fântânii.

Îl ascult şi simt subt gene
Cum o lacrimă-mi învie:
Ni s-aseamănă povestea,
Pui golaş de ciocârlie.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI LITERAR

1. Citește și reține:
   - Poezia *Toamna* a fost publicată în revista *Luceafărul* (1902), apoi inclusă în volumul *Poezii* (1905).

* Textul se găseşte în manualele Editurilor All şi Teora.

- Poet transilvan, Octavian Goga a creat o poezie aparte a frumuseților naturii, caracterizată prin profunzimea sentimentelor transmise și prin tonul de tristețe adâncă.
- Poezia *Toamna* este o *operă literară*, deoarece tabloul dezolant al acestui anotimp care se dezvăluie treptat este o plăsmuire a imaginației poetului aflat sub impulsul impresiilor și sentimentelor puternice pe care le trăiește. Imaginea toamnei târzii este realizată cu ajutorul elementelor de expresivitate a limbii (figurilor de stil).
- Poetul se simte prezent în poezie, ca un observator atent, copleșit de propriile impresii și sentimente. Prin intermediul *descrierii*, el realizează un tablou impresionant în care surprinde notele caracteristice ale toamnei.
- Titlul indică anotimpul căruia îi dă viață în acest tablou.

II STUDIUL TEXTULUI

Forma și sensul cuvintelor

2. Formele unor cuvinte se abat de la normele limbii literare actuale.
   - Scrie forma literară a fiecăruia dintre cuvintele: *arginție, să uscă, se-ndoiesc, subt.*

3. În poezie se întâlnesc cuvinte cu sens propriu și cuvinte cu sens figurat.
   a) Grupează următoarele cuvinte extrase din textul poeziei în cuvinte cu sens propriu și cuvinte cu sens figurat: *văl, brumă, grădină, creștet, plumb, păgână, învie, ciocârlie.*
   b) Identifică și scrie structurile din text care cuprind cuvintele cu sens figurat, menționate la exercițiul 3 a).
   c) Scrie sub fiecare structură de text selectată, un enunț în care cuvântul folosit în poezie cu sens figurat are sensul propriu.

Conținutul și structura

4. Poetul surprinde elementele caracteristice ale toamnei care stăpânește grădina de flori, dumbrava, câmpul și chiar curtea casei, provocând spaimă și suferință în lume.

- Folosind citate reprezentative din text, prezintă modul în care înfățișează poetul grădina, dumbrava întunecată de nori, lanul de porumb de pe câmp, curtea casei, nucul și puiul de ciocârlie sub *vifornița* toamnei.
  Exemplu: Grădina pare împodobită de un „văl de brumă arginție", iar firele de lămâiță se usucă.

5. Menționează strofele poeziei ce cuprind tabloul vast și dezolant al toamnei.

6. Identifică figurile de stil cu ajutorul cărora poetul Octavian Goga creează imaginea:
   - grădinii, peste care a căzut bruma;
   - norilor mohorâți ce acoperă dumbrava;
   - lanului de porumb;
   - vântului de toamnă care suflă șindrila de pe șură;
   - nucilor îndoiți de „vifornița" toamnei;
   - păsării care suferă de frig.

   Exemplu: Imaginea grădinii peste care a căzut bruma:
   – epitet: *brumă arginție*;
   – personificare: *văl de brumă... a împodobit*.

7. Prin întreaga poezie, poetul realizează un tablou impresionant al naturii stăpânite de urgiile toamnei.
   - Cum ai caracteriza imaginea toamnei surprinsă de poet în acest tablou?
   - Alege adjectivele pe care le consideri cele mai potrivite:

luminoasă	cenușie	plăcută	apăsătoare
veselă	impresionantă	fantastică	caldă
tristă	dezolantă	mohorâtă	friguroasă

8. Poetul se implică afectiv.

9. Ce moment al toamnei surprinde poetul în strofele a III-a și a IV-a? Explică răspunsul dat, folosind argumente oferite de text.

10. Puiul de ciocârlie „plânge/Sus pe cumpăna fântânii". Ce provoacă suferința și tristețea păsării?

11. Poetul este părtaș la toate suferințele naturii provocate de toamna rece și, mai ales, de apropierea iernii.

- Identifică pronumele personal la persoana I din prima strofă, care exprimă implicarea sufletească a acestuia.

12. Transcrie strofa a IV-a, în care poetul își exprimă *în mod direct* (liric) sentimentele de tristețe și de compasiune față de puiul de ciocârlie, reliefând identitatea dintre suferința acestuia și suferința sa.
    - Subliniază, în versurile transcrise, formele verbale și pronominale la persoana I și vocativul care evidențiază exprimarea directă a suferinței și a sentimentelor poetului.
13. Ce exprimă poetul prin intermediul personificării lacrimii, din expresia *o lacrimă-mi învie*?
14. Elementele de versificație susțin, alături de elementele de expresivitate, sugerarea atmosferei generale de tristețe și de durere, sentimente trăite la unison de natură și de poet.
    - Observă textul și identifică elementele de versificație studiate: versurile, modul de grupare a acestora în strofe, măsura și rima versurilor.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

15. Redactează o compunere de o pagină în care să-ți exprimi aprecieri proprii în legătură cu tabloul de natură realizat de poetul Octavian Goga în poezia *Toamna*.

Vară*

de Lucian Blaga

La orizont – departe – fulgere fără de glas
zvâcnesc din când în când
ca nişte lungi picioare de păianjen – smulse
din trupul care le purta.

Dogoare.
Pământu-ntreg e numai lan de grâu
şi cântec de lăcuste.
În soare spicele îşi țin la sân grăunțele
ca nişte prunci ce sug,
iar timpul îşi întinde leneş clipele
şi ațipeşte între flori de mac.
La ureche-i țârâie un greier.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citește cu atenție, pentru a înțelege textul.
   a) În această operă literară, poetul se face simțit ca un observator care contemplă natura și meditează asupra ei.
   Contemplă: – viața trecătoare a vietăților care palpită în sânul naturii veșnice;
   Meditează: – asupra ritmurilor diferite ale trecerii timpului. Pentru lumea efemeră (trecătoare) care-și trăiește viața din plin, cu bucurie, timpul curge repede. Pentru natura veșnică, timpul „ațipește" (rămâne pe loc).
   b) Pentru poetul Lucian Blaga, contemplarea naturii, a elementelor acesteia este un prilej de meditație (gândire profundă) asupra existenței, asupra timpului și asupra trăirilor afective profunde. De aceea, versurile trebuie citite și recitite

* Textul se găseşte în manualul Editurii Teora.

cu atenție, făcând încercări de pătrundere a sensurilor acestora, printr-un exercițiu de imaginație și de gândire. Bucuria descoperirii semnificațiilor este, întotdeauna, o recompensă binemeritată a cititorului pasionat.

2. Observă versurile și modul de grupare a acestora. Ce observi deosebit la versurile poeziei *Vară* în comparație cu versurile poeziei *Cămara cu fructe* de Ion Pillat? (Te referi la măsura versurilor și la rimă.)

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

3. În primele patru versuri, poetul, în ipostaza de observator care cuprinde cu privirea natura nemărginită, contemplă fericit spectacolul zvâcnirilor calme ale naturii veșnice ce se desfășoară sub potopul de căldură al verii.
   - Ce îmbinare de cuvinte sugerează?
   - Vastitatea peisajului, cuprinzând întreaga natură?
   - Căldura dogoritoare, ca flăcările mistuitoare?
   - Ce figuri de stil contribuie la realizarea acestei impresionante imagini vizuale?

4. Strofa a doua este alcătuită dintr-un singur vers, format dintr-un singur cuvânt, suficient pentru a sugera caracteristica acestei zile de vară.
   - Ce impresie îți creează acest cuvânt?

5. *Dogoarea* verii acoperă laolaltă natura veșnică, dar și făpturile pământului; întreaga fire. În strofa a III-a sufletul poetului (eul liric) admiră pământul cu făpturile sale, care-și trăiesc cu bucurie viața sub soarele verii.
   - Ce elemente din natură surprinde acum poetul?

6. În strofa a treia, imaginile adresate văzului alternează cu imaginea adresată auzului.
   - Ce înfățișează aceste imagini?
   - Ce figuri de stil contribuie la crearea acestor imagini? Exemplifică-le cu secvențe din poezie.
   - Ce culoare a pământului sugerează versul: *Pământu-ntreg e numai lan de grâu*?

7. Ce figură de stil folosește poetul pentru a concretiza imaginea timpului ce pare și el toropit de căldură?

8. Chiar dacă timpul *ațipește*, ceasornicul lui nevăzut continuă să măsoare, neîntrerupt, curgerea vieții pe pământ.
   - Citează imaginea creată de poet pentru a sugera această idee.

9. Fă comentarii privind versificația.

Sensuri și semnificații

10. Ce sugerează *fulgerele fără glas* care *zvâcnesc din când în când*?

11. Imaginea spicelor de grâu sugerează ideea perpetuării veșnice a vieții în natură.
    - Exprimă-ți punctul de vedere în legătură cu ideea enunțată mai sus.

12. Explică semnificația titlului poeziei.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

13. Redactează un text de o pagină de caiet în care să explici de ce poezia *Vară* de Lucian Blaga este o operă literară.

ÎNDRUMĂRI:
Vei ține seama de următoarele repere:
1. Caracteristicile unei opere literare:
   – autorul creează un univers propriu;
   – opera literară este unică prin:
     a) felul în care autorul folosește resursele expresive ale limbii;
     b) emoțiile și sentimentele transmise cititorului.
2. În compunere vei face referiri asupra modului în care poezia *Vară* pune în evidență fiecare dintre caracteristicile unei opere literare.

ATENȚIE: Fiecare idee pe care o exprimi trebuie să fie însoțită de exemple/citate din poezie.

3. În încheierea compunerii încearcă să faci o apreciere proprie asupra valorii acestei opere literare.

Steaua-n iarbă*

de Tudor Arghezi

Ca un strop de rouă-aprins,
Ce luceşte în poiană?
Patru gâze într-adins,
Să le-ndrume-n buruiană?

Ca o candelă de schit,
Care, strânsă-ntr-o scânteie,
S-a desprins şi a fugit
Pe o gaură de cheie?

Ca o za de prin poveşti,
Descusută din pieptarul
Unei fete-mpărăteşti
Sau din deşti mărgăritarul?

Singură cu-aureolă
În imperiul de urzici,
Cum te cheamă? Luciolă?
Sau te cheamă Licurici?

E gângania cu stea
Albăstruie, stinsă-n verde.
N-o atinge, pana mea,
Nici cu gândul, că se pierde.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citește și reține:
   a) Poezia este concepută ca o ghicitoare, bazată pe o comparație a micii insecte cu diferite obiecte care au însușiri comune cu ea. Din comparație lipsește termenul comparat (numele insectei), pentru a fi „ghicit" de cititor, apărând totuși în penultima strofă a poeziei.
   b) Poezia este o bijuterie literară, ce demonstrează arta de miniaturist a poetului Tudor Arghezi.

* Textul se găseşte în manualul Editurii Teora.

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

2. Poezia, având la bază comparația al cărei termen comparat urmează să fie ghicit, are ca figură de stil dominantă comparația.
   - Folosește citate din primele trei strofe, pentru a arăta elementele din lumea reală cu care este comparată mica insectă, pe baza unor însușiri comune.

3. Recitește poezia și delimitează cele trei părți în care este structurată:
   a) Descrierea, prin intermediul comparației, a micii vietăți menite să pună la încercare imaginația și istețimea cititorului, pus în situația de a descoperi singur elementul din primul termen al comparației, care are însușiri comune cu obiectele din cel de-al doilea termen de comparație;
   b) Descoperirea numelui insectei;
   c) Exprimarea afecțiunii, a duioșiei și a delicateții autorului față de mica vietate care întrunește însușiri deosebite.

4. Recitește poezia și descoperă însușirile comune ale licuriciului cu elementele din termenul al doilea al comparației.
   - Completează tabelul după modelul dat:

Primul termen al comparației (obiectul comparat)	*Al doilea termen al comparației (obiectul cu care se compară)*	*Caracteristicile comune pe baza cărora se face comparația*
licuriciul	strop de rouă-aprins (strălucitor datorită razelor soarelui)	– micimea – strălucirea
	...	
	...	
	...	

5. Extrage din text cuvintele și asocierile de cuvinte care sugerează:
   - dimensiunea „gânganiei cu stea";
   - culoarea acesteia;
   - strălucirea;
   - deplasarea rapidă a acesteia.

6. La sugerarea însușirilor licuricilor concură, pe lângă comparație, și alte figuri de stil: epitetul și personificarea.
   - Extrage citate din text pentru evidențierea acestor figuri de stil.
7. Se remarcă în întreaga poezie capacitatea uimitoare a poetului de a sparge tiparele sintaxei obișnuite a limbii, modificând, prin inversiuni de cuvinte, topica propozițiilor. Prin aceasta el conferă întregii poezii un ritm vioi, de joc, armonizat cu structura de ghicitoare (joc al minții) pe care a dat-o poeziei.
   - Exemplifică inversiunile prin citate din text.
8. Ce nume ale micii vietăți dezvăluie poetul în strofa a patra? Care este numele pe care i-l dă poetul în ultima strofă?
9. Cărei „pene" i se adresează poetul în ultima strofă?
   - De ce se teme el să nu se piardă licuriciul? (Recitește ultima strofă.)

Sensuri și semnificații

10. De ce compară poetul licuriciul cu o „za" din pieptarul „unei fete de împărat" (Cu ce fel de fir erau țesute lănțișoarele de pe straiele împărătești?).
11. Ce sens are cuvântul *mărgăritarul* din expresia *sau din dești mărgăritarul*? Dacă nu știi, consultă un dicționar explicativ.
12. Denumirea *gânganie cu stea* sugerează legătura intimă dintre universul minuscul și universul cosmic?
    - Exprimă-ți părerea proprie, aducând argumente pro și contra.
13. Explică semnificația titlului poeziei.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

14. Redactează o descriere literară a licuriciului, folosind imagini din text.
15. Documentează-te și redactează o descriere științifică a licuriciului.

Copilărie*

de Victor Eftimiu

Când văd pe maidane copiii zburdând,
Sărind şi ţipând sau râzând ca nebunii,
Mă prinde-o tristeţe adâncă şi-o milă
De cel care-am fost altădată – copilul.

Mă văd printre dânşii sfios, visător,
Cercându-mi zadarnic norocul la bile.
Ochind, totdeauna, arşicile-alături.
Fugind după zmeul uşor, dintr-o coadă,
Furat de Culae cu zmeul din patru.

Când văd pe maidane copiii jucând
În soarele vesel al zilei de vară,
Zăresc strecurându-se pală-ntre dânşii
Fantoma pierdutei copilării...

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. În poezie este prezent glasul poetului care își dezvăluie sentimentele; de aceea verbele și pronumele folosite sunt la persoana I.
   - Identifică-le.
2. În poezie, poetul rememorează (își reamintește) chipul copilăriei sale.
   - Ce fapt îi provoacă aducerea-aminte?
3. Între momentul aducerii-aminte și faptele copilului de altădată există o distanță în timp.
   - Identifică verbele la timpul prezent care se referă la omul adult care își aduce aminte.

---

* Textul se găseşte în manualul Editurii All.

- Identifică verbele care se referă la acțiuni îndepărtate, din vremea copilăriei (*am fost, cercându-mi* ș.a.).

4. Momentele de evocare a copilăriei sunt introduse în fiecare strofă, prin repetarea unui verb. Care este acest verb?I

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

5. În câte strofe este structurată poezia? Câte versuri sunt grupate în fiecare strofă?
6. Recitește prima strofă și răspunde la întrebări:
   a) Ce eveniment îi provoacă poetului reîntoarcerea la copilărie?
   b) Ce impresie îți creează copiii care îi provoacă rememorarea copilului de altădată?
   c) Ce figuri de stil concură la crearea imaginii acestor copii?
      - Citează structurile de cuvinte prin care să evidențiezi epitetul și comparația.
   d) Ce sentimente își exprimă poetul *în mod direct*, față de copilul de altădată?
      - Identifică structura de cuvinte ce cuprinde epitetul sugerând intensitatea sentimentelor poetului.
7. Recitește strofa a doua, apoi răspunde la întrebări:
   1) Cum înfățișează poetul, la maturitate, chipul său de copil?
      - Evidențiază, pe rând, însușirile, apoi acțiunile copilului care i-au lăsat în suflet tristețea.
   2) De ce copilul era trist? Are o legătură acest sentiment cu însușirile sale sufletești? Explică răspunsul dat.
8. Ce sentiment trăiește poetul matur rememorându-și chipul de copil?
   - Ce imagine a prezentului îi declanșează acest sentiment?
9. Poetul își imaginează în mod surprinzător copilăria de altădată ca o „fantomă" dornică să pătrundă în jocurile copiilor.
   - Citează versurile care exprimă această idee.

- Identifică verbele care se referă la acțiuni îndepărtate, din vremea copilăriei (*am fost, cercându-mi* ș.a.).

4. Momentele de evocare a copilăriei sunt introduse în fiecare strofă, prin repetarea unui verb. Care este acest verb?l

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

5. În câte strofe este structurată poezia? Câte versuri sunt grupate în fiecare strofă?
6. Recitește prima strofă și răspunde la întrebări:
   a) Ce eveniment îi provoacă poetului reîntoarcerea la copilărie?
   b) Ce impresie îți creează copiii care îi provoacă rememorarea copilului de altădată?
   c) Ce figuri de stil concură la crearea imaginii acestor copii?
      - Citează structurile de cuvinte prin care să evidențiezi epitetul și comparația.
   d) Ce sentimente își exprimă poetul *în mod direct*, față de copilul de altădată?
      - Identifică structura de cuvinte ce cuprinde epitetul sugerând intensitatea sentimentelor poetului.
7. Recitește strofa a doua, apoi răspunde la întrebări:
   1) Cum înfățișează poetul, la maturitate, chipul său de copil?
      - Evidențiază, pe rând, însușirile, apoi acțiunile copilului care i-au lăsat în suflet tristețea.
   2) De ce copilul era trist? Are o legătură acest sentiment cu însușirile sale sufletești? Explică răspunsul dat.
8. Ce sentiment trăiește poetul matur rememorându-și chipul de copil?
   - Ce imagine a prezentului îi declanșează acest sentiment?
9. Poetul își imaginează în mod surprinzător copilăria de altădată ca o „fantomă" dornică să pătrundă în jocurile copiilor.
   - Citează versurile care exprimă această idee.

10. Exemplifică într-un tabel figurile de stil menționate:

Enumerația	*Epitetul*	*Comparația*	*Repetiția*

Sensuri și semnificații

11. Din ce cauză copilul nu se putea integra cu bucurie în jocurile celorlalți copii? Ce trăsături îl deosebeau de ceilalți?
12. Ce sentiment își exprimă poetul prin opoziția dintre copilul sfios și exuberanța (plăcerea, bucuria) prietenilor săi de joc?
13. Prin ce te-a impresionat această poezie?
14. Explică semnificația titlului.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

15. Într-un text de o pagină, prezintă figurile de stil folosite în poezie, menționate în tabelul de la exercițiul 10.
    - Începe compunerea astfel:

      În poezia Copilărie, *poetul Victor Eftimiu rememorează chipul copilului și copilăria sa de altădată.*

      Pentru înfățișarea copilăriei pierdute și pentru exprimarea trăirilor proprii, poetul apelează la mijloacele de expresivitate ale limbii, care impresionează cititorul.

ÎNDRUMARE:

1) Menționează apoi, pe rând, fiecare figură de stil, însoțind-o de citate din text și arătând în ce scop este folosită: • epitetele • comparațiile • enumerația • repetiția.

2) Exprimă-ți, în încheiere, impresiile în legătură cu această poezie.

Cămara cu fructe*

de Ion Pillat

Deschid cu teamă uşa cămării de-altădată
Cu cheia ruginită a raiului oprit,
Trezind în taina mare a poamelor, smerit,
Mireasma şi răcoarea şi umbra lor uitată.

Mă prinde amintirea în vânătul ei fum,
Prin care cresc pe poliţi şi rafturi ca pe ruguri,
Arzând în umbră, piersici de jar şi-albaştri struguri,
Şi pere de-aur roşu cu flăcări de parfum.

Şovăitor ca robul ce calcă o comoară
Din basmul cu o mie şi una nopţi, mă-nchin:
Văd pepeni verzi – smaragde cu miezul de rubin –
Şi tămâioşii galbeni ca soarele de vară.

Se-aprind fantasmagoric caise şi gutui:
Trandafirii lampioane şi lămpi de aur verde...
Dar părăsind cămara ce minţile îmi pierde,
Tot rodul vrăjitoarei cu lacăt îl încui.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citește și reține:
   a) Poetul reînvie cămara cu fructe ca pe o lume fantastică a copilăriei pierdute, dând glas unor puternice sentimente de nostalgie și de tristețe pentru lumea de basm care a fost odată, dar care nu se mai poate întoarce decât în amintiri.

* Textul se găseşte în manualul Editurii Teora.

b) Impresiile puternice trezite de bogăția și varietatea fructelor, de culorile și miresmele ireale ale acestora sunt exprimate de poet în mod *direct*, prin intermediul unor imagini vizuale surprinzătoare, create cu ajutorul figurilor de stil.

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

2. Poetul pătrunde în universul fantastic al *raiului oprit* stăpânit de emoții și sentimente puternice de pioșenie și teamă, exprimate direct, la persoana I.
   - Identifică în textul poeziei cuvintele prin care poetul își destăinuie senzațiile și sentimentele proprii.
3. Deschiderea ușii *cămării de-altădată* este un gest real sau imaginar? Ce crezi că înseamnă acest gest? (Explică răspunsul, aducând ca argument un citat din strofa a II-a.)
4. Prin reîntoarcerea în timp, în *raiul pierdut*, poetul retrăiește senzațiile și imaginile copilului de altădată. De aceea culorile și aromele fructelor sunt învăluite în tainele specifice lumii basmelor, în care se poate întâmpla orice.
   - Ce imagine i se dezvăluie poetului prin *vânătul fum* al amintirii?
5. Impresia de basm se amplifică treptat, căci bogăția fructelor capătă dimensiuni și culori fantastice, întreaga cămară apărându-i poetului ca o *vrăjitoare* ce transformă fructele în imagini uluitoare.
   - Identifică în poezie cuvintele cu sens figurat care contribuie la crearea imaginilor vizuale prin care sunt înfățișate fructele așezate pe rafturile cămării (piersicile, strugurii, perele, pepenii verzi și galbeni, caisele, gutuile).
6. Cămara *vrăjitoare* adună în ea minunile roadelor din toate anotimpurile. În această bogăție fantastică de lumină, culori și miresme, poetul trăiește senzația pierderii, pentru o clipă, a rațiunii, prin desprinderea de realitate.
   - Cum reușește el să iasă din această stare confuză?

7. Explozia de culori este sugerată de poet cu ajutorul epitetelor.
   - Citează structuri din textul poeziei în care apar adjective cu valoare de epitet.

8. Starea de vrajă și de armonie a culorilor, precum și atmosfera generală de nostalgie sunt realizate de poet și prin intermediul versificației.
   Într-un text de o jumătate de pagină, prezintă:
   - modul în care sunt structurate versurile în strofe;
   - măsura versurilor;
   - tipul de rimă;
   - modul în care alternează în versuri silabele accentuate și neaccentuate și impresia creată de ritmul melodios al acestora.

Sensuri și semnificații

9. Care este semnificația *cheii ruginite* cu care poetul deschide cămara copilăriei?

10. Explică semnificația versurilor:
    a) *Trezind în taina mare a poamelor, smerit,*
    Mireasma și răcoarea și umbra lor uitată.
    b) *Șovăitor ca robul ce calcă o comoară*
    Din basmul cu o mie și una de nopți, mă-nchin:
    Văd pepeni verzi – smaragde cu miezul de rubin –
    Și tămâioșii galbeni ca soarele de vară.

11. Cine este *vrăjitoarea* din ultimul vers?

12. Explică semnificația titlului poeziei.

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

13. Redactează o scurtă compunere, de cel mult o pagină, cu tema: Rolul figurilor de stil (epitete, comparații și enumerare) în realizarea imaginii de basm a *cămării de fructe*.

Mama*

de Nicolae Labiş

N-am mai trecut de mult prin sat şi-mi spune
Un om ce de pe-acasă a venit
Cum c-a-nflorit la noi mălinul
Şi c-ai albit, mămucă, ai albit.

Alt om mi-a spus c-ai stat la pat, bolnavă.
Eu nu ştiu cum să cred atâtea veşti,
Când din scrisori eu văd precum matale
Din zi în zi mereu întinereşti.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Poezia *Mama* nu este un portret, ci o dezvăluire a sentimentelor fiului îndepărtat de mama sa.
   - Argumentează această constatare, folosind exemple din text.

2. Poezia este concepută ca un dialog imaginar al poetului cu mama sa, în care acesta își dezvăluie sentimentele de dor și de îngrijorare față de ființa care i-a dat viață.
   - Explică ideea enunțată mai sus.

II STUDIUL TEXTULUI

3. Ce „vești" trezesc în sufletul poetului:
   - dorul de casa părintească;
   - îngrijorarea și spaima poetului în legătură cu starea fizică a mamei?

* Textul se găseşte în manualul Editurii All.

4. „Veștile" primite de la alții și știrile aflate din scrisorile mamei sunt contradictorii.
   - Arată cum apare chipul mamei din vestea altora și din veștile cuprinse în scrisorile mamei către fiul ei.
5. De ce în scrisorile mamei apar numai vești bune? Ce sentiment al mamei față de fiu se desprind din această idee?
6. Ce sentimente ale fiului îndepărtat sunt sugerate prin diminutivul „mămucă" și prin pronumele „matale"?
7. Dă exemple de citate din text care dezvăluie:
   - sentimentul de vinovăție al poetului pentru înstrăinarea lui de sat și de mamă;
   - păstrarea nealterată a legăturii poetului cu ceea ce înseamnă „acasă".

Sensuri și semnificații

8. Mălinul este înflorit, iar florile albe ale acestuia sunt un simbol al purității. De ce sunt asociate aceste flori cu chipul mamei?
9. Care este imaginea mamei pe care poetul dorește s-o păstreze pentru totdeauna în sufletul lui?
10. Care este semnificația titlului acestei poezii?

III SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

11. Prin analogie cu textul poeziei, imaginează-ți că ești departe de casa părintească și de mama ta.
    Redactează o scrisoare în care îi comunici mamei sentimentele tale contradictorii:
    - despre veștile primite de la alte persoane și cele din scrisorile mamei;
    - despre dorul de „acasă" și despre dorința ta de a fi aproape de ființa care ți-a dăruit viața.

Fulg*

de Nicolae Labiş

Desfrunzit şi prea bătrân
Tremură de frig gorunul.
Au căzut şi-ntâii fulgi
Şi l-am prins din zbor pe unul.

Migălos lucrată-n fir,
Floarea mică şi rotundă
S-a topit şi a murit.
O minune de-o secundă.

M-am întors înduioşat
Să scriu trista ei poveste;
Despre-un fulg care-a venit
Timpuriu şi nu mai este.

„— Pentru ce n-ai mai rămas
În înaltul bolţii tale,
De-ai venit atât de pur
Spre noroaiele din vale?

Care vânt neliniştit,
Răsucindu-te cu ură,
Ţi-a mânat către pământ
Prea gingaşa ta făptură?

Şi, de vreme ce sosişi,
Pentru ce-ai dat morţii vamă?
Nu puteai să fii de-argint,
Ori de sticlă, ori de scamă?

Dar în vreme ce-mi scriam
Întrebarea mea, nebuna,
N-am văzut cum după geam
Ninge-ntruna şi întruna.

Iar când ochii mi-am 'nălţat,
Am văzut cum prin ninsoare
Valea-ntreagă lumina
Minunat scăpărătoare.

I CARACTERISTICI ALE TEXTULUI

1. Citește și găsește fragmente din poezie prin care poți ilustra aprecierea următoare:

1) Poetul se face simțit în această poezie în două ipostaze:

– de observator care contemplă natura stăpânită de fiorul de gheață al iernii, dar și de lumina acestui anotimp;

* Textul se găseşte în manualul Editurii All.

Furnica *(fragment)*

Furnica este o insectă mică de culoare neagră sau brună, caracterizată prin inteligență și hărnicie.

Furnicile trăiesc în colonii bine organizate, construindu-şi singure, din pământ, adăpostul numit muşuroi.

Construcția muşuroiului este foarte ingenioasă, aceasta cuprinzând încăperi cu destinații diferite: pentru depunerea ouălor, pentru odihna din timpul nopții, pentru larvele ieşite din ouă, pentru depozitarea proviziilor de iarnă ş.a.

Munca furnicilor este bine organizată, fiecare cunoscându-şi atribuțiile.

Furnicile lucrătoare construiesc cuibul, se îngrijesc de hrănirea larvelor ieşite din ouăle depuse de femele, apără cu străşnicie colonia şi vânează păduchi de plante. De la aceştia colectează o secreție cu gust dulce, care le serveşte larvelor ca hrană. În acest mod, furnicile asigură apărarea pădurilor şi a livezilor de insectele dăunătoare.

Familia de furnici dintr-un singur furnicar poate distruge într-un an 500 de kilograme de insecte, protejând astfel viața arborilor. Un hectar de pădure poate fi bine apărat de 3-4 muşuroaie de furnici.

Datorită acestei activități, furnicile sunt considerate folositoare şi sunt ocrotite de om.

(Claudiu Vodă – vol. *Din secretele naturii și ale lumii înconjurătoare*)

I TEXTUL NONLITERAR. CARACTERISTICI

1. Citește și reține:

• TEXTELE NONLITERARE cunosc o mare diversitate. Spre deosebire de textele literare, care înfățișează fapte, întâmplări, lucruri sau ființe care

aparțin *ficțiunii* (imaginației autorului), textul nonliterar se referă numai la aspecte *din realitate*.

• Textele nonliterare sunt create cu scopul de *a informa*, de *a convinge* sau de *a amuza* cititorul.

• În funcție de scopul urmărit, textele nonliterare pot fi: texte ce cuprind informații politice, sociale, culturale sau științifice, reclame prin care sunt promovate diferite produse pentru a convinge și a atrage cumpărătorii, jocuri (rebusuri, cuvinte încrucișate, anagrame, integrame) ș.a.

• Textul *Furnica* este un text nonliterar prin care *se transmit informații* științifice, care se adresează masei largi de cititori de categorii diverse.

• Caracteristici ale textului nonliterar, științific:

– informațiile transmise se referă numai la aspecte din realitate;

– respectă normele limbii literare, fără abateri;

– în prezentarea informațiilor, autorul este *obiectiv*;

– în ceea ce privește vocabularul folosit, se remarcă: lexicul specializat, adecvat domeniului științific la care se referă; preferința pentru neologisme; folosirea cu precădere a cuvintelor monosemantice (care au un singur sens);

– informațiile sunt transmise prin enunțuri sobre, accesibile, clare și precise;

– folosește în afara scrierii, coduri paralele de transmitere a informațiilor (imagini, schițe, scheme, tabele, diagrame etc.).

II TEXTUL NONLITERAR. TITLUL. AUTORUL

1. Citește fragmentul de text reprodus, apoi transcrie și completează enunțurile:

a) Textul *Furnica* face parte din volumul...

b) Autorul volumului este...

c) Scopul acestui text nonliterar este...

d) Titlul oferă cititorului, înaintea lecturii textului, următoarele informații:

– elementul real la care se referă textul este...

– informațiile transmise sunt din domeniul științei... .

2. Transcrie enunțurile, alegând varianta pe care o consideri corectă.

a) Textul *Furnica* este un text *literar* / *nonliterar*.

b) Autorul prezintă aspectele din viața furnicii *așa cum sunt în realitate* / *așa cum și le imaginează*.

c) Autorul prezintă aspectele din realitate în mod *subiectiv* / *obiectiv*.

d) Relatarea aspectelor din viața furnicilor se face folosind verbe la modul…, timpul…, persoana… .

Exemple: este, trăiesc,… .

III STUDIUL TEXTULUI

Conținutul de informații

3. Ce însușiri fizice și de comportament au furnicile?

4. Cum se numește adăpostul pe care furnicile și-l construiesc singure?

5. Construcția mușuroiului demonstrează inteligența acestor insecte? Explică de ce.

6. Furnicile își organizează munca stabilind activitățile ce trebuie făcute de fiecare grup.
   - Ce informații oferă textul în legătură cu activitatea furnicilor lucrătoare?

7. Cum ajută aceste insecte pădurile și livezile?

8. Ce concluzie formulează autorul în finalul fragmentului?

9. Pentru a-și argumenta opinia proprie în legătură cu utilitatea furnicilor în viața omului, autorul aduce și prezintă informații precise, exprimate în cifre.
   - Care sunt aceste informații cu valoare de argument?

10. Rezumă oral fragmentul de text nonliterar, după planul simplu de mai jos:
    - caracteristicile furnicii;
    - modul lor de viață;
    - atribuțiile furnicilor lucrătoare;

- furnicile lucrătoare – apărătoare ale pădurilor și livezilor;
- îndemnul la ocrotirea furnicilor.

11. Textul abundă în termeni de vocabular specializați pentru domeniul biologiei.
    - Exemplifică opt astfel de termeni din text și explică sensul fiecăruia (la nevoie, consultă un dicționar explicativ).

IV SENSURI ŞI SEMNIFICAŢII

12. Identifică și transcrie enumerațiile folosite în text.
    - Într-un text de o jumătate de pagină, explică rolul fiecăreia în textul nonliterar.
13. Compară furnica prezentată în textul nonliterar cu furnica din poezia lui Tudor Arghezi. Prin ce se deosebesc cele două mici vietăți?
    - Redactează un text de o jumătate de pagină prin care să dai un răspuns dezvoltat la această întrebare, aducând argumente oferite de cele două texte pentru fiecare apreciere făcută.

V SCRIEREA DESPRE TEXTUL NONLITERAR

14. Redactează rezumatul textului *Furnica*, orientându-te după planul simplu dat la exercițiul nr. 10.

O furnică*

de Tudor Arghezi

O furnică mică, mică,
Dar înfiptă, va să zică,
Ieri, la prânz, mi s-a urcat
De pe vişinul uscat,
Pe picioare, pentru căci
Mi le-a luat drept nişte crăci.

Mărunțica de făptură
Duse, harnică, la gură
O fărâmă de ceva,
Care-acasă trebuia
Aşezat în magazie
Pentru iarna ce-o să vie.

„Un' te duci aşa degrabă?
Gândul meu mâhnit o-ntreabă,
Încă nu te-ai lămurit
Că greşeşti şi-ai rătăcit?
Cu merindea îmbucată
Te-ai suit până-n cravată
Şi mai ai până-n chelie
Două dealuri şi-o bărbie.
Nu vrei, tată, să-ți arăt
Cum iei drumul îndărăt?

Să-ți mai pui o întrebare:
E aproape de culcare;
Unde dormi, aici, departe?
Într-o pagină de carte?
S-ajungi virgulă târzie
Într-un op de poezie?"

Mă gândesc ce-i de făcut
S-o feresc de neştiut,
Îngrijat de ce-o să zică
Maica stareța furnică
De-o lipsi din furnicar,
Şi-o aşteaptă în zadar.

I TEXTUL. AUTORUL. REALITATE ŞI FICȚIUNE

- Poezia *O furnică* apare în volumul *Versuri de seară,* în care Tudor Arghezi abordează o temă interesantă, cea a microuniversului (a universului mărunt).
- În crearea acestei poezii, poetul porneşte de la un banal fapt din realitate: *o furnică se urcă pe piciorul său.* Acest fapt constituie punctul de

* Textul se găseşte în manualul Editurii Humanitas.

plecare în crearea unei lumi imaginare care ne impresionează prin caracterul ei neobișnuit și neașteptat în comparație cu lumea reală pe care o cunoaștem.

II STUDIUL TEXTULUI

Conținutul și structura

1. Furnica aparține microuniversului.
   - Selectează din text și transcrie asociații de cuvinte care exprimă dimensiunile minuscule ale acestei vietăți.

2. Lumea furnicii este imaginată de poet ca o copie de dimensiuni infime a universului uman.
   - Exemplifică și prezintă în trei-patru enunțuri:
     a) epitete exprimând însușiri neobișnuite care contribuie la personificarea (umanizarea) furnicii;
     b) acțiuni ale furnicii, caracteristice omului (gospodină harnică, grijulie, prevăzătoare, capabilă de eforturi...).

3. Impresionat de strădania micii vietăți aparținând unei lumi cu o mai mică putere de înțelegere, poetul îi urmărește cu îngrijorare drumul greșit pe care se află, fiind preocupat de primejdiile ce o pândesc.
   - Transcrie din text:
     a) versurile prin care este sugerat drumul anevoios al furnicii, plin de pericole.
     b) interogațiile retorice care exprimă neliniștea, îngrijorarea poetului față de primejdia în care se află mica vietate;
     c) versurile în care compasiunea poetului față de neputința furnicii se manifestă prin gândul de a-i veni în ajutor, îndreptându-i drumul spre mușuroi.

4. În poezie predomină elementul real sau ficțiunea?
   - Într-un text alcătuit din trei-patru enunțuri, formulează răspunsul la această întrebare și justificarea răspunsului dat.

5. În dialogul imaginar cu furnica personificată, poetul i se adresează acesteia pe un ton familiar, folosind cuvinte și expresii specifice limbii vorbite.

- Scrie cuvintele și expresiile citate mai jos și formele literare ale acestora: *pentru căci, un' te duci?, o să vie, merinde, îngrijat, a îmbuca, a lua drumul îndărăt,* (eu) *să pui, o să zică.*

6. Ce aspecte ale universului imaginat de poet te impresionează prin caracterul lor neobișnuit *față de lumea reală cu care ești obișnuit?*

Exemplu: furnica este „*înfiptă*";... .

7.* Îngrijorarea poetului crește pe măsura observării drumului anevoios, necunoscut, pe care furnica îl străbate din ce în ce mai greu. Îngrijorarea se transformă în teamă în penultima strofă a poeziei.

- Ce întâmplare a furnicii, care i-ar putea aduce chiar sfârșitul, îl determină pe poet *s-o ferească de neștiut?*
- Transcrie și completează:

  Poezia este structurată în ... strofe, dintre care ... strofe sunt alcătuite din câte ... versuri, iar strofa centrală este alcătuită din ... versuri.

  Versurile au măsura (numărul de silabe) de ... și ... silabe. Rima este ...

8. Primele două strofe au ca mod de expunere narațiunea, în care relatarea întâmplării se face la persoana a III-a.

- În ce scop este folosit acest mod de expunere, în prima parte a poeziei?

9. Strofele a III-a și a IV-a au ca mod de expunere dialogul imaginar, care are loc în gândul poetului.

- Care este rolul dialogului în această parte a poeziei?

10. Ultima strofă este din nou o secvență narativă, în care povestirea se face la persoana I.

- Ce rol are folosirea acestui mod de expunere în finalul poeziei?

* Exercițiu pentru recapitularea semestrială sau finală

11*. Poezia *O furnică* demonstrează măiestria poetului în mânuirea mijloacelor versificației, astfel încât măsura versurilor, ritmul și rima realizează o sonoritate aparte, conferind poeziei o tonalitate zglobie, de joc, de voioșie. Rima impresionează în mod deosebit, prin perechile de cuvinte care rimează aparținând unor părți de vorbire diferite.

- Transcrie din poezie toate perechile de cuvinte care rimează și indică partea de vorbire căreia îi aparține fiecare cuvânt.

  Exemplu: *s-a urcat* – verb
  uscat – adjectiv

12. Pentru a da viață universului imaginar, poetul apelează la mijloace de expresivitate a limbii.
Selectează și transcrie structuri din text prin care să evidențiezi următoarele figuri de stil care contribuie la crearea imaginii furnicii umanizate: *repetiția, epitetul, personificarea.*

III SENSURI ŞI SEMNIFICAŢII

13. Explică sensul adjectivului cu valoare de epitet „înfiptă" și scopul în care este folosit acest cuvânt în poezie.

14. În finalul poeziei, poetul își imaginează comica făptură ca o călugăriță rătăcită de suratele ei, pe care „maica stareță" ar aștepta-o zadarnic, în cazul în care nu s-ar mai putea întoarce la furnicar.
Ce însușire a furnicii îl determină pe poet să-și imagineze mica vietate ca o călugăriță? Alege și exprimă-ți părerea:
   - faptul că este „înfiptă";
   - faptul că trăiește în sihăstrie;
   - hărnicia și spiritul gospodăresc;
   - culoarea neagră a furnicii.

15. Pentru furnică, omul care o observă este un uriaș.
   - Într-un text de trei-patru enunțuri, demonstrează adevărul afirmației de mai sus, aducând argumente din textul poeziei.

---

* Exercițiu pentru recapitularea semestrială sau finală

16. Ce atitudini ale omului față de furnică se desprind din citatele următoare?

a) *O furnică mică, mică...*

b) *Măruntica de făptură/ Duse, harnică, la gură/ O fărâmă de ceva.*

c) *Nu vrei, tată, să-ți arăt/ Cum iei drumul îndărăt?*

d) *Mă gândesc ce-i de făcut/ S-o feresc de neștiut.*

IV SCRIEREA DESPRE TEXTUL LITERAR

Aprecieri sumare în legătură cu poezia

1. Redactează un text de o pagină de caiet, în care să demonstrezi, cu exemple oferite de text, valoarea de adevăr a următorului enunț cu care începe compunerea:

În poezia *O furnică*, poetul Tudor Arghezi creează o lume imaginară a micilor viețuitoare, care nu se confundă cu realitatea.

ÎNDRUMĂRI: Pentru elaborarea și redactarea compunerii vei dezvolta ideile din planul de mai jos argumentând fiecare idee cu ajutorul exemplelor/citatelor din text, prezentate în dreapta planului de idei.

Introducere: – enunțul dat mai sus	*Exemple, citate:*
Cuprins: – universul minuscul este sugerat de poet prin înfățișarea dimensiunilor reduse ale furnicii, cu ajutorul repetiției și al epitetului	• *o furnică mică, mică* • *Mărunțica de făptură*
– în comparație cu furnica măruntă, omul este sugerat ca un uriaș	• Cu puterea ei măruntă de înțelegere, mica vietate consideră picioarele omului drept *niște crăci* • În drumul ei anevoios de pe cravată *până-n chelie* parcurge obstacole grele: *două dealuri* (buzele și nasul omului)

– lumea minusculă a furnicilor este imaginată de poet ca o copie de dimensiuni reduse a universului uman	• Folosind personificarea, furnica este înfățișată ca o gospodină, harnică și prevăzătoare, care duce în gură „o fărâmă de ceva/care-acasă trebuia/așezat în magazie”
– poetul, îngrijorat de pericolele ce o pândesc pe minuscula vietate rătăcită pe drumuri necunoscute, își imaginează firava făptură neagră ca o călugăriță rătăcită de suratele ei, pe care maica stareță (călugărița care conduce mănăstirea) o așteaptă să se întoarcă	• Citat: ultima strofă a poeziei
Încheiere: – impresii și opinii personale privind caracterul neobișnuit, surprinzător al lumii create de poet, care, în comparație cu lumea reală, obișnuită, a furnicilor impresionează puternic.	

Cuprins

Editura Paralela 45

Piteşti, jud. Argeş, cod 110174, str. Fraţii Goleşti 128-130
tel./fax: (0248)63.14.39; (0248)63.14.92; (0248)21.45.33
e-mail: redactie@edituraparalela45.ro

Bucureşti, cod 71341, Sector 1, Piaţa Presei Libere nr. 1
Casa Presei Libere, corp C2, mezanin 6-7-8
tel./fax: (021)224.39.00
e-mail: bucuresti@edituraparalela45.ro

Cluj-Napoca, jud. Cluj, cod 400153, str. Ion Popescu-Voiteşti 1-3, bl. D, sc. 3, ap. 43; tel./fax: (0264)43.40.31;
e-mail: depcluj@edituraparalela45.ro

Tiparul executat la tipografia
Editurii Paralela 45

foarte bine

Pentru o bună pregătire la limba şi literatura română, Editura Paralela 45 vă recomandă următoarele lucrări:

Comunicare şi gramatică în exerciţii. Clasa a V-a
coordonator: Matei Cerkez

Comunicare şi gramatică în exerciţii. Clasa a VI-a
coordonator: Matei Cerkez

Comunicare şi gramatică în exerciţii. Clasa a VII-a
coordonator: Matei Cerkez

Comunicare şi gramatică în exerciţii. Clasa a VIII-a
coordonator: Matei Cerkez

Pronumele pe înţelesul tuturor
autor: Eliza-Mara Trofin

Dificultăţi gramaticale. Exemple, teste, exerciţii
autori: Mircea Moţ, Olivia Moţ

Gramatica de la A la Z
autori: Mircea Moţ, Cornelia Chiriţă, Steluţa Pestrea Suciu

Dicţionar de personaje literare pentru clasele V-VIII
autori: Adina Elena Sasu, Liviu Ioani

Dicţionar de terminologie literară pentru clasele V-X
autori: Gabriela Dinu, Maria Zbârcea

ISBN 973-697-353-0

5 948362 016275 >

PARALELA 45 EDITURA

Preţ cu TVA: 50 000 LEI / 5 LEI